

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
27 - 28/2014
5. júl 2014

Cena 1,- €

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

SLOVENSKÝ FUTBAL
- VIAC REZŇOV AKO DIVÁKOV
Strana 4.

BEZOHLADNOSŤ POLITIKOV
MENÍ DIEŤA NA TOVAR
Strana 5.

AMERIKA SA SPRÁVA K SVETU
AKO K SVOJMU MAJETKU
Strana 6.

OD NOCI DLHÝCH NOŽOV
UPLYNULO OSEMDESIAT ROKOV
Strana 8.

PROFESOR MATÚŠ KUČERA
O KRIVDÁCH NA SLOVÁKCH
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Česi majú svoju metropolu literatúry faktu – Letohrad, mestečko na severe, lokálkou kúsok od Ústí nad Orlicí. Tu udeľujú aj Ceny E. E. Kische. A keďže podľa závetu veľkého českého novinára dostávajú cenu aj slovenskí autori, chodievame ta aj my slovenskí žurnalisti a spisovatelia. Mestečko nedokáže vo svojich hotelíkoch ubytovať všetkých, tak spoznáваме krásne okolie nielen na výletoch, ale aj akosi intímnejšie – v úlohe nocležníkov. Nestačíme sa čudovať, čo tí českí vrchári dokázali v posledných rokoch vyčariť z meštiackych domov a poväl rozložitejších chalúp: vznikli penzióniky voňajúce súkromím. Nevtária sa hotelovo, sú však útulným domovom so všetkým, čo s tým súvisí – so starými fotografiami na stenách, s vankúšmi na pohovkách, s kvetmi z vlastnej záhrady...

Nepravím, že sa u nás v starostlivosti o návštevníkov veľa nevykonalo, naopak. Konečne nachádzame svoj zakopaný poklad – odkrývame krásy Slovenska pre spokojných turistov. Len sa mi vidí, že s väčším dôrazom na potreby solventnej, presnejšie – mimoriadne bohatej klientely. Tá má však svoje monaká, garmische, emiráty a havaje a akosi sa neženie za kúpou rezidencií pod osudom sužovanými Tatrami – a tak stovky luxusných „večerných bytov“ na Štrbskom Plese, v Smokovcoch a Tatranskej Lomnici zívajú prázdnou a nemilostivý čas nemá úctu ani k ich rozprávkovej cene – nešetří státisícové apartmány. Nemyslím si, že ich premnoženie bola rozumná cesta na oživenie cestovného ruchu. Možno to bol dobrý obchod a správne uložené milióny – ale to je už mimo pochopu nás občaných.

Úsilie ľudí, čo sa odvážili založiť svoju budúcu existenciu na drobnom podnikaní v turistike, je nielen chvályhodné, ale aj úctyhodné. Najmä ak sa neženú za rýchlym ziskom – ten býva len zárukou veľkého sklamaní a obyčajne aj bankrotu. Pohostinské služby sú naozaj behom na dlhé trate. Ak si to však odvážlivec uvedomuje a podľa toho koná, môže zabezpečiť prosperitu nielen sebe, ale aj budúcim generáciám. Na dve veci by však nikto z nich nemal zabudnúť: na vládnuosť a úsmev. Oplácajú sa zaručene. A navyše nič nestojá.

Ján ČOMAJ

R - 2014035

RTV: predstavila zaujímavý trojdielny epos Misia bratov Konštantína a Metoda Slovenský dokument, aký v televízii ešte nebol

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Skandovaným potleskom, dojatím a vďačnosťou tvorcom vyvrcholilo predstavenie dokumentárneho filmu Misia bratov Konštantína a Metoda – najnovšieho diela RTV: z tvorivej dielne Redakcie duchovného života. Trojdielny dokument, výsledok tvorivej a organizačnej, ako aj umeleckej zdatnosti redakcie a tvorcov, prídje na obrazovky RTV: počas troch večerov pred tohoročným 5. júlom – sviatkom sv. Cyrila a sv. Metoda. Film je súhrnom najnovších poznatkov cirkevnej, medzinárodnej a slovenskej historickej vedy, jazykovedy a výskumu vatikánskych archívov.

Tvorcovia filmu pre SNN o filme povedali: „Dokumentárny film Misia bratov Konštantína a Metoda vychádza z originálnych dobových prameňov a dokumentov vatikánskych knižníc, tajného vatikánskeho archívu, štátnej bibliotéky v Mníchove, maďarskej akadémie vied, nemeckých, ukrajinských, francúzskych, ruských archívov. Dokumenty predstavujú a interpretujú vedci zo Slovenska, z Nemecka, z Maďarska, zo Srbska a z Grécka. Film sme nakrúcali za veľmi zložitých podmienok v deviatich krajinách. Boli sme na miestach, kde ešte nikto zo Slovenska nenakrúcal. Film pozostáva z troch častí. Prvú sme uviedli v decembri len v projekcii RTV:.. Na základe pozitívneho ohlasu sme mohli pripraviť ďalšie dve časti, ktoré zahŕňajú aj obdobie vládnutia kráľa Svätopluka, ktorého výročie smrti si v tomto roku pripomínáme.“

■ VYTRVALOSŤ TVORCOV

Programová riaditeľka RTV: II. Marta Gajdošíková pre SNN ocenila predovšetkým vytrvalosť autorky a scenáristky Bernadety Tokárovej, ktorá niekoľko rokov bola dušou projektu, ten mal totiž pôvodne byť iba dvadsaťšesťminútovým dokumentom. Tvorivá skupina s režisérom Kristiánom Bezákom a s kameramanmi Dušanom Krnáčom a Viliamom Grosom však zhromaždila na ceste za dejinami, merajúcej deväťtisíc kilometrov, toľko pôvodného cenného materiálu a výpovedí, že vznikol trojdielny dokument. Triptych sa bude vysielat' 2. 3. a 4. júla v hlavných večerných časoch, posledný diel po skončení priameho prenosu. „Toto dokumentárne dielo zostane navždy v zlatom fonde RTV: a aj keď sa neuskutočnil pôvodný zámer uviesť ho vlni

K. Bezák a kameraman D. Krnáč pred Bazilikou Santa Maria Maggiore v Ríme.

v rámci cyrilo-metodského roka, vďaka tvorcom za úsilie, ktoré viedlo k vzniku triptychu“, konštatovala riaditeľka M. Gajdošíková.

„Bola to naša povinnosť, ale aj povinnosť verejnoprávnej televízie. Bolo mnoho poznatkov, ktoré neboli predstavené verejnosti, a bolo ich treba uviesť na obrazovky. Dokument približujú mnohé osobnosti cirkevných a historických disciplín, ktoré predsta-

vujú našu skutočnú históriu,“ poznamenala B. Tokárová.

■ KVALITY DIELA

Podstata triptychu je založená na vedeckých, moderných poznatkoch, bez romantizovania, v tom spočíva mimoriadna cena diela dôležitého pre diváka, záujemcu, ale aj pre študijné, resp., pedagogické ciele. Film ukazuje, ako naši predkovia nadobúdali kultúrnu, etnickú a rečovú i náboženskú identitu, ktorá ich potom sprevádzala dejinami. A sprevádza nás dodnes.

Film je dramatickým príbehom osudov sv. Cyrila a sv. Metoda, príprava samotného filmu bola strhujúcim dobrodružstvom poznania. Naše dejiny sa vynárajú v podobe faktov, zistení, ako to presne bolo napríklad s kráľom Svätoplukom či s jazykom našich predkov. Film demonštruje význam slovanskej kultúrnej identity. Naplno sa ukazuje význam slovanskej liturgie a jazyka pre naše dejiny. Divák spoznáva, že misia sv. Cyrila a sv. Metoda sa vlastne nekončí, trvá dodnes. Dokumentárny triptych vyplňa dôležitú medzeru v slovenskej dokumentárnej tvorbe práve tak, ako aj v poznaní faktografie našich dejín – je úspechom RTV:.. K podrobnému hodnoteniu a ohlasu verejnosti sa SNN vráti po uverejnení tohto dokumentárneho triptychu na obrazovky.

3 OTÁZKY PRE:

Jána ČARNOGURSKÉHO, organizátora výstupu na Modravú horu

Tradične už piatykrát na vrchol Matry

• V sobotu 12. júla organizujete už V. ročník výstupu na najvyšší vrch pohoria Matra v Maďarsku – na Modravú horu. Prečo ste vybrali toto miesto a čas?

Pred piatimi rokmi sme s priateľmi uvažovali, že Matra predsa patrí k trojvršíu na našom štátnom znaku: Tatra – Matra – Fatra. Aspoň tak sa to vžilo v našej národnej pamäti. Trojvršie je v slovenskej štátnej symbolike spojené s dvojkrížom, ten zas s Cyrilom a Metodom, preto sme dali výlet do istej časovej súvislosti so sviatkom svätých solúnskych bratov. Naši južní susedia si pripomínajú niektoré osobnosti a udalosti na našom území, my to isté chceme aspoň raz ročne kolektívnym výstupom na naj-

vyšší vrch Matry. Termín sme zvolili tak, aby čo najmenej kolidoval so štátnym sviatkom aj s cirkevnými púťami na východnom Slovensku v Levoči a v Gaboltove počas prvého júlového týždňa.

• Kto a ako na toto podujatie prichádza, pozývate aj krajanov v Maďarsku?

Tieto výlety robíme bez akejkoľvek štátnej podpory, v neformálnom duchu, každá skupina si organizuje dopravu po svojom; z východu obyčajne idú autobusom, lebo z Prešova a Košíc sa pridávajú aj dajaké súbory – teraz Kysáčanka a Maticiarica, ostatní, ako im to vyjde. Vždy nás je okolo stovky. Krajanov sme zatiaľ neoslovovali.

• Ako sa možno k výstupu pridať a čo záujemcov popri výstupe čaká?

Určite nie dajaká kontroverzia s Maďarmi, aj keď od 12. – do 14. h, keď sa tam stretne, patrí najvyšší vrchol Modravej hory Slovákom a slovenčine. Je to sto kilometrov severovýchodne od Budapešti. Kto má v aute navigačný prístroj, nech si vloží ako cieľ vrchol hory alebo pomenovanie strediska a určite nezablúdi. Napokon budú ho navigovať aj slovenské piesne a materčina nielen z vrcholu, ale aj z mnohých tamojších drobných pohostinských zariadení. Mnohé piesne majú rovnakú melódiu, a tak ich tu vtedy spievajú po svojom Slováci aj Maďari...

Zhovárал sa Emil SEMANCO
Foto: autor

V SNN 28/2014
SI PREČITATE

■ Prečo my chudobní Slováci musíme splácať vysoký štátny dlh pohodlných Grékov?
■ V Gbeloch na Záhorí vysvätili národný a vysoký štátny symbol Slovákov – dvojkríž
■ Rodová ideológia je výplodom politickej pavedy pre nového a moderného občana

Slovenská republika podpísala plán čerpania eurofondov do roku 2020

Naporúdži máme až pätnásť miliárd eur

Ivan BROŽÍK

Slovenská republika je medzi prvými piatimi štátmi Európskej únie, ktoré môžu bez ďalšieho čakania začať čerpať štrukturálne a investičné fondy v plánovacom období 2014 – 2020. V porovnaní s predchádzajúcim obdobím – teda s rokmi 2007 až 2013 – ide o zvýšenie alokácie o štyri miliardy eur.

Stalo sa tak na základe partnerskej dohody, ktorú európska komisia schválila v druhej dekáde júna. „Na základe veľkého konsenzu sa nám schválením Partnerskej dohody Európskou komisiou podarilo vyslať jasný politický záväzok, a to poskytnúť Slovensku v budúcom období prosperitu a rast,“ vyhlásil predseda vlády Robert Fico.

■ TERAZ ZAOSTÁVAME

Pri eurofondoch sa často argumentuje naozaj s efektívnymi číslami, zvyčajne však bez uvedenia bližšieho kontextu. Najčastejšie sa spomína celková suma nárokov Slovenska na čerpanie z rozpočtu Európskej únie. V plánovacom období 2007 – 2013 išlo až o 11,3 miliardy eur. V skutočnosti však zatiaľ Slovenská republika vyčerpała len 8,64 miliardy, pričom do rozpočtu Európskej

unie v tom čase odvieďala 3,34 miliardy eur. „Čistý“ prínos je tak len vo výške 5,3 miliardy eur.

„Naším cieľom bolo vytvoriť a prijať dokument, s ktorým by sa stotožnili všetci sociálni partneri, zástupcovia regiónov a širšia občianska spoločnosť,“ povedal predseda vlády Robert Fico. Využitie eurofondov sa v nasledujúcich rokoch sústredí na podporu rastu a zamestnanosti. Prioritou je zameranie investícií na oblasť výskumu, vývoja a inovácií, digitálnu agendu, energetickú efektívnosť, obnoviteľné zdroje energie či dopravnú a environmentálnu infraštruktúru. Vláda sa chce sústreďovať na opatrenia prispievajúce k zvyšovaniu zamestnanosti, sociálneho začlenenia a kvality vzdelávania, boj proti chudobe, ako aj podporu malých a stredných podnikov a posilnenie efektívnosti verejnej správy.

Komisár Európskej komisie pre regionálny rozvoj Johannes Hahn počas nedávneho pobytu v hlavnom meste Slovenska ocenil vysokú mieru osobnej angažovanosti predsedu vlády do priprav Partnerskej dohody, ako aj zapojenie sociálnych partnerov.

■ UZNANIE Z EÚ

„Vláda Slovenskej republiky bola veľmi úspešná aj v porovnaní s inými členskými štátmi vo vyjednávaní podmienok a samotného objemu. Hoci sa celkový objem eurofondov v rámci EÚ znížil, práve podiel pre Slovensko naopak stúpil o trinásť percent v porovnaní s predchádzajúcim programovým obdobím,“ vyzdvihol eurokomisár.

„V oblasti dopravnej infraštruktúry sme zmodernizovali šesťdesiatdva kilometrov železničných tra-

ty a vybudovali sedemdesiatdva kilometrov nových ciest,“ vyčíslil doterajšie výhody eurofondov Robert Fico. Prostriedky z nich zároveň doteraz podporili šesťstotridsaťsedem projektov obnovy sídel, rekonštrukciu centier miest a obcí, sedemstosemdesiatdva školských zariadení či stoosemdesiat zariadení sociálnych služieb.

■ ZVÝŠIŤ TEMPO

Jedným z najväčších nedostatkov pri čerpaní eurofondov je naša doterajšia malá schopnosť využiť celý ich potenciál. Slovenská vláda už začiatkom roka schválila správu o implementácii a čerpaní eurofondov v rámci jednotlivých operačných programov v druhom polroku 2013. Ku koncu minulého roka sme vyčerpalí finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov EÚ v celkovej výške

5,8 miliardy eur, čo predstavuje nedeťi percent alokácie na programové obdobie 2007 – 2013. Počas siedmich rokov sa podarilo zmluvami pokryť takmer 10,5 miliardy eur, t. j. vyše deväťdesiatjeden percent alokovaných prostriedkov. Za významný moment sa považuje schválenie výnimky pre Slovensko, vďaka ktorej môžeme čerpať peniaze EÚ zo záväzkov na roky 2011 a 2012 o rok dlhšie, teda tri roky namiesto dvoch do roku 2015. „Po tom, čo sme dostali bonus od Európskej komisie, ale aj od ďalších partnerských krajín EÚ a dovolili nám počas ďalšieho roka navyše čerpať prostriedky, ktoré by inak prepadli, myslím si, že urobíme všetko pre to, aby sme budúci rok mohli ohlásiť, že možných prepadnutých peňazí je čo najmenej,“ tvrdí minister financií Peter Kažimír.

Členovia vlády sa dohodli aj na akcelerácii implementácie zaostávajúcich operačných programov Výskum a vývoj, Vzdelávanie, Informatizácia spoločnosti, Doprava a Životné prostredie. Schválili tiež modifikáciu formy a obsahu akčných plánov na zrýchlenie čerpania a implementácie OP, ako aj úpravu frekvencie predkladania výhľadového plánu kontrahovania a čerpania finančných prostriedkov z fondov EÚ.

Vyražďovanie Čechov v obci Malín v Ukrajine si vyžiadalo 374 obetí

Barbarskejší masaker ako v Lidiciach

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Vývoj v Ukrajine upriamuje pozornosť aj na dejiny jednotlivých území. Záujem sa sústreďuje i na vyražďovanie obyvateľstva neukrajinského pôvodu v západnej Ukrajine. Preto sa v novom gréckokatolíckom pútnickom mieste Zarvanica stretli aj biskupi poľskej katolíckej a gréckokatolíckej cirkvi, aby vzájomným odprosiením a modlitbami prispeli k zmiereniu.

Je to dôležitý a významný krok, pretože obe sa na oboch stranách rátať na desaťtisíce. K týmto vojnovým hrôzám patrí aj masaker v českej obci Malín, rozsahom a krutosťou väčší ako masaker v Lidiciach. Vo Volyni sa totiž odohrávali masové etnické čistky a masakry, ktoré sa dnes nazývajú aj volynské jatky. Za obeť Ukrajinskej oslobodeneckej armády (UPA), u nás známej pod nie celkom presným názvom banderovci, padlo najmä na vidieku za obeť okolo šesťdesiat tisíc Poliakov. Vyražďovanie sa začalo v roku 1943. Cieľom etnických čistiek bolo, aby územie, ktoré pred vojnou patrilo Poľsku, pripadlo k Ukrajine. Odhaduje sa, že počas odplát druhej strany zahynulo až štyridsaťtisíc Ukrajincov. O všetko sa doteraz vedú prudké spory historikov. Armáde zo-

skupenia UPA a OUN, ktorých vodcom bol Stepan Bandera, sú opäť populárne. Banderovi v rodnej obci postavili pomník. Po „oranžovej revolúcii“ za prezidentovania Viktora Juščenka príslušníkov povstaleckých armád rehabilitovali a ich príslušníkom uznali rovnaké penzie ako ukrajinským príslušníkom Červenej armády.

■ KTO VRAŽDIL?

Spor je aj o tvrdenie ukrajinských historikov, že na masakre – vyražďení čisto českej obce Malín – sa zúčastnili Poliaci, príslušníci kolaborantskej poľskej polície pod nemeckým velením. Súčasní českí historici tvrdia, že obec neposchybitelne vypálili Nemci mož-

no s pomocou poľských policajtov. Niektorí svedkovia, čo masaker prežili, tvrdili, že „vojaci“ v nemeckých uniformách hovorili po poľsky. Neboli to však rozhodne príslušníci poľského odboja, ktorí inak bojovali s ukrajinskými partizánmi na život a na smrť.

Vo Volyni vládla anarchia a chaos. Česi, ktorí tam prišli v 19. storočí, získali výhodne pôdu a patrili medzi veľkých a prosperujúcich hospodárov. Počas vojny sa ocitli v kliešťach medzi sebou navzájom bojujúcimi Poliakmi, Ukrajincami, Nemcami a sovietskymi. Ukrajinská nacionalistická UPA od nich žiadala bezvýhradnú podporu. Vyše tridsaťtisícovej menšiny navrhovali vytvorenie Českej povstaleckej armády, za čo im v budúcej Ukrajine sľubovali väčšie práva. Po rôznych prepadoch, ktoré trvali až do roku

Pútnické miesto Zarvanica.

1947, zahynulo trisťpäťdesiat Čechov. Umierali teda aj po skončení druhej svetovej vojny rukami ukrajinských nacionalistov.

■ MASAKER ČECHOV

Najväčší masaker sa odohral ešte v júli 1943. Nemecká jednot-

ka počas „pacifikácie“ nahňala obyvateľov českého Malína do domov, ktoré poliali benzínom a zapálili. Kto sa chcel útekem zachrániť, toho zastrelili – zahynulo tristošesťdesiatštyri českých mužov, žien a detí. V protektorátnych Lidiciach Nemci po atentáte na Heydricha postrelili šesťdesiat tri mužov, takže malínsky masaker je najväčší masaker českého obyvateľstva v druhej svetovej vojne. Dodnes sa vedú spory, prečo došlo k tomuto tragickému omylu, a za podnet na vraždenie označujú provokácie banderovcov. Banderovci stupňovali požiadavky na potraviny, ktoré brali z českej dediny. Česi to odmietli, a preto banderovci vyprovokovali nemeckú tretnú výpravu tým, že pri Malíne zavraždili niekoľkých Nemcov.

Poľský sejm prijal vlani rezolúciu k masakrom poľského obyvateľstva na dnešnom území Ukrajiny. Podľa nej ukrajinskí nacionalisti zavraždili stotisíc Poliakov. Rezolúcia sejmu to označila za etnické čistky so znakmi genocidy. Jednotky nacionalistickej UPA len vo Volyni zmasakrovali jedenásťtisíc Poliakov zo sto päťdesiatich obcí. Masakry sa odohrávali zväčša v čase, keď boli občania na omši; popolom ľahlo aj päťdesiat katolíckych kostolov.

VŠIMLI SME SI

Pred júnovou schôdzou Národnej rady Slovenskej republiky dostali redakcie slovenských médií z Odboru komunikácie s médiami a verejnosťou NR SR mail s nasledujúcim obsahom: „Vážená pani šéfredaktorka, vážený pán šéfredaktor, vzhľadom na blížiacu sa schôdzku Národnej rady Slovenskej republiky si dovoľujeme požiadať redaktorov, fotoreportérov a taktiež ďalších pracovníkov z Vašej redakcie, ktorí budú pokrývať spravodajstvo zo zasadnutia NR SR, o zvolenie zodpovedajúceho spoločenského odevu počas svojej návštevy parlamentu.“

Lekcia, ktorá musela prísť

Zároveň si Vám dovoľujeme pripomenúť, že vstup do rokovacej sály Národnej rady je v súlade so Smernicou č. 3/2014 vedúceho Kancelárie Národnej rady SR povolený fotoreportérom a kameramanom médií za účelom fotografovania, filmovania a vyhotovenia audiovizuálnych záznamov výlučne v primeranom spoločenskom odevu. Vzhľadom na skutočnosť, že všetky priestory Národnej rady SR sú plne klimatizované, považujeme za primeraný spoločenský odev, ktorý je bežným štandardom dodržiavaným aj poslancami: sako, resp. košeľu s dlhým rukávom, dlhé nohavice, celú topánky.“

Novinárska obec na Slovensku, minimálne jej podstatná časť, dostala poriadnu lekciiu. Kým parlamentné spravodajstvo povedzme v Nemecku alebo v Rakúsku či vo Francúzsku sprostredkujú už napohľad dôveryhodné, elegantne oblečené dámy a rovnako páni v odevu primeranom miestu výkonu svojho povolania, u nás do parlamentu posielajú mnohé redakcie doslova ešte deti bez toho, aby ten novinársky dorasť dbal o vhodnosť svojho oblečenia. A ak sú to už aj dospelé osoby vo veku okolo tridsať rokov, potom neraz korzujú po parlamentných chodbách v pláňových šľapkách, s bosými nohami v sandáloch, v bermudách, krátkych nohavičkách alebo v tielkach, ktoré sú skôr vhodné na nudistickú pláž. Zdá sa, že parlament dal veľmi tvrdú lekciiu zo žurnalistického úcty k symbolom našej štátnosti, a napokon aj k zákonodarcom. A s tým sa dá iba súhlasiť.

Ivan BROŽÍK

Šumy o predaji Enelu a Slovenských elektrární zneisťujú Mochovce

Talianom pri dostavbe EMO dochádza para

Jún 2014 je minimálne v otázke stabilného vlastníctva Slovenských elektrární pre ministra hospodárstva Tomáša Malatinského mimoriadne neprehľadný. Taliansky Enel, ktorý nevyhnutne potrebuje vyrovnať vlastné straty, uvažuje o predaji niektorých svojich súčastí. A nedementuje ani správy o odchode zo Slovenských elektrární.

Nový generálny riaditeľ Slovenských elektrární Luca D'Agnese niekedy v prvých dňoch júna povedal: „Máme niekoľko aktív, o ktorých uvažujeme, a zahŕňa to aj Slovenské elektrárne.“ Tiež oznámil, že musí do konca roka znížiť dlh spoločnosti o takmer štyri a pol miliardy eur, čo plánuje aj predajom časti majetku spoločnosti.

■ ZAMOTANÁ HISTÓRIA

Tender na privatizáciu elektrární vyhlásili ešte v roku 2004. Víťazom sa napokon stala talianska spoločnosť Enel, ktorá ponukou „predbehná“ českú spoločnosť ČEZ. Privatizačnú zmluvu podpísal exminister hospodárstva Pavol Rusko s predstaviteľmi Enelu vo februári 2005. Pred zavře-

ním privatizácie bolo treba splniť ešte množstvo odkladacích podmienok. Talianska spoločnosť sa musela zaviazat', že sa odštátni, Slovensko zas muselo prijať zákon, ktorý riešil viac ako päťnásťmiliardový dlh vo fondy na

ČO INÍ NEPIŠU

likvidáciu jadrových elektrární. Okrem toho bolo potrebné vyčleniť z majetku elektrární bohučnické jadrové bloky, ktoré bolo treba začať pripravovať na odstavenie. Navyše sa muselo pohnúť aj s vlastníctvom Gabčíkova, ktoré nebolo a nie je možné (našťastie) privatizovať, lebo je predmetom súdneho sporu s Maďarskom.

■ HLADÁ SA KUPEC

„Nám to v zásede ešte neoznámili. Ja mám stretnutie s novým šéfom Slovenských elektrární budúci týždeň,“ povedal minister Tomáš Malatinský. Minister Malatinský má tiež informácie, že Taliani zaradili Slovenské elektrárne do portfólia spoločnosti, ktoré môžu predat'.

„Tých spoločností je dohroma-

rárne sme mali pred niekoľkými rokmi eminentný záujem, pretože vzájomné prepojenie aj vďaka spoločnej histórii v rámci jedného štátu dávalo zmysel. Slovenský trh nás zaujíma aj naďalej, ale ku konkrétnym možnostiam sa nebudeme vyjadrovať,“ povedala pre portál v energetike.sk hovorkyňa ČEZ Barbora Půlpánová. V týchto dňoch bude mimoriadne zaujímavé sledovať, či o Slovenské elektrárne neprejaví záujem aj niektorý z bohatých investorov z Ruska.

Ján ČERNÝ

Kedy národne dospejeme?

Eva ZELENAYOVÁ

Vzostup národných strán v Európe akoby predznačoval zvyšujúcu sa solidarnosť jej obyvateľstva. Najtvrdšie sa to zatiaľ prejavilo vo Švajčiarsku prijatím imigračného zákona. Napriek tomu, že európske oficiálne politické garnitúry robia maximálne opatrenia proti narastaniu nacionalizmu, nedarí sa im ho úplne potlačiť. Nebudeme špekulovať o tom, či nacionalizmus áno alebo nie. Každá ideológia prerastajúca do fanatismu je nebezpečná. Skôr sa pozrieme na to, či môže byť spoločenstvo liberálne a zároveň solidarne.

Je nepochybné, že nárast nacionalizmu súvisí so zvýšeným prisťahovalctvom ekonomicky slabších vrstiev obyvateľstva, a najmä so zneužívaním sociálneho systému

prisťahovalcami a neraz aj s ich kriminálnou činnosťou. Domáce obyvateľstvo sa bráni, ale akési nepísané európske zákonodarstvo, a predovšetkým ľudsko-právne inštitúcie priam masochisticky vystupujú proti vlastným občanom. Európa sa vydala na cestu neoliberalnej spoločnosti, v ktorej nijaký nacionalizmus nemá miesto.

Kto neprejavuje záujem o komunitu, nemôže byť solidarný s iným človekom. A v tom sa preferovaný európsky model stáva kontroverzným. Solidarita, ktorá by mala byť základom integrovanej Európy, sa s liberalizmom dostáva do otvoreného konfliktu. Liberáli preferujú ego. Nepotrebujú ani štát, každý jednotliviec by sa mal o seba postarať sám. Čo teda ponúka slovenská politická

scéna svojim občanom? V akom je stave?

Na jednej strane existujú strany, ktoré dokážu spoluvytvárať koalície napriek tomu, že ideologicky majú k sebe ďaleko. Sú to strany súčasnej opozície. Z nich sa naj-

KOMENTÁR

viac vyníma KDĽ, ktoré ako kresťanská strana bez problémov vytvorila koalíciu so stranami ľavice (SDL, SOP) aj liberálov (ANO, SaS). Kresťanskej strane by nemal byť vzdialený princíp solidarity ani odpor k marxistickému internacionalizmu, a predsa to v reálnej politike nedokázala. Hlasovala proti samostatnosti národa, pričom národ je po rodine širšie spoločenstvo so sil-

ným imunitným systémom voči kultúrnemu rozkladu spoločnosti. Pravicové strany v súčasnosti vôbec nie sú kohézne a navyše ani konzervatívne, takže nevytvárajú pre voličov alternatívu nejakej budúcnosti. Nie sú garantom národných a kresťanských hodnôt. Navyše slovenskí liberáli sa kauzou Svätopluk prejavili ako hlboko nezdelení ľudia v dejinách Slovákov a Slovenska. Pokusy KDĽ zastaviť zhubné novotvary v ľudsko-právnej agende sú skôr výkrikom do tmy než systematickou politickou prácou. Dajú sa však na nej zbierať politické body, no na serióznu politiku to nestačí!

Samostatnou kapitolou sú slovenské národné strany. Tie zo svojej podstaty by mali ochraňovať kresťanské, národné i sociálne hodnoty. Najmä SNS permanentne prechádza krízou, ktorá ju vyraduje z aktívneho politického života. Kým realita vyžaduje spájanie síl, národnári sa atomizujú. Súčasný predseda strany si dal za cieľ zmeniť SNS, a potom aj Slovensko. Ako? Nechce ani počuť o spájaní sa s ostatnými národnými stranami. Každá z nich vyznáva hodnoty spájajúce

sa s históriou národa. Taká bola aj „stará“ SNS. Aká má byť nová? Bez napojenia na minulosť? Bez hodnôt, na ktorých budovala svoju politiku?

Pre novodobú Slovenskú republiku je charakteristické, že sa nehľadá k minulosti národa. Z jeho dejín vynecháva kapitoly, ktoré sa jej zdajú z rozličných hľadísk nekonformné. Typickými sú úseky prvej Slovenskej republiky alebo obdobie Mečiarovej vlády. Keď však národ nedokáže prijať vlastnú históriu, spracovať ju a zobrať za ňu zodpovednosť, o čom to svedčí? Takto sa správajú nedospelí či nesvojprávní ľudia. Sú teda Slováci nedospelým národom? Ako sa postaral štát reprezentovaný vládnymi stranami o to, aby sa naša história stala celospoločenským záujmom? Slováci nežili vždy len v područí iných národov, ale čo o tom vie dnešná mladá generácia? Ktoré politické strany boli a sú ochotné brať zodpovednosť za národ v kontexte jeho dejín? Z dnešných parlamentných strán ani jedna. Občania si tento deficit uvedomujú. Ide o to, čo s tým urobia strany v budúcich parlamentných voľbách.

Kultúrnosť a presila reklamy

Maroš M. BANČEJ

Kedysi dávno sme pod slovom „smog“ rozumeli ťažkú, rôznymi exhalátmi nasýtenú hmlu, ktorá pri vhodných meteorologických podmienkach dusila ľudí v priemyselných centrách. Neskôr začali vedci hovoriť o elektromagnetickom smogu. Skrátka masívny nástup mobilných telefónov a iných bezdrôtovo fungujúcich zariadení nás každodenne bombarduje elektromagnetickým žiarením rôznych vlnových dĺžok a odborníci len hmlisto hádajú, ako sa to odrazí na našom zdraví. Pozadu zrejme nechceli ostať ani odborníci z kultúrneho cechu a objavil sa hudobný smog a smog vizuálny. Ten prvý zažívame, keď sa napríklad prechádzame nákupným centrom. Nenápadne nápadná hudobná kulisá, ktorú v podstate ani nevnímame, nás sprevádza neskôr do kaviarne či do úradu, kde niečo vybavujeme a naše uši sú v perma-

nentnom ataku podliezavých melódií. Vizuálny smog zasa zamestnáva naše oči.

Nedávno ma priateľ viezol z Tatier a kým sme vyšli na diaľnicu, prešli sme niekoľko podtatranských dediniek. V každej som re-

POZNÁMKA

gistroval viac či menej veľkoplošné reklamy, ako je dnes módne hovoriť „bilbordy“, ktorých zadávateľia hrdó ukazovali svetu, že máme kapitalistické trhové prostredie. Pokiaľ v deväťdesiatych rokoch kraľovali podobným reklamám mladé devy v plavkách, držiac v rukách napríklad príklepovú vrtačku, dnes už sa vkus zadávateľov reklamy civilizoval. Aj tak mám však neodbytný pocit, že hlavným podnikateľským zámerom v našich dedinkách a mesiečkách sú plastové okná a plávajúce podlahy. Po päťdesiatej rekla-

me na spomínané komodity, a to za dvadsať minút, som ich jednoducho prestal počítať.

Čo pamätníci si teraz povzdychnú, že voľakedy naše cesty občas vrúbili tabule, kde sa príslušné jednotné roľnícke družstvo či miestna fabrika zaväzovali splniť a prekročiť uznesenia ixtého zjazdu komunistckej strany či päťročného plánu. Dalo by sa povedať, že malebné scenérie slovenskej prírody boli rušené minimálne. Dnes to je inak. Najmä v našej krásavici na Dunaji, teda v Bratislave, môže zahraničný turista chytiť mierny šok. Niektoré trasy, najmä na výpadovkách von z mesta, sú doslova zavalené reklamnými pútačmi v takom množstve, až má z toho jediniec surrealistický pocit. V podstate je celé to vizuálne šialenstvo proti zásadám reklamného biznisu, keďže človek je schopný spracovať za jednotku času iba určitý počet vizu-

álnych vnemov, ale náš „kapitalizmus karpatského typu“ jednoducho na poučky kašle. Ba čo je ešte horšie, spomínaní „tiežpodnikatelia“ si najmenej polovicu reklám umiestňujú jednoducho načierno. Mestské zastupiteľstvo o danom probléme bezzubo hovorí už niekoľko rokov. Výsledkom je, že sa nedávno našiel takpovediac reklamný Robin Hood, ktorý vo svojom voľnom čase reklamy jednoducho likviduje. Zaujímavé na tom všetkom je, že tu máme na jednej strane tichý súhlas občanov, a na strane druhej previnilé mlčanie dotknutých podnikateľov, ktorým niekto ich „svetobornú“ reklamu jednoducho zlikvidoval.

Kultúrnosť národa sa dá merať podľa mnohých kritérií. Jedným z nich je aj úcta k životnému prostrediu, k tomu, čo nás obklopuje, čo by nás malo esteticky povznášať a robiť naše životy krajšími. V takzvaných zavedených demokraciách na západ, ale aj na sever od našich hraníc majú domáci v oblasti reklamy súdnosť. Ak si chceme zachovať aspoň akú-takú mieru estetickej svojprávnosti, inšpirujeme sa napríklad takým Finskom. V opačnom prípade sa môže stať, že idúcky autom do Spišskej Novej Vsi nevidíme pre bilbord jedinečnú panorámu Spišského hradu.

GLOSAŔ
ANDREJA MIŠANEKA

SPOZA OPONY

Každý z nás vie, aká je zaujímavá drobnokresba života a ako je dobré pamätať si. Ved' sme vyrástli na tom, že mnohé, ak nie všetko bolo v skutočnosti inak, ako sme sa to učili, a nielen učili, ale aj donekonečna opakovali. Otcovia nám hovorili o inej vojne a inom povstaní. Napríklad v najnovšom vydaní Pamäť národa sa o tom zmieňuje bývalý rozhlasový redaktor Ján Bábik s historikom Mariánom Lackom. Ide o ojedinelý životabeh deda. Zrazu sa vynoril zo zápiskov, bol väzeň dvoch systémov, o. i. svedok amerického ničivého bombardovania Drážďan.

Kedysi som so záujmom počúval istého redaktora denníka Šport, ako ohromoval na korze vo vojnových rokoch počtom svojich vojenských významaní. Pritom na výhodnom fronte bol iba dva týždne, a aj to len pri príprave propagandistického filmu a článkov. Ale potom vraj rozhodoval o významaniach. A tak si

na veľké sviatky zopár priedelil, ved' bol mladý a fešák, ešte v rokoch okúzliť známú a vychytenú výtvarníčku. V jeho podaní, samozrejme, vyzerala vojna a po-

Katolíckych novín pri ich šesťdesiatom výročí vzniku. Aj on, postava dejín slovenskej literatúry, má svoj vojnový príbeh. Dáva ho k dobru pri stretnutiach v strede mesta.

Napokon sa ukázalo, že prezradená znalosť ruštiny viedla k zoznameniu sa so situáciou, ktorá sa musela tajiť, ba dlhé roky tvorila predmet ak nie štátneho tajom-

samozejme vysokí sovietski dôstojníci, ak nie aj generál či generáli, bola to mimoriadna udalosť, prvá tohto druhu – a nielen ozbrojené sily boli bezmocné, ale aj velenie, lebo naliehavo potrebovalo v tú hodinu poplachu niekoho, kto vie po rusky. Stala sa z toho veľká utajovaná udalosť aj pre rodáka zo Suchej nad Parnou. Viani sa dožil osemdesiatich piatich rokov a dodnes si na to živo spomína, vrátane čísla pluku! Bolo to jediné neliterárne použitie jeho lingvistických daností, ktoré tak skvele aneopakovateľne použil vo svojom monumentálnom diele ako básnik, ako vedec a ako prekladateľ. A porozpráva to neopakovateľne farbisto pri náhodnom rannom stretnutí s takou vervou, kvetnato, ako keby to bolo včera.

Sú mnohé vecičky tohto sveta, ktoré nám v drobnokresbe ukazujú nesmiernu zaujímavosť života a schopnosť vnímať a rozprávať, a nemlčať o tom, čo sme prežili. V tom môže byť aj krása tohto leta.

Prečo milujem letné príbehy

Dušan D. KERNÝ

vstanie ako úplne iný príbeh než postavy, ktorej výpoveď po desiatkach rokov vyniesli na svetlo božie dvaja autori – Bábik a Lacko v Pamäti národa.

Denne stretávam ľudí s pozoruhodnými príbehmi. Jeden z nich je doslova slovenská superstar v recitácii Proglasu v origináli i v jeho vlastnom slovenskom preklade. Aby bol Proglas, tento skvost z našej historickej kolisky masovo prístupný, prenechal ho vytlačiť v dôstojnej úprave ako prílohu

Je to príbeh vojaka, ktorého vytiahli z postele, lebo kto-si prezradil, že vie po rusky, hoci on sám sa k tomu nehľasil. Bolo to už v čase, keď sa tuho spolupracovalo so sovietskymi súdruhmi a paradoxne ruštinu vedeli najmä národne, a nie politicky orientovaní príslušníci inteligencie, vzdelanci či už na Morave, v Čechách alebo na Slovensku. Tajiť znalosť tohto jazyka, aj keď to mohlo priniesť značné výhody, domnievam sa, bolo do značnej miery aj postojom.

stva, tak určite armádneho. Išlo o to, že obsluha pražského protiletadlového pechotného pluku mala problémy s ruštinou nielen na prístrojoch, ale aj v komunikácii s velením, ktoré hovorilo po rusky. Bola to vypätá situácia, keď sa zistilo, že česko-slovenské ozbrojené sily – teda letectvo nemôže doistiťnúť na stíhačkách sovietskej výroby cudzie, nepochybne v tých časoch americké lietadlo. To preniklo do nášho priestoru z Bavorska. Vo veliacej miestnosti boli

SEBAOBRAHA

Istý klasik tvrdil, že štát, ktorý nebude kŕmiť vlastnú armádu, bude kŕmiť cudziu. Na Slovensku neplatí ani jedno. Štát armádu nekŕmi a keďže sme v NATO, odtiaľ nám vyčítajú, že dávame málo aj do spoločnej kasy. Lenže v čase ekonomickej krízy tento štát jednoducho viac peňazí pre svoju armádu nemá, veď nemá ani na iné, oveľa prioritnejšie záležitosti.

Zanedbaná armáda

Máme profesionálnu armádu. Až takú profesionálnu, že jej zložky nemôžu byť nasadzované v mierových časoch na našom území na výpomoc dokonca ani v prípadoch rozsiahlych prírodných katastrof, akými sú veterné kalamity, naposledy v máji tohto roku nielen v Tatrách. Vojaci chodia do zamestnania, kde majú svoje konkrétne pracovné zaradenie a zameranie. Pomoc pri živelných pohromách v popise práce už nemajú. Je to dosť choré, lebo ak výpomoc armády je potrebná, keď civilné zložky nestíhajú a armáda nepríde na pomoc, potom sa pýtame, načo nám je taká armáda...

Nedávno sa uskutočnila významná zmena v najvyšších kruhoch Armády SR, keď bol vymenovaný náčelník štábu ASR. V tom čase sa nechal počuť aj dnes už bývalý prezident Ivan Gašparovič v tom zmysle, že armáde treba pomôcť, aby sa stala modernejšou. Naša obranná doktrína hovorí, že Slovensko nemá nepriateľa, len či to vedia aj tí, ktorí by sa našimi nepriateľmi možno radi stali. Nemyslím teraz konkrétne štáty, ale vieme, že hrozba terorizmu je v celom svete stále živá. Vedela by naša armáda vo svojom súčasnom stave účinne zasiahnuť v prípade ohrozenia nášho štátu teroristami zvonka či zvnútra nášho územia? Odpoveď by bola asi dosť rozpačitá, ale dúfajme že pozitívna...

Ako členská krajina NATO sme spojencami dlhodobo kritizovaní za to, že na obranu vynakladáme iba jedno percento HDP, kým všetky členské krajiny NATO by mali dávať až dve percentá. Tento rozpočtový program pre armádu síce neplní ani niektorí ďalší európski spojenci, no na druhej strane pre ilustráciu, susedné Poľsko má dvojnásobnú výdavky na obranu dokonca zakotvené v ústave.

Podľa vyhlásenia štátnych orgánov Slovensko dáva ročne na obranu asi miliardu eur. Pre jednoduché porovnanie, neutrálne a územne o niečo väčšie Rakúsko vynakladá približne trojnásobok a takisto neutrálne Švajčiarsko dokonca takmer pätnásobok tejto sumy. Je to dosť zaujímavá informácia pre všetkých, ktorí si myslia, že neutralita je lacná záležitosť.

Napriek spojkami oceňovanej účasti našich armádnych zložiek v zahraničných misiách Slovensko počas posledných dvoch desaťročí zjavne zanedbávalo svoju armádu, ktorá sa v prieskumoch verejnej mienky z hľadiska dôveryhodnosti štátnych inštitúcií vždy umiestňovala na popredných miestach. Podľa verejne dostupných informácií, teda nikto neporušuje vojenské tajomstvo, takmer sedemdesiat percent pozemnej techniky má už po lehote životnosti, podobne je na tom až deväťdesiat percent munície v skladoch. Do modernizácie armádnej techniky sa investuje veľmi málo a hrozí, že naše ozbrojené sily stratia dôležitú schopnosť účinnej obrany. Je dnes Slovensko napriek pochvalám, ktoré naša armáda dostáva v zahraničí, objektívne vojensky bezbranné?

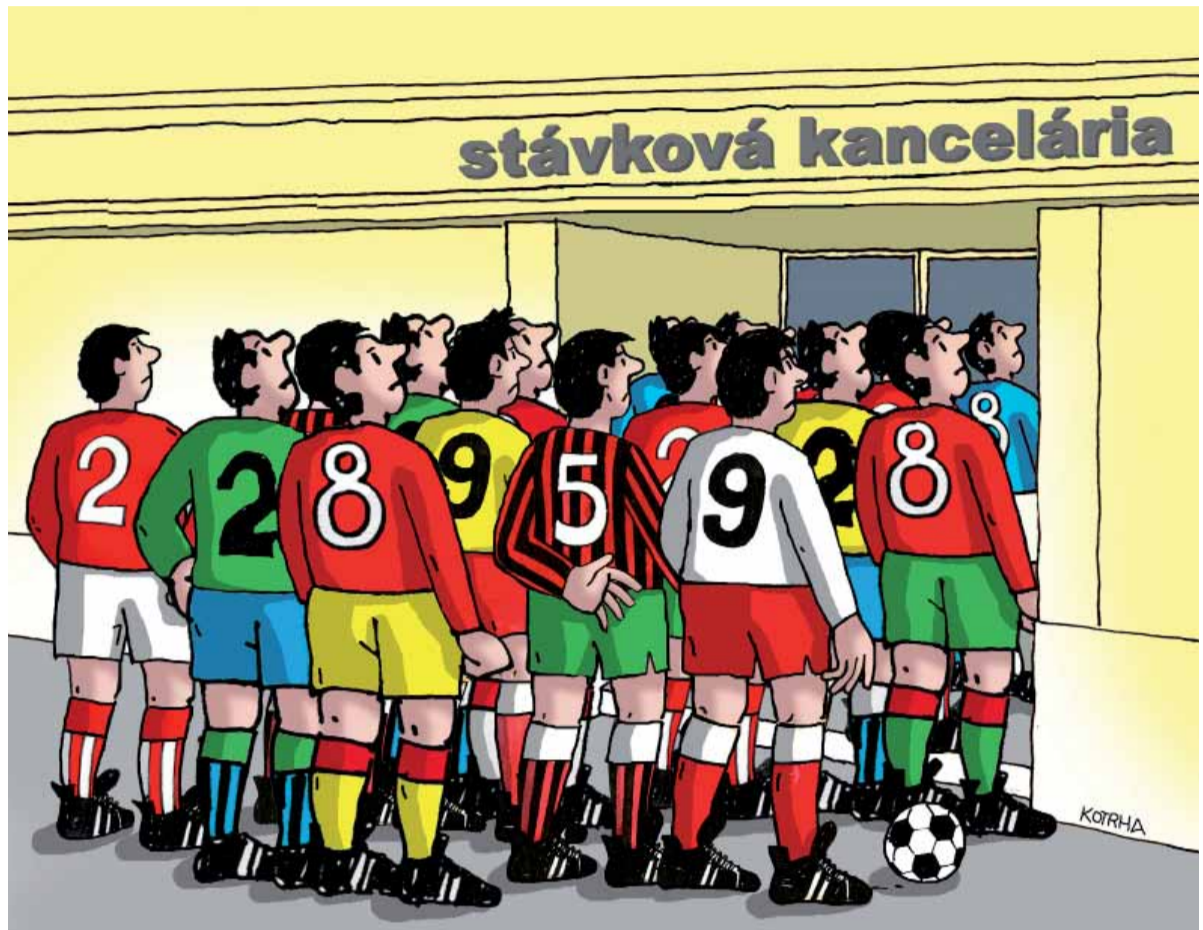
Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

O futbalovom ošiali, ale nie v brazílskej, ale v corgoňligovej džungli

Viac rezňov vo VIP ako divákov

Tomáš KUŤKA – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

Osemdesiatročný fanúšik, ktorý sa po prehre Slovana s Myjavou (26. kolo, 0:1) dušoval, že nikdy nevidel belasých hrať tak slabso, musel po zápase s Ružomberkom (28. kolo, 1:2) svoje slová odvolať. Belasí hrali ešte slabšie. Slovan sa po tridsiatich troch kolách najvyššej futbalovej súťaže napriek tomu stal so ziskom sedemdesiatich piatich bodov futbalovým majstrom 21. ročníka našej Corgoň ligy. Jednooký je kráľ medzi slepými. Zvíťazil, lebo skoro všetci jeho konkurenti zmuťovali na organizácie, ktoré žijú z predaja najlepších hráčov a ešte musia užiť všelijakých prístipkárov v pekných oblekoch. To isté, pravda, platí aj o šampiónovi...

Slovanu ku koncu súťažného ročníka nijaké existenčné problémy nehrozili. Tabuľku viedol s výrazným bodovým ziskom. A predsa. Aj napriek – alebo paradoxne práve pre ten výrazný náskok – s nerovnou konkurenciou prehrával aj doma. Je to len preto, aby stávkové kancelárie mali z čoho žiť?

■ BRAVČOVINA & ČLOVEČINA

Na zápasoch Slovana je viac rezňov vo VIP-ke ako divákov v hľadisku. S trochou zveličenia by sa mohlo povedať, že bravčovina prevláda nad človečinou. Zdá sa, že nielen dočasne strata domáceho prostredia, keď sa na Tehelnom poli „buduje“ národný štadión, spôsobila absenciu pravejšlo-

vanistickej atmosféry, akú by človek čakal na zápasoch skutočného majstra. Smútok vanie nielen z bariér, ale aj z manier, akými sa slávny klub prezentuje vo vzťahu k legendám, ktoré sformovali jeho slávu. Kuriózna príhoda majstra Európy a dlhoročného hráča Slovana Jána Čapkoviča, ktorého nepustili do vyhradených priestorov VIP nevedno z akých dôvodov, je už notoricky známa...

Majiteľ klubu plne rešpektuje autonómiu priestoru odborného frontu klubu, ale aj jeho tpezlivosť má určité svoje hranice. Hráči nepôsobia ako homogénny kolektív a jeho opory očividne bojujú za farby a renomé klubu len vtedy, keď sa im chce, a nie vtedy, keď to klub najviac potrebuje. Borci

sa sťažujú, že slabá divácka kulisá ich nemotivuje (ligový priemer 2 181 na zápas, poznámka red.). Vo finále Slovenského pohára bola v neutrálnom kopaničiarskom prostredí doslova skvelá atmosféra, ale nijaké „Atletiko“ sme nevideli. Tragikomický bol pohľad na „oslavu“ majstrovského titulu. V hľadisku pusto a v kabíne bujará nálada šampiónov, fajčiacich majstrovské cigary.

Napadlo mi, že ak by som bol mentálne nastavený na úroveň súčasných hráčov Slovana, tak zmlátim svojho trojročného vnuka a oslávim tento „triumf“ víťaznou cigarou...

S podmienkami a rozpočtom, aké má Slovan k dispozícii, bol zisk titulu povinnosťou. A pri-

tom už cítiť obavy z predkola ligy majstrov, kde nás so železnou pravidelnosťou donaha vyzliekajú kluby, ktoré inak v Európe nič neznamenajú.

■ VLÁDA AROGANCIE

Nafúkaná arogancia však nie je len doménu belasých farieb a jej šfacht. Siahva vyššie – až k najvyšším sféram futbalového zväzu. Ako inak nazvať „rozlúčku“ Disciplinárnej komisie SFZ s jej dlhoročným členom Antonom Urbanom?

Kapitán strieborných olympionikov z OH 1964 v Tokiu, neskorší tréner a funkcionár, laureát ceny Fair play Ivana Chodáka bol členom DK SFZ plných osemnásť rokov – od roku 1996. Vtedy skončil vo funkcii sekretára Slovana a keďže už nebol vo vzťahu s nijakým klubom, nemohol ho nikto obviňovať z konfliktu záujmov. Preto prijal prácu vo zväzových orgánoch. Svoje pôsobenie v disciplinárke bral veľmi zodpovedne a okrem zmyslu pre česť a spravodlivosť ho charakterizovala aj ušfachtaná empatia. Treštaných futbalistov vždy ľudsky chápal a brojl proti likvidačným trestom, lebo bol presvedčený, že trest má mať výchovný charakter. V novom zložení tejto komisie už nefiguruje, len mu to kompetentní (v čase písania tohto príspevku to stále ešte platilo) akosi „zabudli“ oznámiť.

■ BUDE HORŠIE...

Futbaloví činovníci mali pritom ideálnu príležitosť poďakovať sa mu za všetko, čo pre tento šport urobil, pri jeho nedávnom životnom jubileu. Mohli mu povedzme dať v rádiu zahrať pieseň Richarda Müllera Už asi nie si... Nejde len o to, že legendárny „Fóny“ Urban si takéto správanie nezaslúži, ale ide o princíp – že takto „bravčovo“ sa zachovala práve inštitúcia, ktorá má dodržiavanie zásad etiky a férovosti v náplni práce.

Nuž, niet nad čím jasať v slovenskom futbale. A vraj bude ešte horšie. Keď som ako hádzanársky tréner pôsobil v nemeckej bundeslige, platila tam zásada, že každý legionár musí byť o triedu lepší ako domáci hráč, inak nemá v najvyššej súťaži čo hľadať. Keď sa tak pozerám na tretotriednych zahraničných futbalistov, ktorí zabierajú miesta našim talentom – aj u majstra – len nechápavo krútim hlavou. Ale možnože z toho niekto profituje. Slovenský futbal to však určite nie je.

Autor je športový expert, komentátor a hádzanársky tréner.

Nezištnosť ako hodnota matičiarov

Drahoslav MACHALA

Ak ma na pôsobení v matičinom hnutí niečo naozaj fascinuje, sú to osobnostné črty množstva matičiarov, ktoré sa v tejto neludzky primitívnej dobe, ktorú žijeme, vysoko vynímajú nad vlastnosťami tých prízemných ľudkov, čo ovládli dnešok. Slovenskí matičiari vlastnia črtu úžasnej spolupatričnosti, nezištnosti a ochoty nasadzovať sa za celok, za spoločenstvo, aj takmer nezničiteľnú energiu pracovať do úmoru pre dobro vlastného národa. Nešetria silami, nedajú sa odradiť, vedia sa prekonať, sú schopní po toľkých urážkach stále a znova obhajovať meno a kredit Matice napriek tomu, že sa stalo módou sezóny, aby si každý slovenský presstitút či samozvaný kňaz z parlamentu do nej koplí alebo brali jej meno nadarmo! Maticu totiž stvorili veľduchovia slovenského národa, dali jej do vienka nezniteľnosť, a jej súdržnosť prekáža každému módnemu protinárodnému agitátorovi, ktorého vyškoli-

li bohviekde a ktovie za aké peniaze. Pozitívny prístup k životu nesie tú čarovnú črtu, že ju ľudia v dnešnej beznádeji chcú nasledovať aj napodobňovať. Chcú, aby ona vyhrala nad sebeckosťou. Aj keď každý z nás má v sebe trochu samolúbosti, musí mať aj schopnosť vi-

O ČOM JE REČ

dieť sa v zrkadle vlastných skutkov – schopnosť kritického videnia seba samého a vlastného prínosu pre celok. Byť matičiarom znamená predovšetkým uprednostňovať nezištnosť pred samolúbskou, uprednostňovať dobrobyt národa. Nepozerať sa na úspech iných so závisťou, ale vedieť ich včleniť do veľkého toku spoločného úsilia za spoločnú vec. Človeku, nech sa cíti byť akýmkoľvek vlastencom, najviac bráni vidieť spoločné ciele beľmo samospasiteľstva, keď je presvedčený, že iba On správne vidí to, čo treba urobiť, iba On jediný vie me-

tódy, ako zvládnuť problémy, ak uverí svojej výnimočnosti. A je tu ešte jeden zvláštny a sebazničujúci detail, ak sa človek začne zapodievať tým, že namiesto takej prepotrebnej kritickéj atmosféry a ochoty prijať kritické výhrady, ktorých sa mu od istého okamihu zdá aj vidieť od blízkeho okolia priveľa, začne podozrievavo vidieť možno aj v najbližších spolupracovníkoch nepriateľov alebo ľudí, ktorí nerozumejú jeho najlepším snahám a úsiliam. Preto nasilu presadzuje „svojich“ a nehladá na zodpovedné miesta spoločne prijateľných ľudí, preto verí len verným a vyberá si takých, ktorí mu pochlebujú. V spoločnosti verných je najradšej, s nimi rád diskutuje, lebo sa mu nepriečia, nemajú kritické výhrady. Svet samolúbsky a samolúbosti zničil nejedno spoločné dielo. Vtedy už aj ten najlepší priateľ nedá na dobré rady, na priateľské upozornenia, lebo sa sám rúti do priepasti izolácie.

Problémy, ktoré má matičné

hnutie, sú na to, aby sa riešili, nie na to, aby sa odkladali a presúvali. Na to si však človek musí vypestovať najmä schopnosť počúvať a byť sebakritický. Nie počúvať iba to, čo chce počuť, ale aj to, čo sa mu počúvať nechce a čo je počúvať nepríjemné. Viem oceniť nasadenie a iste aj trápenie sa človeka, ktorý chce byť za každú cenu užitočný a túži odovzdať všetky svoje schopnosti pre spoločné dielo. Ale čo keď sa mu jeho úsilie vlastne vôbec nedarí? Čo ak aj tie najlepšie nápady a schopnosti vychádzajú nazmar? Čo vtedy treba urobiť? Nestačí iba ráno meditovať. Treba nájsť v sebe silu vrátiť sa k osvedčenej ochote hľadať spoluprácu. Niet väčšieho ľudského omylu ako je ten, keď človek prestane veriť kamarátom. Ako ten, keď začne veriť našepkávaniu vlastnej samolúbosti. Svet človek nemôže meniť sám, nech by mal tie najlepšie úmysly, lebo svet je zložitý a na jeho zmenu na lepší treba silný kolektív. Matičná myšlienka mala vždy tú zácnosť, že spojením sil jednotlivcov a ich schopností sa spoločné úsilie znásobovalo. Ten, kto uveril, že pravdu mám iba „ja, ja, ja Bajaja“, a nechápe, že hľadanie pravdy je kolektívne dielo – je na najlepšej ceste do izolácie.

V Bruseli zaznie dôraznejší hlas slovenských kresťanov V politike menia dieťa na tovar

Text a foto: Ivan BROŽÍK

Už je to dávnejšie, čo sa na internete objavil blog, v ktorom autor o európskej politickej praxi okrem iného napísal: „... a značne sa stíšil hlas kresťanských politikov, ktorí obhajujú tradičné kresťanské hodnoty našej civilizácie a čoraz viac zaznievajú hlasy politikov, ktorí presadzujú čudné bruselské novosti bez zdravých základov.“ Konštatovanie dnes už europoslancu Branislava Škripeka je nielen pravdivé, ale aj varovné.

Branislav ŠKRIPEK

hovorí! Už sme to raz zažili, keď nám štát a úradníci diktovali, čo máme a čo nemáme hovoriť vlastným deťom.“

■ EGOIZMUS AKO PRINCÍP

Mnohým pripadajú nové bruselské smernice ako pustá demagógia. Ide najmä o umelo a politicky vyprodukované „ľudské práva“, najmä s mimoriadne pochybným a spoločensky nebezpečným právom na dieťa. Ako by zrazu každý slobodný občan Európy bez ohľadu na to, či je muž alebo žena, bez ohľadu na to, či je slobodný alebo žije v manželstve či v homosexuálnom zväzku, mal mať Bruselom zaručené právo na dieťa. Tak ako máme zaručené právo na bezplatnú starostlivosť či voľný pohyb osôb a tovaru. Právo na dieťa iba ako jedno z ďalších práv. Právo na dieťa ako na tovar... Tu niekde to začína zaváňať bezbrehým egoizmom, podporovaným dokonca aj viacerými poslancami ľudovej, teda zväčša kresťanskej platformy v Európskom parlamente. A žiaľ, nikde v materiáloch z Bruselu sa nevraví aj o „ľudských povinnostiach“. To by asi bolo nedemokratické. Len ozajstní demokrati však vedia, koľko povinností treba zvládnuť, aby sloboda zоста-

Paul Herzog von OLDENBURG

la slobodou v jej pôvodnom význame slova. Ako píše Branislav Škripek – je zle, ak si „človek zo samého seba vytvoril najvyšší zmysel života“.

■ PANDORINA SKRINKA

So zaujímavým názorom prišiel Paul Herzog von Oldenburg, vedúci kancelárie „Federácie Pro Europa Christiana“ (FPEC) v Bruseli, čo je asociácia rôznych kresťansky orientovaných organizácií z celej Európy: „Najväčší odpor zvyčajne prichádza od euroskeptikov, pretože tí v skutočnosti chcú, aby Európsky parlament neexistoval. Občianski politici, ako tí z Európskej ľudovej strany, napríklad ľudovci /kresťanskí demokrati, často nerozpoznávajú zámery ľavicárov a nechávajú sa vodiť za nos. Pre ľavicu je Európsky parlament predovšetkým laboratóriom pre ľavicovo-utopistické experimenty. To je dôvod, prečo Parlament normálnym ľuďom pripadá ako Pandorina skrinka nezrozumiteľných a groteskných politických projektov. Ale presne to ľavicári chcú, aby to prosili občania často nerozpoznali a proti tomu nereagovali zodpovedajúcim spôsobom. V niektorých katastrofických uzneseniach stačilo pár rozumných viet, aby sa zlomil ich odpor.“

Aj preto je mimoriadne pozitívne, že aj slovenskí kresťania chcú pridať svojich pár rozumných viet k nateraz často až príliš voľne plynúcim diskusiám v Bruseli. Liberalizmus s črtami ľavicového extrémizmu je totiž pre Európu väčším nebezpečenstvom ako nejaká ropná či plynová kríza, ktorej sa venujú všetci, stále a všade. A najmä zbytočne.

POZNÁMKA

Škoda dobrého návrhu zákona

Neplatenie faktúr by sa podľa poslancov za OĽaNO Martina Fecka a Igora Matoviča malo stať trestným činom. Ak niekto nezaplatí faktúru do tridsiatich dní po jej splatnosti, aj keď má peniaze na jej zaplatenie, dopustí sa podľa navrhovanej novely Trestného zákona poslancom za OĽaNO trestného činu nevyplatenia faktúry definovaného ako prečin, za ktorý možno potrestať páchatel'a odňatím slobody až na tri roky.

Podľa návrhu novely zákona, ktorý mal prísť na stoly poslancov Národnej rady Slovenskej republiky najnovšej schôdzi NR SR, sa „na jeden až päť rokov môže potrestať páchatel', ak spácha tento trestný čin a spôsobí ním väčšiu škodu, čiže aspoň 2 660 eur, z osobitného motívu alebo voči viac ako desiatim fyzickým osobám, ktoré podnikajú na základe živnostenského oprávnenia. Ak by páchatel' spôsobil značnú škodu, teda aspoň 26 600 eur, potrestal by sa odňatím slobody na tri až osem rokov a v prípade spôsobenia škody veľkého rozsahu, čiže aspoň 133 000 eur, by sa páchatel' potrestal odňatím slobody na sedem až dvanásť rokov“. Tak to navrhujú obyčajní ľudia.

„Návrhom zákona chceme chrániť celý podnikateľský sektor, ktorý v súčasnosti dopláca na nekalé obchodné praktiky, ktorých výsledkom je deformácia podnikateľského prostredia a finančná likvidácia poctivých podnikateľov. Štát sa dnes tvári, že chce cez veľké projekty naštartovať hospodársky rast. Lenže skutočnosť je taká, že štát riadne vypláca svoje záväzky napríklad za cestné stavby, avšak víťazné firmy následne odmietajú aj niekoľko mesiacov uhrádzať svoje záväzky voči svojim subdodávateľom,“ argumentuje Martin Fecko a Igor Matovič.

Veľké firmy podľa nich bežne súťažajú v elektronických aukciách s veľmi nízkymi cenami, pričom vopred počítajú s tým, že za nevyplatenie faktúr voči malým subdodávateľom nebudú nijako trestne postihnutí.

„Na druhej strane títo subdodávateľia majú veľmi obmedzené možnosti pri vymáhaní svojich faktúr súdnou cestou, s čím vopred niektoré podvodné firmy počítajú,“ tvrdia poslanci za OĽaNO. Novelu zákona mal parlament prerokovať na júnovej schôdzi. Obyčajní ľudia návrh predložili už na májové zasadnutie parlamentu, neskôr ho z rokovania stiahli. A zdá sa, že ani v čase uzávierky tohto čísla nezískali dostatočnú podporu parlamentnej väčšiny na to, aby zákon, na ktorý už dlho čakajú najmä malí podnikatelia a bezbranní živnostníci, začal chrániť aj túto skupinu donorov štátneho rozpočtu.

(ib)

ZIPAVA

Život s prírodou

- Pokojné prostredie Stupavy vhodné aj pre rodiny s deťmi
- Priamo v areáli detské ihrisko a športoviská
- Príroda aj kompletná občianska vybavenosť na dosah

www.zipava.sk

VIENNAGATE

Život v centre diania

- Výborná poloha s rýchlou dostupnosťou centra Bratislavy
- Výnimočná architektúra komplexu a flexibilné zmeny interiérov jednotlivých bytov a apartmánov
- Obchodné a kancelárske priestory na prenájom

www.vienna-gate.sk

MANHATTAN

Život s nahlľadom

- Moderné bývanie v americkom štýle
- Všetko pre aktívny život s priateľmi
- S výhľadom na dominanty hlavného mesta

www.americkebyvanie.sk

ZIPP BRATISLAVA, spol. s r. o., je spoločnosť s viac ako 50-ročnou tradíciou v stavebnej výrobe. V roku 2004 sa stala súčasťou európskeho stavebného koncernu STRABAG.

- Dodávka a realizácia na kľúč
- Realizácia inžinierskych stavieb
- Výroba a montáž prefabrikovaných konštrukcií
- Rekonštrukcie historických a pamiatkovo chránených stavieb

www.zipp.sk/development

zipp

R - 2014036

POZNÁMKA

Rozhlasové vysiela-
nie do zahraničia dosiah-
lo v týchto dňoch pozor-
hodný úspech. O prebera-
nie programov Radio Slo-
vakia International (RSI) pre-
javili záujem rozhlasové sta-
nice v gruzínskom Tbilisi
a žiadosť prišla aj z litov-
ského Vilniusu. RSI ako sú-
časť RTVS vysiela v šies-
tich jazykoch – pre krajanov
po slovensky, pre zahrani-
cie v nemčine, angličtine, vo
francúzštine a v španielčine.
Vlani si pripomenula stanica
dvadsaťročný výročie.

Gaumardžoba, Tbilisi

Teraz sa videopozdrav:
Dobrý deň, Tbilisi – Gaumar-
džoba, Tbilisi, prezentuje
v hlavnom meste Gruzínska a na
weboch gruzínskej rozhlasovej
stanice. Preberanie programu
RSI podporila ruskojazyčná re-
dakcia, ktorá denne pripravuje
polhodinové vysielačie. Nápad
sa viaže okrem iného na obdo-
bie, keď Gruzínsko oslavovalo
26. mája štátny sviatok – už po
druhý raz po deväťročnej vláde
predchádzajúceho preziden-
ta v novej zostave, s novým pre-
zidentom. Ale aj po ceste mi-
nistra zahraničných vecí SR pri
príležitosti otvorenia nášho pr-
vého priameho diplomatického
zastúpenia v Gruzínskej repu-
blike.

Pozoruhodnosťou spolu-
práve pri preberaní progra-
mov RSI zo Slovenska je prá-
ve fakt, že verejnosť orientova-
ná na ruský jazyk má k dispo-
zícii vysielačie formované sku-
pinou redaktoriek a redaktorov
na základe slovenskej reality.
Teda skúsenosti obyvateľstva
členského štátu Európskej
únie a Severoatlantickej alian-
cie NATO. Samozrejme podsta-
tu relácií tvoria výpovede o ži-
votě a zaujímavostiach na Slo-
vensku, o kultúre a jej osob-
nostiach, a samozrejme o pa-
miatkach a pozoruhodnostiach
Slovenska. Po tom, čo vysie-
lanie slovenskej redakcie RSI
v španielčine začala preberať
rozhlasová stanica na Flori-
de a rozširuje ho na stále väč-
šie územie v USA, je „gruzín-
ska“ spojka novou možnosťou
RSI približovať Slovensko za-
hraničiu.

Záujem o preberanie rus-
kojazyčnej časti vysielačie RSI
prišla najnovšie aj od vede-
nia verejnoprávneho rozhlasu
z Rigy, hlavného mesta Lotyš-
ska, najväčšieho z troch pobalt-
ských štátov, kde sú o. i. Rusi
významnou menšinou a žijú tam
tiež Bielorusi. Tak v Gruzínskej
republike, ako i v Lotyšskej re-
publike záujem o ruštinu z Bra-
tislavy je aj preto, aby vyvažo-
vala iné ruskojazyčné rozhlaso-
vé vysielačie. Skúsenosť RSI,
ako ukázalo aj vlnajšie dvad-
saťročný výročie vysielačie,
hovorí, že mimoriadne ohlas
má denné polhodinové vysie-
lanie v ruštinu na Ukrajine a
v celej Ruskej federácii, zauj-
mavé priaznivé ohlasy prišli na-
príklad z Krymu. Rozširujúci sa
záujem práve v terajšej výmo-
čnej situácii na Ukrajine pri-
tahuje prvoradu a mimoriadnu po-
zornosť. Zároveň je to svedec-
tv aj o kvalite, príťažlivosti
a zaujímavosti ruskojazyčného
vysielačie publikum na úze-
mi bývalého ZSSR, a dokon-
ca aj pre zahraničných rusistov
roztrúsených po svete – trebárs
v Japonsku.

(ddk)

Vedec Noam Chomsky: Amerika udržuje gigantický vojenský aparát USA sa tvária, že svet je ich majetkom

Americký vedec a spoločenský aktivista profesor lingvistiky Noam Chomsky je už dávno ikonou kriti-
kov americkej politiky i Ameriky samotnej. Je to paradox. Osobne si užíva individuálnu slobodu a ve-
mi dobré akademické podmienky amerického profesora. Pritom to všetko môže slobodne využívať na
zdrvivú kritiku politiky USA a pomerov vo svojej vlasti doma a ešte väčšmi v zahraničí. Keďže svet
je v rozporoplnej situácii, v Prahe mali skvelý nápad pozvať na verejné vystúpenia práve svedka sto-
ročia – osemdesiatpäťročného profesora N. Chomského.

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Svetoví strážcovia demokracie.

Na verejných vystúpeniach pred
publikom či v rozhovore pre verejno-
právnu českú televíziu zostal americk-
ký hosť verný svojim otvoreným názo-
rom. Jeho formulácie nie sú pozor-
hodné len pre samotné odsúdenie po-
litiky USA, a tým aj jej spojencov, vrá-
tane Slovenska, ale najmä preto, lebo
ukazujú obrovský rozdiel medzi tým, čo
sa skutočne deje a čo o týchto udal-
ostiach tvrdí politika.

■ NAJVÄČŠÍ ZLOČIN

Chomský napríklad nazval inváziu
do Iraku najväčším zločinom storočia,
zločinom, za ktorý je zodpovedný nie-
len americký establishment, ale priamo
prezident G. Bush ml. Ide o vpád vojsk
vedených USA, ktorý podporila aj SR
počas vlády M. Dzurindu, podpredse-
du vlády I. Mikloša a ministra zahranič-
ných vecí E. Kukana.

„Je to najväčší zločin storočia,
pred ním podobný zločin spáchal iba
prezident Kennedy inváziou do Viet-
namu, Kambodže a Laosu,“ tvrdí prof.
Chomsky. V tejto súvislosti rozoberal
všetky otázky o tom, ako by to bolo bý-
valo, keby platili také isté normy, zá-
sady, ako to bolo v prípade Norimber-
ských procesov. Ak uvážime, že v No-
rimberských procesoch po druhej sve-
tovej vojne šlo o zločiny proti ľudskosti
a skončil sa vynesením trestu smrti pre
vedúcich predstaviteľov nacistického
režimu, tak je nám zrejmé, o čom bola
reč – o porovnávaní americkej (Bushovej)
a nemeckej (Hitlerovej) politickej
zodpovednosti za vojnu. A to všetko na-
živu, v jednom z najsledovanejších čas-
ov českej verejnoprávnej televízie.

■ VEREJNOSŤ BEZ ŠANCI

Prof. Chomsky sa veľmi kriticky
vyjadroval o americkom politickom sys-
tému, v ktorom vyše sedemdesiat per-
cent ľudí nemá nijakú možnosť vplyvať

na politiku, ich hlasy sú bezvýznamné,
nemajú nijaký vplyv ani vo voľbách.
Pretože na voľbách sa môže zúčast-
ňovať iba najbohatšia vrstva obyva-
teľstva, teda veľmi úzka vrstva, ak „ne-
máte stovky miliónov dolárov, tak ne-
máte nijakú šancu v amerických voľ-
bách a medzi stranami prakticky nie
je nijaký rozdiel“. To bola odpoveď
na otázku novinára, či USA sú totalit-
ným štátom. „Nie, USA nie sú totalit-
ným štátom, ale partokratickým, teda
vláda politických strán, to usmrcuje de-
mokráciu, rozhoduje úzka vrstva naj-
bohatších,“ odpovedal prof. Chomsky.
Otázky o totalitných USA kládol český
novinár pred kamerami verejnoprávnej
televízie v júni 2014.

Pre slovenského diváka českej
verejnoprávnej televízie bol rozhovor
s prof. Chomským veľkým koncertom
nie pre vyjadrenia profesora, ale naj-
mä pre pripravenosť a pohotovosť no-
vinára, ktorý rozhovor viedol. Doká-
zal amerického hosťa tlačiť kultivova-
ne, ale s prehľadom k jasnému vyjadreni-
am; bol mu taký zrejmejší zmysel toho,

čo hovorí, že mu vstupoval doplňujú-
cimi otázkami, konfrontoval ho. Jedno-
ducho, mladý muž mu bol partnerom.
To urobilo z celého rozhovoru sku-
točne niečo, čo zaujalo prof. Chom-
ského, ako aj diváka. Bola to schop-
nosť českej verejnoprávnej televízie
postaviť ako pendant hostovi jazykovo
a poznaním problematiky vybaveného
novinára. Preto to bol skvelý program,
môže slúžiť priamo ako názorná škola,
ako robiť rozhovor s veľkými, známy-
mi osobnosťami. To je v dnešnej dobe
zaplavenej akoby rozhovormi, kde je
však skutočný rozhovor vzácnosť, nie-
čo mimoriadne. Len na okraj dodajme,
že v tom čase vysielať spravodajstvo
RTVS „napínavý“ príbeh o tom, či vy-
danie pamätí Hillary Clintonovej je,
alebo nie je štartom do budúcej prez-
identskej kampane v USA.

■ GORBAČOV NALETEL

Na základnú otázku vývoja po
páde železnej opony po skončení stu-
denej vojny N. Chomsky odpovedá veľ-
mi jednoznačne: Michail Gorbačov (po-

sledný vrcholný predstaviteľ jadrovej
vledmoci ZSSR) urobil kolosálny ústu-
pok. Súhlasil s tým, aby sa zjednotilo
Nemecko, aby z dvoch štátov – Spolko-
vej republiky Nemecko a Nemeckej de-
mokratickej republiky, ktorá bola vaza-
lom ZSSR a na jej území boli desaťtisíce
sovietskych vojakov až do roku 1990
– vznikol jeden štát. Prezident G. Bush
starší a jeho minister zahraničných vecí
James Baker mu za to slúbili, že NATO
sa nepohne na východ. Pritom sa vzá-
pät po zjednotení pohli na územie vý-
chodného Nemecka, bývalej NDR,
a keď sa Gorbačov sťažoval, Američa-
nia mu odkázali, že to bol len ústny
sľub, že nepodpisali nijakú zmluvu a je
naivný, ak si myslí, že gentlemanské do-
hody s americkou vládou platia. Ak si to
myslel, je to jeho problém, sarkasticky
dodáva prof. N. Chomsky.

■ NATO PRI RUSKU

Dnes tvoria štáty NATO hranicu
Ruska – a to súvisí s terajšou ukrajín-
skou krízou. USA a Európa sa usilujú
integrovať Ukrajinu do západného sys-
tému, a pravdepodobne aj do NATO,
veď napokon väčšina členských štátov
EÚ je aj v NATO. Lenže z ruského po-
hľadu je to mimoriadne veľká bezpeč-
nostná hrozba. Je to, ako keby niekdaj-
šia Varšavská zmluva integrovala Ka-
nadu a Mexiko a presúvala tam svoje
armády, domnieva sa prof. Chomsky.

„Toto porovnanie na Západe nikto
nepoužíva, pretože sa hráme na ne-
spochybiteľnú dogmu: sú to USA,
ktoré sú vlastníkom celého sveta, ony
vlastnia celý svet. Ten, kto sa snaží byť
nezávislý, ten len zbytočne vyvoláva
problémy. V dokumentoch USA je jasne
napísané, že hlavným motorom americk-
kej politiky je zabrániť, aby národy ne-
závisle využívali svoje zdroje pre dobro
svojho ľudu. Všetci musia byť integro-
vaní do globálneho systému, v ktorom
sú zdroje prístupné americkým inves-
torom. Preto USA stále udržujú obro-
vský vojenský aparát, ako keby svet bol
majetkom USA, a čo Američania ne-
podporia, to jednoducho nebude. Stu-
dená vojna sa neskončila. Po rozpade
Sovietskeho zväzu USA vytvorili a pri-
jali nový bezpečnostnú stratégiu a pri-
jali nový rozpočet na obranu, tentoraz
už nie proti Rusom, tí už ako keby zmiz-
li, ale – pravda oficiálne – proti techno-
logickej vyspelosti tretieho sveta,“ po-
vedal okrem mnohého iného N. Chom-
sky v Prahe v júni 2014.

Európska justícia mení charakter doživotného trestu straty slobody Najvyšší ortiel' prizdobil s nádejou

Július HANDŽÁRIK – Karikatúra: Lubomír KOTRHA

USA sa pasujú za jediného celosvetového ochrancu ľudských práv a jediného celosvetového vývozcu de-
mokracie. Na tieto chvályhodné aktivity vynakladajú zo svojho hlboko stratového štátneho rozpočtu každo-
ročne miliardy dolárov a na realizáciu uvedených chvályhodných aktivít už dávnejšie založili množstvo špe-
cializovaných mimovládnych a ľudsko-právnych organizácií tretieho sektora, ako sú napríklad Agentúra pre
medzinárodný rozvoj (USAID), National Endowment for Democracy (NED), International Republican Institute
(IRI), National Democratic Institute (NDI), Freedom House atd., atd. a stovky ich filiálk a odnoží vo všetkých
štátoch sveta. Pritom v tridsiatich ôsmich z päťdesiatich členských štátov USA sa ťažkým zločincom udeľu-
jú tresty smrti a – ak sa nemýlim – vo všetkých štátoch USA sa udeľujú aj doživotné tresty bez možnosti pre-
pustenia alebo viacnásobné vysoké tresty väzenia vrátane za každý zločin v jednom rozsudku, teda aj vyše
stopäťdesiat rokov väzenia a viac jednému páchatel'ovi, čo zrejme demokracii v USA celkom prospieva a ľud-
ským právam občanov USA vôbec neškodí. A tak je to správne!

Na tieto skutočnosti som si
spomenul, keď som koncom mája
v maďarskej televízii sledoval re-
láciu, ktorej autori sa rozhorčovali
nad šokujúcou správou, že Európs-
ky súdny dvor pre ľudské práva
(ESDLP) v Štrasburgu vraj zakázal
Maďarsku (a zrejme aj ostat-
ným štátom EÚ) udeľovať najťaž-
ším zločincom tresty doživotného
väzenia bez možnosti prepustenia,
a ak také tresty už boli ulo-
žené, musia sa po príslušnej zme-
ne legislatívy štátu zmeniť aj tie.
Dôvodom na zavedenie takejto
protispoločenskej legislatívy má
byť vraj to, že trest doživotného
väzenia bez možnosti prepustenia
„oberá páchatela o náde-
ju na prepustenie a práve táto
nádej je vraj podľa ESDLP „ľud-
ským právom“ previniť! Autori
relácie uviedli niekoľko prípadov
takto odsúdených viacnásobných
vrahov v Maďarsku, ktorých tres-

ty by sa podľa rozhodnutia ESDLP
museli zmeniť tak, že by po ur-
čitom čase mohli byť prepustení
z väzenia. Zapamätal som si
z väzenia. Zapamätal som si
z nich otrasný prípad muža, kto-
rý beštiálne zavraždil svoju man-
želku, potom pohlavne zneužíval
svoju vlastnú dcéru a napokon
ešte brutálnejšie zavraždil aj svo-
ju druhú manželku.

Takýto pokyn či príkaz uvede-
ných pánovo zo Štrasburgu nápad-
ne pripomína prvý veľký „demo-
kratický“ čin bývalého preziden-
ta bývalej ČSFR Václava Havla
– prepustenie najťažších zločin-
cov a vrahov na slobodu a na krk
šokovaným občanom štátu, takže
tí boli v prvých mesiacoch po pre-
vrate oveľa viac zaujatí starosťou
o svoju osobnú bezpečnosť a ma-
jetok a oveľa menej starostlivosťou
o to, čo vystrája pán prezident
a jeho kumpáni. Vtedy túto Havlo-
vu „demokratickú“ amnestiu, kto-

rá zapríčinila ďalšie obeť na ľud-
ských životoch, mnohí tvrdo od-
sudzovali, ale dnes po stanovisku
ESDLP sa javí, že pán Havel
už vtedy konal – vyjadrené slo-
vami Jana Wericha – čiastočne
z blbosti a čiastočne za cizí pe-
niz! Lebo každý právnik, nielen ešte
sudca najvyššej európskej súd-
nej inštalácie, vie, že legislatív-
nym potvrdením „ľudského práva
na nádej“ prepustenia najťažších
zločincov z doživotnej väzby sa
eo ipso a dokonca ex offio vopred
rozvážujú ruky najbezohľadnejším
potenciálnym deviantom na pá-
chanie ďalších ťažkých zločinov!

Takéto stanovisko či rozhod-
nutie ESDLP nemá nič spoločné
s ľudskými právmi a už vôbec
nič spoločné s demokraciou, teda
s vládou ľudu. Naopak, je to roz-
hodnutie namierené proti základ-
nému ľudskému právu státočných
občanov na život a na jeho ochra-

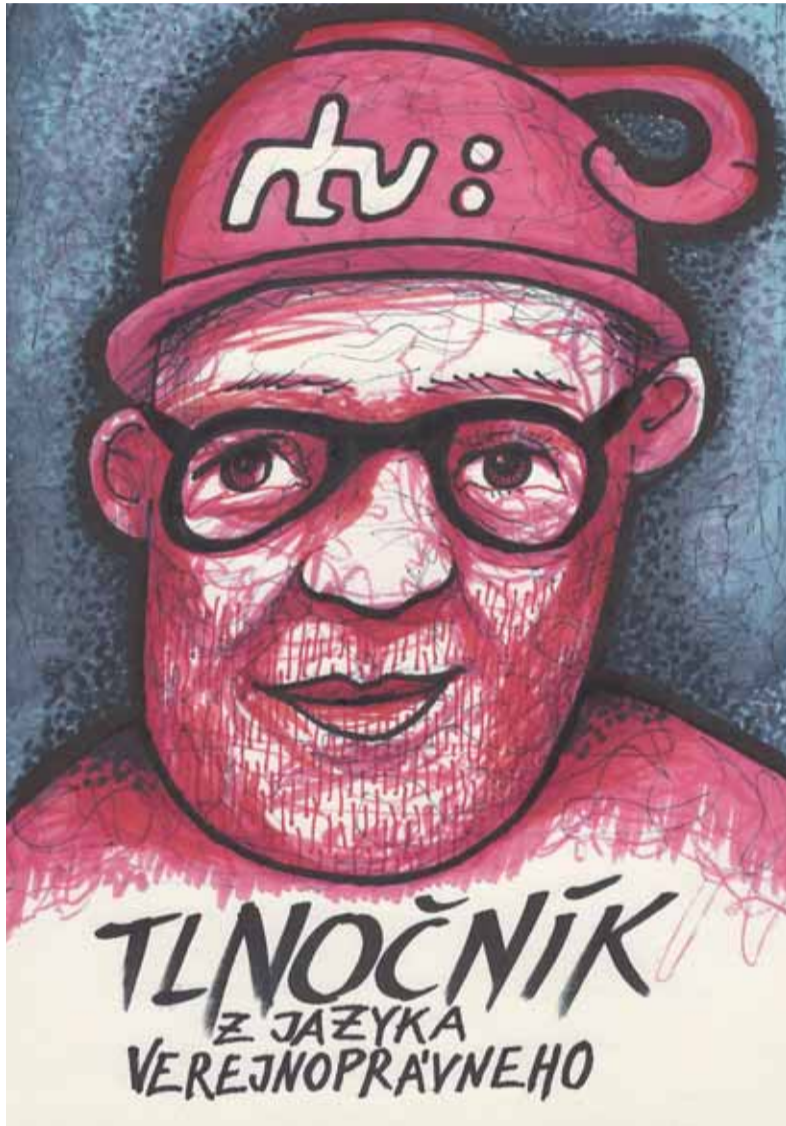
nu zo strany štátu. Je to rozhod-
nutie brutálne protispoločenské
a antidemokratické – je to ďalší
krok k cieľnému rozkladaniu sta-
bility demokratických európskych
štátov a priamy útok proti bezpeč-
nosti ich občanov. Takýto nápad
môže skrksnúť iba v hlavách ľudí,
ktorí nie sú autochtónnymi Eu-
ropanmi a ako fyzickí či psychi-
ckí privandrovalci nie sú stotožne-
ní so základnými záujmami au-
tochtónnych Európanov. Skrátka
a vecne, legislatívnu podporu
najťažších zločincov v integrova-
nej demokratickej Európe môžu
presadzovať iba ľudia, ktorí sú
v službách cudzích neeurópskych
záujmov.

Otvorenou teraz ostáva iba
otázka, ako sa k takémuto stano-
visku či rozhodnutiu ESDLP po-
staví jediný svetový strážca ľud-
ských práv a demokracie, jeho
ľudsko-právne demokratické mi-
movládne organizácie a najmä ich
odnože a filiálky na Slovensku.
Tak sa teda tešme sa na ich ľud-
sko-právne a demokratické stano-
viská!

Obrazovka očami vnímavého a kritického diváka RTV: reklama, ale čo bude ďalej?

Peter MALATINSKÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Úmysel redakcie Slovenských národných novín usporiadať okrúhly stôl venovaný problematike slovenských masmédií a špeciálne slovenskej televízii si zaslúži uznanie. Pozornosť si zaslúžia aj závery a odporúčania tam prijaté a uverejnené v SNN 7/2014. Nechcem komentovať ani kritizovať, stotožňujem sa s nimi, ale ako ten, ktorý je už roky oddaný matičkej myšlienke, rád by som sa však pozrel na slovenskú televíziu z iného uhla pohľadu. Zverejnené „spoločné vyhlásenie“ je totiž priveľmi nežná a bojzlivá forma „podávania ruky“.

Z môjho pohľadu pripadá mi neadekvátne, ak už nechcem napísať, že nedôstojné, aby jedna reprezentatívna národná, kultúrna a verejnoprávna/verejnoslužobná inštitúcia, ktorá je existenčne spojená so Slovenskom, vystupovala skrytá pod nič nehovoriacu firemnú značku s dvojbodkou na konci. Tá značka sa v médiách číta „ertévées“ a tá lingvisticky bezvýznamová dvojbodka má znamenať „Slovensko“. Čosi sa vo mne búri a protestujem i na tomto mieste proti tomu, aby naša jediná reprezentatívna národná, kultúrna a verejnoprávna/verejnoslužobná televízia bola uvádzaná v printových médiách ako akási nič nehovoriaca Jednotka alebo Dvojka, podobne anonymná ako Jojka či Dajto.

Nič by sa nestalo, keby sa súhvezdie STV a SRO (obchodne, účtovne) označovalo aj inak, nie RTV: – ale povedzme SVOJĚT. Nejde mi pravdaže len o minulosť ako kultúrnu dedičnosť v duchovnom zmysle, ale aj o nástupníctvo v zmysle majetkovoprávnym, lebo sú dejiny STV aj dejiny RTV: Ako je to s © STV? Ako s jej autorskými právami? Kto a komu predal pozemky STV? Kto raboval v jej funduse? Zlúčenie SRO a STV pod pofidérnu strechu RTV nebolo aj na to, aby sa kadečo zatutľalo? Ako a čo, to je sladké „obchodné“ tajomstvo, ktoré nikto nemá právo poznať? A tých vecí v záujme verejnosti – a v rámci slobodného prístupu k informáciám – je neúrekom. Pán Mika nastupujúci na post generálneho riaditeľa predložil vôbec biznis plán? Urobil (okrem veľkohubej reklamy) odpočet, ako sa mu ho doteraz podarilo splniť? Vie niekto o tom? Zajímam sa o to niekto?

Pravdaže, nie je dôležité, na čo sa pýta jeden obyčajný učiteľ z Vyšnej-Nižnej na Orave. Prečo sa však na to nemôže kvalifikovane opýtať právnik v mene nespokojných tele-

vizných divákov, v zastúpení členov Matice slovenskej (čitateľov Slovenských národných novín)?

■ VIAGRA ALEBO VERŠE

To, čo RTV: vysielala v mnohých konkrétnych prípadoch, s kultúrnosťou nemá nič spoločné. Iba letmo spomeniem toľkokrát kritizované Aj múdry schybí. To je kultúrna hanba. Ďalší vytrvalec Večer pod lampou je prípad sám pre seba alebo aj príbeh o tom, ako si jeden printový, politicky jednofarebný šéfredaktor uzurpoval pre seba neslýchane dlhý vysielací čas.

Nazdávam sa, že výrobu a vysielanie každého jedného programu musí predchádzať dramaturgický návrh/zámer. A ak toto nie je obchodné tajomstvo, akože nie je, bolo by treba tieto zverejňovať, aby verejnosť poznala cieľ a aby pochopila, ako vedľa sa triafajú/trafili pracovníci (slovenskej?) televízie. Otázkou, do akej miery dramaturgiu RTV: – a obsah, formu a formát ňou vysielaných programov – určujú reklamní agenti (diletri najnovších áut, predajcovia pánskych viagier a výrobcovia dámskych hygienických vložiek), ponechávam bokom. Zmluvy s nimi sú neprístupné a príjmy z nich pre RTV: plynúce sú nejasné. Ale otázka stojí aj inak: majú diletri najnovších áut, predajcovia pánskych podporných prostriedkov a výrobcovia dámskych hygienických vložiek niečo proti Nedeľným chvíľkam poézie? A to je osvedčený, obľúbený, vysoko kultúrny a výrobný lacný program! Kto má vysvetlenie, prečo chýba na našej obrazovke?

■ INFORMAČNÉ S OBMEDZENÍM...

Nechcem, aby vznikol dojem, že jednému zo skôr narodených matičiarov je clivo za umením a kultúrou na obrazovke. Pozrime sa na RTV: z inej strany, všimnime si ho ako informačné médium. V rozhlasovom aj

televíznom vysielaní pravidelne zažívame, že pred úradným oznámením, napríklad že NR SR prijala taký a taký zákon, počujeme najprv kritický, odmietavý názor opozičného politika. A ak nie pred úradnou správou, tak určite hneď po nej!

So všetkou vážnosťou tvrdím, že štát (vláda, demokratická krajina) potrebuje mať miesto úradných oznámení (čosi ako nástenku alebo vývesnú skrinku), na ktorú nikto nesmie čarbať, vyvesovať a spochybňovať, čo sa mu zapáči! Preto má slovenskému prezidentovi, premiérovi či predsedovi parlamentu oponovať hocikto, kadejaký niktoš, ktorý sa vydáva za člena ľubovoľného združenia (ktorého štatút, počet členov a ekonomické pozadie je nejasné) a ktoré sa ani zďaleka nedá prirovnáť k početnosti členskej základne a k historickému statusu Matice slovenskej. Nie je to čudné? Alebo: na či prospech je to tak?

Oplatilo by sa tiež poznať počet minút, ktoré jednotliví politickí činitelia strávil na obrazovke v rámci najlukratívnejšieho času. Ukázalo by sa, že RTV: robí aj z niektorých druhordých politikov mienkotvorných hovorcov opozičných strán, a tým že im neustále poskytuje vysielací priestor, pasuje ich na expertov najvyššieho rangu, aj keď nimi v skutočnosti nie sú – pars pro toto: trvalý výskyt pani Žitňanskej na obrazovke.

Vie niekto vysvetliť, ako toto súvisí s objektivitou vysielania? A ponúka sa aj iná vec na zamyslenie. Na obrazovke dostávajú možnosť prehovoriť členovia rôznych občianskych združení (na ochranu kožušínových zvierat a ktoviečo) a vyjadrujú sa k otázkam, na ktoré odpovedať ani nie sú nijako kompetentní! Ale videli ste na obrazovke vyjadrovať sa členov Matice slovenskej? Či ona už nie je občianske združenie?

■ PRIORITY A PRIORITYKY

Ono je napokon veľmi otázne, aké priority vo vysielaní možno očakávať od mladých dám a mladých džentlmenov, ktorí ako moderátori si uzurpovali obrazovku, ale ktorí chýba nielen základný kultúrny prehľad, ale aj základy dejepisu, základy spisovnej slovenčiny i základy spoločenskej slušnosti.

Je toho naozaj veľa, čo my občania Slovenskej republiky naozaj dokážeme strpieť a obísť naozaj zhoievavým mlčaním. Štát, ministerstvo ani verejnosť o televíznom vysielaní hovoríť nemôžu, ale tieto inštitúcie ho platiť musia. A televízny šéf a jeho manažment si robia čo chcú, čo sami uznávajú za dobré, správne, objektívne a umelecké a čo podľa ich predstavy je verejno-želateľné – skrátka: verejno-právne aj verejnoslužobné. Iné, oveľa menšie a menej významné firmy, podniky a inštitúcie majú správne rady. Majú akcionárov. A nie sú aj tí, čo platia koncesionárske poplatky tak trochu akcionári? Nemajú právo sedieť ich zástupcovia v správnej rade verejno-právnej slovenskej televízie a tam presadzovať záujmy verejnosti?

A naostatok už iba jednu poznámku. Matici slovenskej patrí v štruktúre i vo vysielaní RTV: prinajmenšom rovnaká pozícia a rovnaký vysielací čas ako náboženskej redakcii a náboženskému vysielaniu. Programový riaditeľ televízie a samotný generálny riaditeľ rozhlasu a televízie museli by vynaložiť veľa námahy a predstavivosti, keby mali slovenskej verejnosti zdôvodniť, prečo to nie je možné.

POZNÁMKA

Nástup letných horúčav v každom z nás prebúdzá záujem o výber miesta dovolenky. Slováci väčšinou uvažujú o zahraničných pobytoch. Pre náš cestovný ruch by však mal byť hlavnou témou pohľad občanov zo susedných štátov na možnosti dovolenky, ktoré ponúka Slovensko. Mali by o našej vlasti vážne a opakovane uvažovať ako o trvalej a atraktívnej dovolenkovej destinácii.

Dovolenková matematika

Tibor B. HAČKO

Obdobie letných dovoleniek sa blíži a okrem príjemných očakávaní, ktoré zakaždým prináša blížiaci sa vrchol turistickéj sezóny, sa na myseľ pracovníkom v cestovnom ruchu a hotelierom prediera naliehavá otázka: Kolko peňazí tento rok zahraniční návštevníci nechajú u nás na Slovensku? Okrem deďičstva z čias monarchie v podobe hradov a zámkov, prírodných krás nadelených Bohom však Slováci za vyše dvadsať rokov trvania nového štátu pre návštevníkov neprizarili nič mimoriadne exkluzívne a pritažlivé – až na niekoľko nových aquacentier a termálnych kúpeľov. Pozrime sa na to, na kolko vyjde tento rok dovolenka našich susedov pri porovnaní s inými štátmi?

■ MAJSTRI TURIZMU

Naši dlhoroční súpútnici Česi sú majstri turizmu, nesmierne vynachádzajú v objavovaní krás v spojení s nevyhnutnými výdavkami. Cestovanie a kempovanie neodmysliteľne patrí k ich životnému štýlu. Dokonca ani „celosvetová recesia“ nezmenila a neobmedzila ich cestovné zvyklosti. Česi sa svojich zahraničných dovoleniek prosťe nevzdávajú. Radšej skrátia svoj pobyt, akoby nemali vycestovať. Nie je tajomstvo, že Jadran je im zvlášť vďačný za to, že tisícdesaťsto kilometrov dlhé pobrežie Chorvátska je v lete dokonale vytážené. Pravda, dosť k tejto lukrativnosti prispieva aj slovenská klientela, ktorú sem roky láka pravdivý slogan o našom – slovenskom mori na Balkáne. Odhady hovoria, že toho roku by sa mal stať kompasom pre rekordný počet – päťstotisíc Slovákov.

Nie Rakúšan, Nemec, Angličan, ale český turista objavil Balkán koncom 19. storočia a na prelome päťdesiatych a šesťdesiatych rokov po druhý raz. Prečo to nerobí so Slovenskom? Ako je na tom pri rozhodovaní sa o nastávajúcej návšteve teraz? Ak začne porovnávať, čo si kde za svoju tisícku kúpi, dostane tento rok veľmi rozdielne ponuky. Žiaľ, tie nie sú na prospech Slovenska. V Turecku dostane o dvadsať percent viac služieb ako v Čechách. Pri návšteve Slovenska je to dokonca naopak. Utráti až o dvadsaťtri percent viac, ako keby dovolenkoval v krajine praotca Čecha. Má u nás výrazne nižšiu kúpnu silu a tá jednoznačne zaváža pri zamietnutí Slovenska ako priťažlivej turistickéj destinácie, kam by sa opakovane vrátil. Ak k tomu pridáme rozbité a nedobudované cesty, neochotu poradiť, všadeprítomnú špinu a nízky stupeň profesionálneho postoja k turistovi, vyhliadky Slovenska nie sú ani tento rok ružové.

■ DESAŤROČIA STAGNÁCIE

Prečo za uplynulých dvadsať rokov nedokázalo Slovensko výraznejšie vyniknúť v nijakej oblasti? Zavádzajúce diskusie o nedostatku prostriedkov by už mali skončiť. Vyčerpali sme také veľké množstvo finančných prostriedkov, že od hranice dlhovej brzdy nás delia desiatiny percenta, ale výsledky nevidieť ani vo vede, v školstve, miestnej správe, doprave, ani v zdravotníctve. Zo samostatnej ekonomiky sme sa dopracovali k vysoko importne závislej krajine. Dokonca aj základné potraviny a do-

máce špeciality sa k nám dovážajú z Poľska a Maďarska. Cudzina za tých istých podmienok, aké sme mali a máme aj my, nestagnuje, ale napreduje.

Prítom aktívny cestovný ruch mohol byť tiež práve tou našou neotrasiteľnou zlatou tehličkou devízových príjmov nezávislých od vonkajších vplyvov. Veď naporúdzajú sú lyžiarske terény, divokrasne prírodné celky, nevyčerpatelne aj nevyužité možnosti kúpeľníctva, minerálne vody, jaskynné systémy, udivujúce historické pamiatky. Na rozlohou nevelkom priestore medzi Tatrami a Dunajom je koncentrovaných najviac pamätihodností zo všetkých štátov na svete.

■ NA RODINNEJ BÁZE

Zo štrnástich vygenerovaných krajín, kam Česi najčastejšie jazdia za rekreáciou, majú najvyššiu kúpnu silu v Bulharsku, nasleduje spomínané Turecko, Tunisko, Grécko a Maďarsko. Naši južní susedia lákajú turistov na nočné kúpeľné pobyty pre mladých, na nepopierateľne vysoký stupeň kulinárstva, ale predovšetkým ponukou pobytov v malých dedinkách s milými ľuďmi a najmä s tým, čo dnešný turista hľadá – s rodinnou atmosférou v skutočnom sedliackom dome, so slivkovým lekvárom, s vôňou čerstvo upečeného chleba, so skutočnou vínnou pivnicou, s čerstvým kozím syrom, s ponikom v záhrade. Kde si v susedstve upletiete košík, vyúдите klobásy a na ulici vás preukvapí svadobný sprievod alebo muzika. Všade milí, ale v prvom rade pohostinní, ľudia. Návštevník sa tu cíti ako doma a najmä – je na pokojnom vidieku! Všetko pri kúpnej sile väčšej ako v Čechách.

■ ROZHODUJÚ CENY

V Bulharsku sa budujú luxusné hotely, v ktorých je už radosť dovolenovať. Mení sa vzhľad bulharského pobrežia a predchádza ho stále lepšie chýr. Hotelieri pritom dokážu zachovať cenovú atraktivitu pri súčasne progresívnej zmene obrazu krajiny ako doteraz dosť obchádzanej destinácie. Najmenej výhodná situácia pre Čechov panuje vo Francúzsku. Tisíc českých korún tú stratiť na kúpnej sile vyše štvrtinu. V Rakúsku sa zdraženie po prepočte korún na eurá blíži k ôsmim percentám, ale je to stále o trináť percent výhodnejšie ako pobyt na Slovensku! Nižšiu kúpnu silu bude mať český turista aj v stále najobľúbenejšej turistickéj destinácii – Chorvátsku. Lenže zase až prekvapivo miernejšiu ako na Slovensku.

Ako je možné, že Slováci nedokážu nijakú z krás nadených prírodou a pamiatkami zanechanými predkami zveľadiť a popritom aj zarobiť? Odpoveď nepochybne pozná každý čitateľ. Nedostatok vytrvalosti, závisť, neochota. A výsledok? Pokiaľ Česi ročne uskutočnia takmer 4,2 milióna dlhších zahraničných ciest, ani jedna desatina z nich nekončí na Slovensku. Najdlhšie spoločné hranice nemáme s Českom, ale s Poľskom a Maďarskom, ale aj tu sú naše prírodné krásy a pamätihodnosti neraz neobjavenou záhadou. Ak má byť náš cestovný ruch tým žriedlom zisku, na aký sa spoliehame, treba ho odkliat – ale to platí iba o rozprávkach.

REAKCIA

Rozhodnutie prezidenta o ustanovení Poradného výboru na preskúmanie vhodnosti kandidátov na sudcov ústavného súdu je iba vnútornou záležitosťou prezidentského paláca. Prezident totiž nemá nijakú zákonom danú právomoc zriaďovať vyšetrovacie, vypočúvacie, testovacie ani nijaké iné výbory. Ak si prezident zriadi výbor, nech ho má, právomoci výboru sú však nulové, pretože iné byť ani nemôžu, ani nesmú.

Nešťastný prezident

Ide o šiestich kandidátov, ktorých zvolil parlament a hlava štátu z nich má vybrať troch ústavných sudcov. Kiska stavil na barumskú reklamu, že poradný výbor ich zostavil zo skúsených a z rešpektovaných autorít na poli práva. Akoby autorita parlamentu nemala mať väčšiu váhu, či autority, ktoré kandidátov parlamentu odporúčali, boli nulové. Podstatou celej kauzy je skutočnosť, že Kiska nevyhlásil, že by mohol odmietnuť všetkých kandidátov, ktorých schválili v parlamente poslanci vládneho Smeru-SD. A to už zaváňa zasahovaním do parlamentnej demokracie zavádzaním „prezidentskej demokracie“. Šesť kandidátov na funkciu ústavných sudcov navrhli vysokokvalifikované osobnosti z oblasti súdnictva, medzi inými aj generálny prokurátor SR Jaromír Čížnar, dekan Právnickej fakulty Univerzity Komenského, prezidentka Združenia sudcov Slovenska a ďalší vysoko postavení právnici, takže o ich odbornosti a kvalifikovanej spôsobilosti by nemalo byť pochybností. Pochybuje iba prezident, čo nedáva dobrú perspektívu na pokojné a konštruktívne riešenia budúcich problémov, ktoré sa v štáte vyskytnú. Proti týmto skúseným autoritám prezident vo svojom poradnom výbore postavil iba jedného s vyšším odborným „puncom“ – sudcu Ústavného súdu SR Jána Klučku.

Ostani členovia výboru sú iba bežní sudcovia či advokáti alebo teoretici. Politici aj verejnosť volajú po tom, aby sa na riadení štátu zúčastňovali vysokokvalifikované osobnosti. Bohužiaľ, Andreja Kisku do tejto kategórie zaradiť nemožno a ani členov ním ustanoveného poradného výboru. Ak v biznise, ktorým sa súčasný prezident dostal k miliónom a k moci, stál nad všetkými podriadenými, vznikajú obavy, či si tento pocit nadradenosti nechce preniesť aj do Graslakovičovho paláca. V parlamentnej demokracii kontrolovať rozhodnutia parlamentu prezidentom, za ktorého sa nepostavila ani jedna tretina voličov, je nezvyčajným precedensom. Prezidentovi sa nijako nepozdáva, že na to, aby sa niekto mohol stať kandidátom na ústavného sudcu, zákon stanovuje iba niekoľko formálnych zákonných podmienok. Má dešpekt k parlamentu, aj k našim zákonom. Najpregnantnejšie to vidno na rozhodnutí Národnej rady SR neuznať Kosovo, čo je pre Andreja Kisku nepochopiteľné.

A to je už otvorený rozpor aj medzi vládou a prezidentom. Čo sa týka ústavných sudcov, Kiska sa nelogicky oháňa tým, že „ani národná rada pri posudzovaní nominantov a pred voľbou kandidátov si nestanovila ani neskúmala nijaké odborné, ani iné než formálne kritériá na sudcu ústavného súdu“. Je to očividná lož, pretože tie „iné“ kritériá „skúmali“ práve tie autority, ktoré kandidátov navrhli. Máme nešťastného prezidenta. Neverí nikomu.

Peter JANOŠÍK

Pred osemdesiatimi rokmi sa začala predohra najväčšej tragédie ľudstva Poslík likviduje nemeckú generalitu

Ján ČOMAJ – Foto: archív SNN

1. časť

Akcia, ktorá rýchlosťou a dosahom ťažko nájde obdobu v moderných svetových dejinách, od základov zmenila mocenskú situáciu v Nemecku a jeho smerovanie. Roztrhala mierovú zmluvu z Versailles, ktorou sa definitívne skončila prvá svetová vojna. Naštartovala Nemecko do ďalšej vojny. A posadila politickú figúrku – lídra nacistov (Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany) Hitlera na trón neobmedzeného vládcu. Celý akt trval od 29. júna do 2. júla 1934. Je to práve osemdesiat rokov.

Adolf Hitler a vydavateľ Stürmera Julius Streicher z čias nástupu nacistov k moci.

Na to, aby sme pochopili situáciu, v ktorej sa udalosti odohrávali, treba spomenúť niekoľko okolností, za ktorých sa nacistický puč v Nemecku odohral. V zásade ich určili závery mierovej zmluvy, podpísanej vo versailleskom zámku pri Paríži po skončení prvej svetovej vojny.

■ ŽRALOCI V POLITIKE

Podľa spomínanej zmluvy muselo Nemecko výrazne obmedziť ťažbu strategických nerastov, hutnícku výrobu a produkciu ťažkého priemyslu. Najmä však nesmelo prekročiť stanovený limit pre početný stav armády, tankov, diel a lietadiel. Začiatok industriálneho 20. storočia znamenal práve v Nemecku najväčší rozmach ťažby a spracovania rúd v Porúří a nevídaný rozkvet strojárstva v celej krajine, najmä v Bavorsku – a tu zrazu útlm, normy, zákazy! Baróni bani a hút huckali vládu, aby sa búrila proti nadiktovaným limitom a dovolila im, aby ho prekročovali. Premiér, generál z prvej svetovej vojny Kurt von Schleicher, otrásený masakrom, ktorý prežíval na jej frontoch, bol však neústupný.

Finančným žralokom preto došla trepezlivosť. Urobili čosi, čo sa na prvý pohľad pričí z zdravému rozumu: vo voľbách v roku 1934 podporili svojho triedneho protivníka – socialistov. Vedeli, že vo vedení národnosocialistickej strany sú „hrdí Nemci“, urazení závermi Versailleskej zmluvy a túžiaci po revanši, na čele s bláznivou figúrou – frajtróm v zálohe a vyučeným maliarom natieračom Adolfom Hitlerom, ktorý má jednu vynikajúcu vlastnosť: vie zmanipulovať dav. Tak jeho národných socialistov masívne podporili. Nacisti sa v roku 1933 stali víťazmi volieb

a ich líder Hitler predsedom vlády, teda kancelárom.

■ NEMECKÝ FÍGEL

Mierová zmluva z Versailles, ako sme spomenuli, limitovala počet príslušníkov oficiálnej nemeckej armády. Nemci začali dohodu porušovať už rok-dva po jej podpísaní. Národnosocialistická strana vytvorila a každým rokom rozširovala svoje vlastné stranické ozbrojené jednotky – Sturmabteilung (Útočné oddiely), so známou skratkou SA. Reichswehr (neskôr Abwehr), oficiálna ozbrojená sila ríše, mal napríklad v roku 1930 stotisíc mužov a oddiely SA šesťdesiatpäťtisíc, o rok neskôr však trojnásobne prerástli počet príslušníkov armády – v SA bolo tristošesťdesiat tisíc, o ktorom bude reč, teda pred osemdesiatimi rokmi (1934), ich bolo tri milióny!

Dobrovoľníkov nebolo ťažké získavať. Nemecké hospodárstvo vojna zruinovala. Aj vinou spomínaných obmedzení sa priemysel nevedel pozviechať. Navyše v roku 1929 vypukla svetová hospodárska kríza a zrútili sa aj posledné zvyšky pyšnej nemeckej ekonomiky: padla mena, na nákupy sa pomaly museli nosiť peniaze v taškách, nezamestnanosť dosahovala tridsať až štyridsať percent, polovica Nemcov sa ocitla pod hranicou chudoby a vo východnom Prusku (dnes Poľsko) vypukol hladomor. Hitler bol pre beďač vyslobodením. Dával prácu pri výstavbe diaľnic a obnove vojenského priemyslu, nerešpektujúci versailleské príkazy. A navyše postavil SA – armádu z tulákov, bezdomovcov, pivných revolucionárov, nezamestnaných mládeže a dobrodruhov. Poruke mal tisíce dôstojníkov, prepustených z oficiálnej armády, rozkoko-

šených z nedávnej vojny a pripravených opäť si zabojsovať. Trešťanci išli rovno z väzení do kasární SA – na ulici aj tak nebolo čo kradnúť a oddiely SA sľubovali všetko: strechu nad hlavou, stravu, mzdu, pivo a masťný podiel na budúcej korisť. Príslušníci SA boli teda dobrovoľní profesionáli – asociálne živly, deti povojnového chaosu a pseudo-revolučnej ulice. Navyše fanatickí nacisti – to bola skratka názvu národných socialistov.

■ ZMENIŤ SMER!

Mnohí z ich vodcov i členov boli donedávna ešte komunisti a mysleli na rovnaký krvavý prevrat, aký pred pár rokmi urobili ich ruskí súdruhovia. Komunistickú stranu opustili, lebo im socialisti vtĺkali do hlavy, že je to judaistická svoloč, samý Žid a privandrovaec! V hlavách im však zostali revolučné predstavy z komunistických mítingov, ba čo viac – teraz nemali v rukách transparenty, ale moderné zbrane, ktoré chrľili obnovené zbrojárske fabriky. K ich základnej výbave patrilo násilie a brutálnosť, ich slovníkom boli silné slová, zdanlivo vznešené idey a cieľom bolo zvrhnutie moci buržoázie.

To nemohlo vyhovovať finančným oligarchom, uhľobaronom a majiteľom priemyselných kolosov, Kruppovi či von Thyssenovi, ani mnohým ďalším sponzorom Hitlerovho nástupu. Silu, ktorú Hitler vybudoval z ich peňazí, bolo treba presmerovať.

Hitler to chápal. Socialistické idey nevyhovovali ani jemu. On už začal snívať sen o prinavrátaní slávy Veľkému Nemecku a o vlastnej svetovláde. Je iné byť povaľáčom, poslíkom v štábe, potom partajným agitátorom, napokon veľko-

hubým vodcom revolučného hnutia – a iné stáť na čele Ríše! Vo chvíli, keď nacisti v roku 1933 zvíťazili vo voľbách a on sa stal kancelárom, pre prvú etapu svojho úsilia dosiahnuť cieľ si určil prvé dve úlohy – poslať do dôchodku staručkého von Hindenburga, osemdesiatšedemročného maršala, jeho miesto neobsadzovať, ale spojiť kreslo šéfa vlády a hlavy štátu v jeden trón všemohúceho Vodcu; zastaviť revolučné nálady v SA a ozbrojenú silu fanatikov využiť na získanie svetovlády.

■ TRETIA ÚLOHA

V hlave mu víťala ešte tretia úloha, ktorú si sprvu nechcel priznať, ale nakoniec ju uskutočnil ešte pred tými dvoma zásadnými. Rozhodol sa fyzicky zlikvidovať doterajšieho ríšskeho kancelára...

V roku 1933 „nemecká ľudová, národná a vlastenecká revolúcia zvíťazila“, písali vtedajšie štátovtvorné noviny – a iných už pomaly ani nebolo. Mizli z trhu pre nedostatok inzercie – magnátom nevoňali, nacistom smrdeli, bolo ich treba zlikvidovať. Ak sa ešte nejaké odvážili vychádzať aj po víťazstve nacistov, Hitlerove úderky ich páli na námestiach a rozbíjali stánky, kde majitelia si ich dovolili ponúkať občanom. Hitler už sedel v kancelárskom kresle a jeho predchodca, starý, pokojný a rozhladený politik, generál z prvej svetovej vojny Kurt von Schleicher sa pobral do ticha svojej pracovne vo vilovej štvrti Neubabelberg písať pamäti.

Bývalého kancelára 29. júna 1934 navštívili dvaja neznámi muži. Otvorila im kuchárka Maria Gruentelová. Keď jej ukázali akési kovové odznaky, jednoduchá pani, posledná z nedávno ešte početného služobníctva, pustila mužov do haly, že ich ohlási.

■ AKCIA ESESÁKOV

Muži ju odstrčili a vošli do pracovne. Kuchárka po rokoch vypovedala: „Zostali stáť vo dverách. Ten vyšší sa hrmotne opýtal, či pán domu je generál von Schleicher. Pán prikývol. Chlap vytiahol pištoľ a niekoľkokrát vystrelil. Pán a jeho manželka padli na koberec. Muži po ničom nesiahli, slova nepovedali, ani sa neobzreli po byte. Bez pozdravu odišli. Rýchlo som volala lekára. Už bol na ceste, keď som sa spamätala a zavolala som aj na políciu. Vyšetrowanie trvalo pol hodiny. Urobili niekoľko fotografií a vzali odtlačky prstov z kľučiek. Panstvo odviezli.“

Po vojne sa špekulovalo, prečo dal Hitler popraviť svojho predchodcu, keď mu už nijako nezávadza. Obaja pištoľníci boli totiž dôstojníkmi novobudovanej Hitlerovej SS a akcia bola súčasťou toho, čo v noci a v najbližších dňoch nasledovalo. Nakoniec zostal jediný dôvod: Hitler o sebe už roky verejne tvrdil, že počas celej prvej svetovej vojny bojoval na frontoch a za svoje hrdinské činy si vyslúžil Železný kríž I. triedy. Starý generál, niekdajší náčelník generálneho štábu, však dobre vedel, že to tak nebolo. Hitler front ani nevidel. Slúžil na generálnom štábe ako poslíček, preto aj za celé štyri roky nedostal vyššiu hodnosť ako slobodník. Pri všetkých výhodách štábných krýs bola to obyčajne zanedbateľná obeť za pohodlie a bezpečnosť.

Vražda nedávneho premiéra a jeho manželky bola začiatkom teroristických akcií, ktoré vošli do dejín ako noc dlhých nožov. Hitler dal zastrelť niekoľko maršalov a generalitu vlastnej proletárskej armády SA. Zavádzali mu. Nepotreboval ich socialistické nadšenie. Trojmiliónovú armádu SA už potreboval na iné ciele. S nimi, s rýchlo rastúcou oficiálnou nemeckou armádou a s vojskami novovznikajúcej SS sa chystal dobyť svet. Sústredené teroristické akcie tak trvali až do 2. júla 1934.

(Dokončenie v budúcom čísle)

Člen HO MS Anton HRNKO v Belehrade o prvej svetovej vojne Slovenskí vojaci si zaslúžia osobitnú úctu

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ – Foto: Maroš M. BANČEJ

Storočnica vypuknutia prvej svetovej vojny otvára aj slovenským historikom možnosti medzinárodnej prezentácie. Popredný slovenský historik Anton Hrnko sa v Belehrade zúčastnil na medzinárodnej konferencii o tejto problematike. Srbsko bolo pred sto rokmi stredobodom vojnových udalostí. Náš týždeník sa ho v tejto súvislosti spýtal, ako tam hľadajú so storočným odstupom na túto dejinnú udalosť, ako vyznelo jej prezentovanie na konferencii a v čom mu – ak sa tak dá povedať – rozšírila obzor?

Predovšetkým treba povedať, že konferencia sa konala na okraj zasadnutia Medzinárodného konzultatívneho výboru – organizácie, ktorá združuje približne osem miliónov vojnových veteránov, zoskupených v dvadsiatich siedmich veteránskych a vojenských stavovských organizáciách z dvadsiatich deviatich krajín sveta. Slovensko reprezentuje v tejto organizácii Klub slovenských generálov a vlastne na ich odporúčanie aj mňa na konferenciu pozvali. Žiaľ, udalosti na Ukrajine do istej miery zatičili belehradskú konferenciu, takže na nej neboli napríklad zástupcovia z Poľska a Nemecka. Na druhej strane, okrem Poliakov sa tam zúčastnili zástupcovia zo všetkých susedných krajín Slovenska – z Rumunska, Bulharska, Macedónska, Francúzska, Nórska, Turecka, Izraelu, Ruska a ďalších – celkovo z dvadsiatich dvoch krajín. Spoluorganizátorom konferencie bol Klub generálov a admirálov Srbska. Konferencia mala veľké spoločenské krytie. Organizačný výbor prijal srbský prezident a konferenciu poctili svojou účasťou minister národnej obrany a náčelník generálneho štábu srbských ozbrojených síl.

Pre Srbsko je prvá svetová vojna stále veľmi živá záležitosť i vzhľadom na aktuálnu situáciu krajiny, ktorá sa asi ešte nie celkom spamätala z nedávnych etnických vojen na Balkáne. Preto Srbi veľmi citlivo vnímajú rôzne revizionistické koncepcie výkladu dejín prvej svetovej vojny, ktoré chcú pripísať vinu za rozpútanie prvej svetovej vojny primárne Srbsku a sekundárne Rusku, ktoré vraj vystúpením na obranu Srbska zapríčinilo zmenu regionálneho konfliktu medzi Rakúsko-Uhorskom a Srbskom na svetový konflikt. V duchu oponovania týmto koncepciám, ktoré aj ja pokladám za scestné, sa nieslo i viacero vystúpení referujúcich zo Srbska. Ináč príspevky na konferencii boli veľmi rôznorodé. Od odborných, venujúcich sa niektorým čiastkovým otázkam, cez koncepčné a metodologické až po aktualizujúce a prirovnávajúce vtedajšiu dobu k dnešku. Keďže išlo zväčša o vojenských historikov, bolo si z čoho vyberať. Treba len veriť, že príspevky vyjdú aj v tlači v srbskom, anglickom a ruskom jazyku, ako slúbili organizátori.

Vystúpili ste s témou Slovenská spoločnosť a prvá svetová vojna. Akú odozvu malo vaše vystúpenie, čo z neho zaujalo najväčšmi?

Za tému svojho vystúpenia som si zvolil reakciu angažovanej slovenskej spoločnosti na vývin, ktorý smeroval k prvej svetovej vojne, najmä to, ako sa prejavoval na stránkach dobovej tlače. No a potom následne reakciu slovenskej spoločnosti na vojnu a jej priebeh. Bolo veľmi zaujímavé čítať dobovú tlač z roku 1914. Musím s ľútosťou poznamenať, že angažovaná slovenská spoločnosť sa za sto rokov asi nepohla v svojich spôsoboch a prístupoch k hodnoteniu reality ani o krok. Na jednej strane hašteřiac sa časť národne orientovaných publicistov okolo martinského centra (konzervatívci) a Milana Hodžu (liberáli), socialisti a ľudáci, na druhej strane maďarónski publicisti sústreďení okolo Slovenských novín, ktorých články by mohli aj dnes vyjsť v niektorých slovenských vraj mienkotvorných novinách. A keby v nich zamienili slová ako „národnostní horlivci“, „národnostní agitátori“ za slová „hejslováci“ alebo „slovenskí nacionalisti“, čitateľ by si ani nevšimol, že články sú sto rokov staré!

V jednom však bola slovenská

Anton HRNKO

národná publicistika od tej provládnaj a maďarónskej preda len konzistentná vo svojom celku. Išlo o videnie a hodnotenie vývinu na Balkáne počas a po balkánskych vojnách. Z ich výsledku vyvodzovala optimistický záver, že keď sa uplatnil princíp sebaurčenia na Balkáne, nemôže sa netýkať aj Rakúsko-Uhorska. Z dnešného pohľadu na lojalitu bolo dosť kuriózne, keď Národné noviny reagovali na zahraničný článok o tom, že Rakúsko-Uhorsko – aby sa zachoval svetový mier – treba rozdeliť. Komentátora v článku nerozčuľoval ani tak názor na rozčlenenie monarchie, ale to, že Slovensko ako jediná časť Uhorska začlenil spolu do jedného celku s Maďarmi.

• Hovorili ste, ako sa prijímal vtedy na Slovensku sarajevský atentát?

Slovenskí národne orientovaní politici vkladali veľké nádeje do následníka trónu Františka Ferdinanda. Bol všeobecne známy jeho skeptický postoj k dualizmu, jeho spolupráca s predstaviteľmi nemaďarských národností v Uhorsku (zo Slovenska napríklad s Milanom Hodžom) a všeobecne sa predpokladalo, že by mohol pomôcť pri odstraňovaní maďarizačnej politiky Budapešti. Atentát bol určite studenou sprchou na tieto nádeje. Je známe, že vedenie SNS poslalo na pohreb veniec, ktorý mal na stuhe napísané: Stratenej nádeji – hlboko skorútení Slováci.

• Kedy bolo jednoznačne zrejmé, že s Budapešťou to nepôjde, a kedy začalo byť zrejmé, že monarchia môže zaniknúť, resp. že monarchia zanikne?

Myslím si, že postupné duchovné odcudzovanie sa Slovákov od Uhorska nastalo po rakúsko-maďarskom vyrovaní v roku 1867. Zo slovenskej národnej tlače z roku 1914 – pred vypuknutia vojny – cítiť, že sa v myslí autorov článkov v súvislosti s rokovania-ami, ktoré viedol na nátlak Viedne vtedajší uhorský predseda vlády Štefan Tisza o riešení národnostnej otázky v Uhorsku, preda len niečo zlomilo. Sledovaním týchto rokovani a posto-

jov tak vládných, ako i opozičných politikov slovenská tlač začala vyjadrovať postoje, že Slovákov v Uhorsku nijaká dobrá perspektíva nečaká. A práve toto poznanie dáva pomerne jasný signál, že sa slovenské politické elity minimálne duchovne už s Uhorskom rozišli. Práve zo záverov vyslovených v tlači pred prvou svetovou vojnou sa dá potom pokladať za logický aj postoj týchto slovenských národných kruhov počas vojny, keď sa akýmkoľvek spôsobom odmietali vyjadrovať o budúcnosti Uhorska, aj keď z vládnnej strany bol na ne vyvíjaný silný tlak.

• Aké údaje ste prezentovali v Belehrade o slovenských vojakoch?

Vojaci slovenskej národnosti slúžili počas vojny pri všetkých druhoch zbraní rakúsko-uhorskej armády. Málo známe je napríklad pôsobenie Slovákov v rakúsko-uhorskom námorníctve. Pritom povedzme z takých Prakovíc takmer všetci muži pôsobili práve pri tomto druhu zbrane. Ale základná masa z asi štyristo až štyristoštyridsať tisíc Slovákov, ktorá bola počas vojny povolána do zbrane, slúžila v 2. (bratislavskom) a 4. (košickom) zbroj spoločnej armády. Najslovenskejšie pluky spoločnej armády boli 71. peší pluk (Trenčín), 72. peší pluk (Bratislava) a 67. peší pluk (Prešov). Okrem toho početne boli zastúpení aj v ostatných peších plukoch s posádkami na Slovensku i vo vlastibraneckých (honvédskych) plukoch uhorskej armády so sídlom v Trenčíne, Banskej Bystrici a Nitre. Slováci tvorili asi štyri percentá mužstva rakúsko-uhorských vojsk; z druhov zbraní najviac slúžili pri delostrelcoch (šesť percent), najmenej pri jazde (jedno percento). Z hládiska nasadenia 2. a 4. zboru bojovali najskôr na východnom fronte v Haliči, od roku 1917 na talianskom fronte na rieke Soči a neskôr Piave. Ale trebárs môj dedo, ktorý slúžil pri 71. pešom pluku, bol krátko aj na francúzskom fronte, niektorí iní taktiež v Rumunsku.

• Na srbskej pôde popravili štyridsaťštyri Slovákov – je deň poprav v Kragujevci dôvodom na Slovensku, aby sme si to pripomínali ako pamätný deň?

Slovenskí vojaci zverbovaní do prvej svetovej vojny si zaslúžia našu osobitnú úctu. Dokázali, že vedia bojovať s nasadením a hrdinsky, čím si v prvých rokoch vyslúžili obdiv aj rakúsko-uhorského generálneho štábu a tiež politikov. Na druhej strane ukázali, že neboli len obyčajný „kanonenfutter“, ktorý sa slepo podriaďoval svojim veliteľom. Aj keď tvorili len spomínané štyri percentá mužstva rakúsko-uhorskej armády, v závere vojny zorganizovali alebo sa zúčastnili až na dvadsiatich percentách vojenských vzbur proti nezmyselnej vojne. Vzbu- ra v Kragujevci bola svojím rozsahom i počtom následne popravených Slovákov – popravili štyridsaťštyri slovenských vojakov – jedna z najväčších takýchto akcií. Myslím si, že vo forme napríklad Dňa boja proti vojne by pripomenutie tejto vzbury formou pamätného dňa bolo veľmi vhodné.

• Koľkými ľudskými obeťami zaplatili Slováci za vojnu?

V prvej svetovej vojne padlo zo Slovenska okolo 69 700 mužov, 68 680 mužov zostalo trvalo invalidných, 42 714 žien stratilo manželov, 86 462 detí stratilo otcov. Keď si uvedomíme, že Slovensko malo v tom čase okolo tri milióny obyvateľov, straty to boli enormné.

KRÁSY SLOVENSKA

Tatranský národný park (TANAP) je najväčší a zároveň najstarší spomedzi všetkých siedmich národných parkov v Slovenskej republike. Meria 741,1 štvorcového kilometra a stal sa ním v roku 1949. Prí- náleží do Prešovského kraja a okresu Poprad. Jeho centrom s výnimkou Štrbského Plesa, ktoré rozhodnutím Najvyššieho súdu SR je od 3. mája 2007 miestnou časťou obce Štrba, sa stalo mesto Vysoké Tatry, pozostávajúce z trinástich osád. Trvale v nich žije necelých päťtisíc obyvateľov. Sídlom mestského úradu je osada Starý Smokovec.

Tatry sú pýchou nášho ľudu

Rudolf ZELENAY – Foto: Emil SEMANCO

Naši predkovia boli stáročia presvedčení, že najvyšším tatranským končiarom je ospevaný Kriváň merajúci 2 494 metrov. Neskôr prvenstvo pripisovali Lomnickému (2 632 metrov), ba i Ladovému štítu (2 627 metrov). Až presné merania v druhej polovici 19. storočia ustálili, že trón patrí Gerlachovskému štítu s 2 655 metrami, v súčasnosti prístupnému len s horským vodcom. Geológovia sú presvedčení, že v minulosti mohol byť ešte vyšší Slavkovský štít, ktorý v súčasnosti dosahuje 2 452 metrov. Vychádzajú z toho, že jeho končiar zemetrasenie znížilo o takmer tristo metrov. Za najlákavejší mnohí považujú Lomnický štít, od roku 1941 dostupný visutou lanovkou od Skalnatého plesa. Jazda trvá deväť minút, počas ktorých prekoná vzdialenosť 1 867 metrov s výškovým rozdielom niečo nad tisíc metrov. Kabínka zavesená na lane je pohodlná, a samozrejme bezpečná. Na končiar sa nachádza najvyššie položené obydlie na Slovensku, a práve tu namerali najnižšiu priemernú ročnú teplotu –3,7 stupňa Celzia. Najvyššie položenou osadou u nás zostáva Štrbské Pleso (1 355 metrov).

■ TATRANSKÉ NAJ

Popri najvyššom bode má TANAP aj najväčšiu dolinu – Bielovodskú. Vytvoril ju niekdajší trinásť kilometrov dlhý a až dvestoosemdesiat metrov hrubý ľadovec. V Belianskych Tatrách je najvyššie položená jaskyňa – Kamzičia 2 004 metrov. Veľké Hincovo pleso má až dva primáty: plochu 20,08 hektára a hĺbku 52,3 metra. Modré pleso je situované na úctyhodnej kóte 2 192 metrov. Kmeťov vodopád má dĺžku na troch nadväzujúcich úsekoch 900 metrov. Najvyššie priemerné ročné zrážky zaznamenala Zbojnická chata 2 130 milimetrov. Najväčšiu rýchlosť vetra namerali na Skalnatom pleso 283 kilometrov za hodinu. Uvedené údaje signalizujú, že v našich veľhorách treba rátať so všetkým. Ak ide o túry, nevyhnutné je náležite sa na ne pripraviť, lebo terén vzhľadom na vrtkavé počasie vie byť zradný. Každopádne treba rešpektovať všetky pokyny po trasách, neodbočovať z nich a riadiť sa usmerneniami Horskej služby. Nemierny individualizmus sa nevypláca a takisto neohlásenie túry do vysokohorského

prostredia. Neodporúča sa riskovať. Nad bludiskom kamenistých dolín s priezračnými plesami sa vyníma okolo tristo štítov a vrcholov. Hlavný hrebeň Vysokých Tatier, krajinného celku alpského typu, meria 26,5 kilometra. TANAP je príťažlivý v každom ročnom období. Ponúka množstvo nádherných potuliek. Poďme na jednu z nich.

■ KOMBINOVANÁ TRASA

Kabínková lanovka slubuje rýchle zdolanie prudko stúpajúceho úseku z Tatranskej Lomnice (850 metrov) k Skalnatému plesu (1 751 metrov). Od hotela Encián čaká vyše dvojhodinové šliapanie na juh s cieľom na Hrebienku. Po prvej polhodine sa po pravej ruke objaví Lomnický hrb s kótou 2 041 metrov. Ide o najvyšší bod počas túry, ku ktorému však chodník nesmeruje. Vľavo dolu sa črtajú podhorské mestá a mestečká, za nimi vytvára súvislú kulisu silueta Nízkyh Tatier, kde sa taktiež rozprestiera vyhladávaný národný park. Od TANAP-u je menší len o 12,7 štvorcového kilometra. Po ďalšej polhodine si možno urobiť prestávku pri Zamkovského chate susediacej s Obrovským vodopádom padajúcim vo výške 1 330 metrov. Následné serpentíny ústia pri najstaršej vysokohorskej turistickú chate v Tatrách – Rainerovej chate. Hneď za ňou chodník premostuje potok pritekajúci z Malej Studeného doliny. Po Obrovskom vodopáde sluch zachyti v lese ukrytý Trojitý vodopád. Pod sútokom Veľkého a Malého Studeného potoka sú až štyri vodopády: Malý, Skrytý, Veľký a Dlhý. Netreba zdôrazňovať, že ide o jedinečný prírodný úkaz. Chvilka oddychu padne vhod a celkom určite upokojí myseľ. Od rázcestia medzi Veľkým a Dlhým vodopádom zostáva na Hrebienok už len pätnásť minút nenáhlivej chôdze. Odtiaľ sa dá zviezť pozemnou lanovkou do Starého Smokovca a následne využiť služby Tatranskej električkovej železnice.

Od čias štúrovcov a tiež od vzniku Maticy slovenskej 4. augusta 1863 sa naše veľhory spájajú so slovenským národom, s jeho pracovitou a s nezdolnosťou. Spievame o nich, pripomína ich aj štátna hymna. Sú podobne ako Slovensko malé, no impozantné, jednoducho pýcha nášho ľudu.

Profesor Matúš KUČERA o zakladateľovi slovenskej slavistiky Jánovi STANISLAVOVI

Odkrytá, ale stále zamlčovaná história Slovákov

Tohto roku uplynie stodesať rokov od narodenia zakladateľa slavistiky na Slovensku profesora Jána Stanislava. Jeho dvojzväzkové dielo *Slovenský juh v stredoveku*, ktoré vyšlo v roku 1948, má obrovský význam pre slovenskú historiografiu. Cez etymológiu slov v miestnych názvoch obcí a miest, pohorí či riek sa dá celkom presne určiť, kto býval skúmané územie. Tieto poznatky svedčia o tom, že stredoveké Slovensko bolo mocné a veľké a viedlo veľmocenskú politiku. Žiarlivá Praha sa nedokázala vyrovnat' s takouto myšlienkou a vedeckú prácu Jána Stanislava dala zošrotovať hneď, ako vyšla. Na svetlo sveta sa dostala až v roku 1999, no nezbudila takú pozornosť, akú by si zaslúžila. Nestala sa základom, na ktorom by Slováci ďalej budovali obraz svojich dejín. S historikom, profesorom Matúšom KUČEROM sa rozprávame o odkrytej, no zamlčovanej histórii Slovákov.

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: Ladislav LESAY

inteligencie. Akosi stále nedokážeme doceniť ich veľké kultúrne dielo, akým bolo napríklad pozvanie Konštantína a Metoda na naše územie. „Boli sme prví v strednej Európe, kto dostal knihy písané v zrozumiteľnom svojom jazyku,“ uvádza Stanislav v populárnej knižke svojich rozhlasových príhovorov z roku 1943 Kultúra starých Slovákov. Cividalské evanjeliám obsahuje toľko mien našich predkov svedčiacich o ich vysokej kultúrnej úrovni, že sa priam núkajú na zaľudnenie našich dejín. Prečo to nerobíme?

Máme nielen hospodársku krízu, ale aj krízu štyridsiatnikov a tá trochu potrvá. To je chyba rastu, ale myslím si, že vystúpi hore mladá garnitúra. Tzv. demokracia doniesla niečo, čo je tu neželateľné. Pán predseda Matice už vydal tri knižky o Veľkej Morave a jednu konfúznejšiu ako druhú. Zaslúžili by si tvrdú kritiku, lebo vysvetľovať, že Uhorsko je preto, že sme boli u hôr, hoci to ani nejde dokopy so slovenským jazykom? Boli sme pri horách alebo v horách, nie u hôr!

• Slovenčina si vás nezískala, venovali ste sa histórii, no napriek tomu ste spolupracovali s profesorom Stanislavom.

Vo štvrtom ročníku som začal pracovať na najstaršej skupine poddanského obyvateľstva na Veľkej Morave. Boli to dušníci. A práve táto práca ma veľmi zblížila s profesorom Stanislavom. Pretože profesor Graus a Česi tvrdili, že tento termín majú len oni a ja som tvrdil, že profesor Graus sa mylí. Uvedol som, že ide o termín, ktorý je v Uhorsku doložený v mnohých prípadoch. Máme mnoho osád nazvaných Dušníci, Dušník. A vysvetlil som, o čo ide. Keď bol zemepán hriechyň človek a na staré kolená chcel po sebe zanechať nejakú pamiatku, tak jednu-dve rodiny spolu s pôdou a dobytkom venoval kostolu ako zádušie. A títo dušníci mali v deň výročia jeho smrti zapáliť sviece na oltár, vykotúľať sud vína, niekedy zabiť ovcu alebo aj vola a pohostiť celú dedinu. Toto bola prax východnej cirkvi, teda na naše územie to prišlo s Konštantínom a Metodom. Z hľadiska vedy išlo o pozoruhodný objav. To fascinovalo pána profesora a ja som odrazu ako filologicky vzdelaný človek začal viac používať filológiu pre potreby histórie. Keď som potom ako historik začal pracovať na hospodárskych a sociálnych dejinách stredoveku, začal som objavovať jeho práce z histórie slovenského jazyka, najmä Slovenský juh v stredoveku alebo aj Slovenské slovenské mená.

• Je pozoruhodné, že vôbec mohol prednášať, keď vieme, že jeho práca Slovenský juh v stredoveku bola po vojne zošrotovaná.

Bol v prvej garnitúre slovenských profesorov, ktorí dvíhali skutočnú vedu na Slovensku. Dovtedy to často robili farári, amatéri, ba aj novinári. V tridsiatych rokoch pripravoval a potom aj vydal knižku *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda*. Najprv vyšla v Prahe a v roku 1953 aj na Slovensku s ilustráciami Oresta Dubaya. Aj ďalšie jeho diela. Dokonca i listina bavorských biskupov v slovenskom preklade. Profesor Stanislav bol do svojej práce vložený celou svojou dušou. Keď robil v Prahe, ešte tak nelipol k staroslovenčine, dokonca tam napísal česko-slovenskú mluvnicu. Ale nikdy nebol čechoslovakista. Jeho habilitačná práca *Liptovské nárečia* dokonale ukázala krásu slovenčiny a jej his-

torický základ. Napokon tá česko-slovenská mluvnica ho zachránila pred obvinením z buržoázneho nacionalizmu a v jej tieni mohol ďalej pracovať.

• Pre národ, ktorý nemá dostatok historických písomných pamiatok, má štúdium jazyka veľký význam. Vy ste práve aprobáciu dejepis – slovenčina využili vo svojej vedeckej práci na objasnenie histórie Slovákov. Je to tak?

Áno. Nič nemohlo k sebe viac pasovať. Bola to výborná filologická príprava. V druhom ročníku som mal historickú gramatiku, takže jazykovedne som bol pripravený. Mňa však netrápilo len, kedy bola zmena g na h či zánik nosoviek; sledoval som, ako vznikali dediny, ktoré boli pomenované starými slovanskými názvami: Gerence, Hrnčiare, Tesári, Žemliari, Pekári, Kováči. Boli to služobnícke osady – a to bola aj moja habilitačná práca. Vyšla aj po nemecky a je citovaná v celom slovanskom svete. Pritom som sa s pánom profesorom Stanislavom veľmi zblížil, lebo obaja sme pochopili, že Slovensko a Slováci, keďže nemajú tých písomných prameňov veľmi veľa, aby mohli konštruovať minulosť národa, musia využívať jazyk a jeho rezíduá.

• Čo je príčinou, že Slováci sa tak málo zaujímajú o svoju históriu? Priam učebnicovou ukážkou toho je bývalý predseda NR SR Richard Sulík, ktorý dal príkaz odstrániť spod sochy Svätopluka názov Kráľ starých Slovákov. Ako sa to dá vysvetliť?

To bol politický zápas na úkor histórie. Veď to je také nemravné, surové ku kultúre národa, aby nedovzdelaný predseda parlamentu ukázal predsedovi vlády, že on má moc, tak chce dať preč sochu panovníka našich predkov! Treba však povedať, že jediná knižka o Svätoplukovi, ktorú som napísal, sa vypredala a niet ďalšieho vydania. Od roku 1964, keď mi vyšiel prvý diel Slovenska po páde Veľkej Moravy, mi nijaké „vedecké vydavateľstvo“ knižku nevydalo. Bol som zakázaný autor. Vyhnali ma, našťastie som mal múdrych žiakov – ako Ondro Sliacky, ktorý ma zavolať, aby som napísal niečo pre žiáčikov. Tak vyšli články zo *Slniečka* v knižnom vydaní *Mladých liet* v niekoľkotisícových výtlačkoch: Slovensko v dobách stredovekých a Slovensko na prahu novoveku. Žnova by sa mohli vydať a znova by sa mohli deti vzdelávať vo svojich národných dejinách. Je známe, že slovenská spoločnosť svoje národné obrodzenie vykonala na jazyku. A na zápase luteránov s katolími hľadala optimálnu formu spisovného jazyka. Väčšina európskych národov do svojho národného obrodzenia zahrnula historizmus aj ako prvok. Len si predstavme, koľko z historizmu vyťažili Česi, my sme z dejín nevybrali nič, akoby nám nebolo nič dosť dobré.

• My svoje dejiny naopak dobre schovávame.

Ale to je špecifikum súčasného Slovenska.

• A čo robia odborníci?

Odborníci aj napíšu tie svoje knižky, ale o odborné knižky nie je vo verejnosti záujem. Poznám to z vlastnej skúsenosti. Pred pol rokom som vydal knižku *Chorváti a Slováci*, historické a kultúrne vzťahy. Nenájdete ju v nijakom knihkupectve, aj keď ročne vyše tristoosemdesiatpäťtisíc Slovákov putuje do Chorvátska na Jadran. Myslel som si, že by mohli vedieť, že je to krajina a národ, s ktorým sme žili sedemstôpätde-

siat rokov v spoločnom uhorskom štáte – viac ako s Čechmi – a o sebe nič nevieme. Ani jedného novinára to nezaujímá. Koľko práce mi dalo ešte ako ministri školstva, aby sme dostali peniaze a mohli vydať zobraňé spisy P. J. Šafárika. Teraz vyšiel tretí zväzok. Hoci ide o zakladateľa svetovej slavistiky, kto o ňom vie? Kto ho číta, glosoje? Ale aby som nebol až taký skeptický, k osemdesiatke mi vydali knižku esejí a rozhovorov *Môj štát*, moja vlast'. Vyšla v náklade tisícdvesto kusov a hneď bola rozobraná. Mala dobrý ohlas u kolegov a žiadali ma, aby som napísal aj o začiatkoch terajšej Slovenskej republiky. Bol som vtedy poslancom Federálneho zhromaždenia a priamym svedkom toho, ako jeden poslanec po odhlasovaní zániku federácie behal po parlamente a vykrikoval: To je Mníchov, to je zrada, vešať vás budeme. No a títo ľudia, ktorí nechceli štát, chcú v ňom teraz vládnuť, a mnohí aj vládnu, ba mnohí ho aj s chuťou rozkladajú.

• Na čom v súčasnosti pracujete?

Už som unavený, ale ešte by som rád dokončil, čo som začal so svojimi žiakmi a čo považujem za najväčšiu vec: Slovenské dejiny. Pripravil som model a dielo musíme dokončiť. Môj prvý zväzok už vyšiel (aj v novom vydaní), tiež štvrtý a piaty od Róberta Letza. Škoda, že mi vydavateľstvo nedalo viac priestoru. Potreboval som ešte dvadsať strán na časť o predmete a obsahu slovenských dejín. To dáva koncepciu tomuto päťzväzkovému dielu, ktoré je prvou vysokoskolskou učebnicou o dejinách Slovenska vôbec a sú to slovenské dejiny nielen podľa názvu.

• Kto je objednávateľom tejto učebnice? Ministerstvo školstva?

Nie, a prečo by ju malo objednať? Mňa považujú za „kontroverzného“ historika.

• Prečo?

Lebo som národný. Veď viete, ako sa správajú k zakladateľom tohto štátu. Pomaly aby sme chodili po kanáloch. Vari sa nečudujete?

• Ale jedna vec je politika a druhá odbornosť.

Je, ale takto sa správajú. Mal by som dopísať druhý diel. Doň som zaradil také kapitoly ako podmienky na vytváranie slovenskej národnosti, slovenského národa. Tiež kapitoly ako technický obraz Slovenska, vývoj slovenského národa v 15. a na začiatku 16. storočia. Spolovice je zväzok hotový, ale akosi mi chýbajú sily.

• Boli ste jediný profesor na slovenské dejiny v stredoveku. Stanislav napísal, že „politika, ktorú robili Rastislav, Koceľ a Svätopluk spolu s Cyrilom a Metodom, bola veľmocenskou politikou“. Jednoznačne situuje Nitrú za sídlo panovníka a cirkvi. V starých prameňoch nachádza pomenovanie pre tento v tom čase obrovský štát: Slovenská zem. Zdá sa, že naša historiografia sa veľmi nepohla od čias Stanislava?

Nuž, nepomáha jej naplno ani archeológia, lebo jedna časť slovenskej archeológie sa stala idiografickou, popisnou disciplínou, sonda nafavo, sonda napravo, ale nevidia za tým ľuďmi, ktorí to tvorili, s tým žili, ktorí to tam zanechali. Bohužiaľ, to bola celá jedna škola nebohého profesora Novotného, ktorá viedla archeológiu viac k umelecko-historickej disciplíne. Slovenská archeológia nesmeruje k vlastnej histórii. Často sa z nej vytratil ľudia, obdivuje sa v pokusoch a detailizácii predmetov. Predmet sa stal samoučelom, a tu sa vyčerpáva veda. Škoda-preškoda, pretože je to disciplína, ktorá aj za socializmu mala veľkú podporu, veľmi veľa dokázala a ukázala. A preto je celkom logické, že teraz mnohí zahraniční archeológovia čerpajú z nahromadeného materiálu. Lebo je to dobrý materiál, dá sa s ním pracovať, ale to je len prvý štádium, ktoré my nazývame heuristika. Čaká nás veľmi veľa práce.

• Profesora Jána Stanislava ste poznali osobne, čo si myslíte o jeho diele?

Prišiel som do Bratislavy študovať dejiny. Ako ináč, bol som predsa z dielne provinciála Braneckého z trencianskeho gymnázia. Ale bolo si treba na štúdium pribrať druhý predmet. Vybral som si slovenčinu. Keďže som začal študovať v päťdesiatych rokoch, bol som svedkom veľkej premeny pseudoducha. Vyhodili profesorov Paulinyho, Čečetku, Rapanta aj Ondroucha, ktorý prednášal staroveké dejiny. Prvú prednášku som mal zapísanú slovenčina v strede slovanských jazykov u profesora Stanislava. Jeho prednášky spočívali v tom, že prišiel a začal písať po tabuli. A my sme tomu vôbec nerozumeli, nikto tomu nerozumel. Vtedy robil na historickej gramatike a staroslovenčine a trápil ho zánik nosoviek, jero, zmena g na h a podobne. Na jeho prednáškach bolo zvláštne, že sme sa museli naučiť staroslovenský Otčenáš a tridsať veršov z evanjelia sv. Jána. A museli sme to vedieť aj pekne deklarovať. A riadne vyrážať nosovky, ináč pán profesor reagoval pľu, pľu... ako pravoslávny pop. Kombináciu dejepis – slovenčina sme mali trinásť, ale len dvaja sme urobili u profesora Stanislava skúšku. Mal som šťastie, že som sa zabudol pri staroslovenskom aoriste. Pán profesor mi dokonca povedal, že sa v budúcom roku môžem prihlásiť do jeho seminára. Nič také som neurobil. To boli moje prvé stretnutia s profesorom Stanislavom.

• Dodnes akosi nemáme jasno, ako nazývať jazyk našich predkov – starých Slovákov. Hovoríme o staroslovenčine i starosloviencine. Akým jazykom teda hovorili naši predkovia?

Slováci hovorili svojim slovenským jazykom. Je to starý slovenský jazyk. A to, čo priniesli Konštantín a Metod, bolo nárečia bulharsko-macedónske z okolia Solúna, kde bola veľmi silná slovanská menšina. Dokonca francúzsky filológ prof. Vaillant tvrdí, že matka Konštantína a Metoda musela byť Slovenka.

• Slovenka alebo Slovanka?

Starí filológovia užívali označenie slovensky. Bola moravská slovenčina a slovenská slovenčina. Aj u Šafárika. To sa ešte nepoužíval ten Polívkov výmysel – sloviensky. Na e tam dali mäkký jer a takto nám to Česi predpisovali. Profesor Vaillant tvrdí, že matka vierozvestcov musela im spievať pesničky v slovenskom jazyku, lebo obidvaja sa naučili používať duál. Duál (oči – očí, uši – uší) v jazykovede je taká fajnovosť, že vraj nijaký cudzinec sa ju ne naučí správne používať. Vaillant tvrdí, že Konštantín a Metod ho tak dobre a suverénne používali, že museli už v detstve dobre ovládnuť slovenský jazyk. Že to nebolo naučené. Takže jazyk, ktorý k nám prišiel, bol obradový, cirkevný. Bol blízky slovenčine, národ mu rozumel, ale Slováci naďalej hovorili svojím jazykom. My sme stále svoje potoky, hory, mestá nazývali svojim slovenským jazykom.

• Stanislav práve cirkevný jazyk nazýva staroslovienskym...

Lebo podľahol Polívkovej českej transkripcii. Pred ním sa hovorilo o slovenskom jazyku, nie slovienskom. A to Čechom prekážalo. Napísal však pozoruhodnú štúdiu *Slovakizmy v starosloviencine*. Zaujímavá je preto, že pred ním sa vo vedeckej svetovej slavistike hovorilo len o bohemizmoch. No on ukázal, pozrite sa, ako je zapísaný knieža Rastislav, nie je Rostislav – je Rastic, je Rastislav. A tak ten jazykový fenomén, príznačný len pre strednú slovenčinu, mu hneď ukázal, že niektoré jazykové prvky v legendách a v iných písomnostiach majú slovenský pôvod. Pomohlo mu v tom čase aj štúdium Cividalského evanjeliára.

• Je zarážajúce, že sa slovenskí historici viac nezaobierajú touto písomnou pamiatkou. Ide o knihu návštevy kláštora v severnom Taliansku. Podľa mien v nej zapísaných Stanislav usudzuje, že pred tisícsto päťdesiatimi rokmi mali naši predkovia svoje kniežatá a kráľov, okolo ktorých sa zoskupovala vrstva

Dobro došli u Banja Luku, alebo vitajte v hlavnom meste Republiky srbskej

Historické mesto zelene a krásnych žien

Banja Luka je druhým najväčším mestom Bosny a Hercegoviny a hlavným mestom Republiky srbskej. Je to administratívne, politické, hospodárske a kultúrne centrum so štvrt' milióna obyvateľmi. Pre množstvo parkov a alejí, ktoré sa v ňom nachádzajú, je Banja Luka nazývaná mestom zelene a pre povestnú krásu Banjalučaniek aj mestom krásnych žien.

Martin JARINKOVIČ – Foto: archív autora

Prvá písomná zmienka o Banja Luke pochádza z listiny uhorského kráľa Vladislava II. Jagelonského zo 6. februára 1494. O pôvode názvu Banja Luka existuje niekoľko teórií. Slovo Banja (kúpele) môže súvisieť s bohatstvom minerálnych vôd v okolí mesta, ale môže ísť aj o privlastňovacie prídavné meno odvodené od slova bán, označujúce titul pre vládu, knieža či vojvodu. Slovo Luka môže označovať lúku, pole, roviny či prístav (na rieke Vrbas).

BOHATÉ DEJINY

Mesto má bohatú históriu. Osídlenie lokality je dokázané od paleolitu, za čias antiky tu bola aj rímska osada, od siedmeho storočia po Kristovi osídili Banja Luku Slovania a v období rokov 1528 – 1878 bola pod nadvládou Turkov, ktorí tu mali vojenskú základňu. Po roku 1878 v období rakúsko-uhorskej monarchie zažila Banja Luka modernizáciu a dostala vzhľad európskeho mesta. Od roku 1918 bola súčasťou Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov (od roku 1929 Juhoslávie). Počas druhej svetovej vojny bola s celou Bosnou a Hercegovinou pripojená do Nezávislého štátu Chorvátsko a po oslobodení 22. apríla 1945 bola znovu súčasťou Juhoslávie. Počas ťažkého obdobia bosnianskej vojny v rokoch 1992 – 1995 z mesta utiekla, či bola vyhnaná väčšina chorvátskeho a moslimského (bosniackeho) obyvateľstva. V súčasnosti mesto zažíva mierny rozvoj a ekonomický rast spojený s investíciami zo zahraničia, sprevádzaný zvyšujúcou sa stavebnou činnosťou.

CESTA NA JUH

Do Banja Luky sa zo Slovenska možno dostať niekoľkými spôsobmi. Ak nepôjdete autom, najlepšie bude ísť autobusom cez Bratislavu z Viedne alebo vlakom z Košíc cez Budapešť do Záhrebu, alebo dlhšou trasou do Belehradu a následne autobusovým spojmom. Vzhľadom na dobrý stav cestnej siete v Chorvátsku a v poslednom čase veľkú výstavbu diaľnic v Republike srbskej je tento spôsob dopravy pomerne rýchly a bezproblémový.

Prvý dojem z autobusovej stanice v Banja Luke je vyslovene depimujúci, stanica pôsobí zanedbávané. Človek by nepovedal, že odtiaľto prúdia autobusy na medzinárodných linkách do Nemecka a ďalších západných štátov. Skúsenejší cestovatelia po Balkáne sa však nenechajú odradiť. Ani tým, že stanica je na periférii mesta. V jednom z dvoch okienok staničnej haly (skôr staničnej miestnosti) som si zarezervoval spiatočný lístok a zamenil peniaze za konvertibilné marky (BAM). Týmto platidlom sa platí na území celej Bosny a Hercegoviny. Jedno euro má hodnotu približne dve BAM.

KRÁSAVICA NA VRBASE

Mestskou hromadnou dopravou smerujem do centra k administratívnejmu centru vlády Republiky srbskej – novej dominante mesta. Tvoria ho komplex niekoľkých moderných budov s celkovou rozlohou štyridsaťdeväťtisíc štvorcových metrov, pričom najvyššia z nich má sedemdesať poschodí – je dominantou v meste. V rámci komplexu sú štyri fontány, pri ktorých si môže okoidúci návštevník posedieť a odpočinúť pri príjemných melódiách, ozývajúcej sa z reproduktorov. Výstavba administratívneho cent-

ra trvala dva roky a do užívania ju odovzdali v roku 2007. Je symbolom úspechu prezidenta Milorada Dodika, ktorý dodal rozvoju republiky novú dynamiku. Centrum nie je veľké, takže kdekolvek sa dá dostať pešo. Po pár minútach chôdze mŕňam katolícky Kostol sv. Bonaventúru, postavený v roku 1973 na mieste starej katedrály z roku 1887. V tomto kostole sa zastavil Svätý Otec

Moderné centrum Banja Luky.

Ján Pavol II. počas návštevy Banja Luky v roku 2003. Hlavnou tepnou centra mesta je široká Ulica kráľa Petra Karadjordjevića. Na túto ulicu sa napája najvýznamnejšia časť centra – Námestie srbských vládcov, ktorému dominuje Chrám Krista Spasiteľa. Jeho výstavba sa začala v roku 1993 a trvala jedenásť rokov. Symbolizuje návrat Srbov k svojim pravoslávny duchovným a civilizačným koreňom po páde komunistického režimu. Kupoly chrámu pozlátili tak, ako je to typické pre ruskú sakrálnu architektúru. Minulosť chrámu však siaha hlbšie do histórie, na jeho mieste sa totiž nachádzal pôvodný Chrám Svätej Trojice, vysvätený v roku 1939, ktorý poškodilo nemecké bombardovanie v apríli 1941. Skazu chrámu dokonali ustašovci, ktorí poškodený objekt v rámci svojho protisrbského ťaženia nechali zlikvidovať. Komunisti chrám neobnovili a namiesto neho umiestnili do centra námestia pamätník osloboditeľom mesta od fašizmu, ktorý začiatkom deväťdesiatych rokov presunuli na iné miesto.

RUSI SÚ VÍTANÍ

Na Námestí srbských vládcov sa ešte nachádza Bánsky dvor a Bánsky palác z roku 1931, v ktorých sídlil za prvej Juhoslávie bán Vrbaskej bánoviny (na bánoviny, vyššie administratívne celky, bola Juhoslávia rozdelená v roku 1929). V súčasnosti slúži budova Bánskeho dvora kultúrnym cieľom a v Bánskom paláci sídli administrácia mesta. Obe budovy dal vystavať prvý bán Vrbaskej bánoviny Svetislav Tisa Milosavljević, ktorý sa zaslúžil o rozvoj a dobudovanie mesta. Na lavičke pod jeho zvečnenou podobou z kameňa som si chvíľu oddýchol, aby som mohol v stupňujúcej sa páľave pokračovať v prehladke. Pár obrázkov sídla prezidenta Republiky srbskej, ktoré uzatvára námestie, a pokračujem ďalej ulicou Gospodskou. Tú považujú za srdce Banja Luky. Je to ulička v neorenesančnom štýle s rôznymi obchodíkmi. Tadiaľ som sa dostal na Námestie Krajiny, ktorému dominuje obchodný dom Boska, vybudovaný na mieste epicentra zemetrasenia, kto-

ré postihlo Banja Luku v roku 1969. Za obchodným domom je tržnica.

Dávam sa do rozhovoru s jedným trhovcom, asi štyridsiatnikom. Myslel si, že som „z bratskej Rusie“ (Rusov tu majú radi), ale keď sa dozvedel, že som z „bratskej Slovačky“ (ako sa po srbsky povie Slovensko) z Košíc, bol ešte radšej. Košice totiž poznal, bol tam v rámci nejakého športového turnaja. Spomenul,

nadšenec, trvalo mi hodnú chvíľu, než sa mi podarilo „odlepiť“ z tohto miesta. No škrkanie v bruchu nakoniec premošlo moju šachovú vášeň, bol najvyšší čas vyhľadať niečo pod zub.

PRÁVĚ ČEVAPČIČI

Ak je Banja Luka naozaj niečím známa vo svete, tak sú to chýrne banjalucké čevapčiči (banjaluckí čevap). Na ich prípravu sa používa mladé predné hovädzie mäso a mladé ovčie mäso v pomere 70 : 30. Mäso sa dvakrát pomelie, pridá sa doň soľ a pretlačený cesnak. Masa sa polhodinu mieša tak, aby sa neoddeľovala, a na dve-tri hodiny sa nechá na chladnom mieste odstáť. Potom sa opäť vloží do mlynčeka a špeciálnym nástavcom (podobne ako keď sa u nás robia zabijačkové klobásky) sa vyformuje do rovnakých valčekov. Špecifickým pre banjalucké čevapčiči je, že sa valčeky mäsa formujú štyri vedľa seba pomocou špeciálneho nástavca.

Pravé čevapčiči sa grilujú na drevenom uhlí, čím získavajú charakteristickú vôňu. Hotové sa podávajú v „lepinji“, v domácej pečenej zemi z tuhšieho cesta. Cesto musí byť ručne vymiesené. Najlepšia je pečená v starej peci na bukové drevo v malej rodinnej pekárni, akých je v Banja Luke požehnané. „Lepinja“ sa pri grilovaní ukladá na čevapčiči, aby nasiakla prebytočný tuk a zároveň tak získala lepšiu chuť.

Ako každý návštevník Banja Luky som samozrejme nemohol odísť bez toho, aby som neochutnal túto špecialitu, ktorú dostať na každom rohu, veď v meste je vyše šesťdesiat rôznych väčších či menších reštaurácií, kde grilujú čevapčiči. Po srbsky majú pre tieto reštaurácie špeciálne názvy: sú to „čevapdžinice alebo „roštiljnice“ (roštilj je po našom gril). Vôňou má zlákala roštiljnice na Gospodskej ulici. K čevapčiči v lepinji som si objednal ajvar, hustý dip varený z pečených kapií, baklažánu, paradajok, cesnaku a bylín, a miešaný šalát a platil som 9,40 BAM, teda niečo menej ako päť eur. K tomuto menu je dobré niečo zapíť, odporúčam banjalucké pivo Nektar alebo výbornú „rakiju lozovaču“, hroznový destilát – vínovicu, čo približne vyjde na jedno euro. Dobrým zvykom na Balkáne je, že ku rakiji automaticky priložia pohár vody zadarmo a bez požiadania.

ČAS NA SUVENÍRY

Po sýtom neskorom obede (resp. večeri) mi zvýšil ešte nejaký čas do odchodu. Lenivo som sa pomotal po obchodoch, pričom som narazil na zaujímavú predajňu srbskej pravoslávnej cirkvi s náboženským tovarom. Ako je tu zvykom, takéto obchody sú zároveň predajňami predmetov, suvenírov a literatúry v národnom duchu. Možno tu kúpiť knihy o Ratkovi Mladićovi, darčekové balenie rakije, súčasť ľudového kroja, srbské zástavy, symboly, kokardy, odznaky a znaky či tradičné čiapky „šajkače“, čo je lodička, pôvodne vojenská čiapka, ktorá v srbskom prostredí, kde nikdy nebolo nůdzu o vojnové konflikty, zľudovela natoľko, že sa stala súčasťou ľudového kroja. V pláne som mal ešte návštevu múzea Republiky srbskej, ale od toho som nakoniec upustil, veď nech mi niečo ostane aj na budúcu návštevu.

Banja Luka na mňa urobila celkom dobrý dojem a určite sa sem znovu rád vrátim.

Do videnia, Banja Luka!

LETOPISY

Historický odbor MS v rámci periodického mesačného stretnutia Rozhovory o histórii usporiadal 29. mája 2014 ďalšiu verejnú polemickú diskusiu na historickú tému. Tentoraz na tému *Veľká Morava – historický a terminologický problém. Na otázky odpovedali dvaja historici – členovia Historického odboru MS – prof. PhDr. Martin Homza, PhD., a čestný predseda tohto vedeckého matičného subjektu prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc.*

Rozhovory o histórii

Ako odborníci na túto problematiku vo svojich krátkych vstupoch naznačili smer diskusie. K terminologickému problému názvu *Veľká Morava* sa prijal záver, že je to už dávno ustálený termín a nemožno ho ľahkovážne meniť a nahrádzať ľubovoľnými novotvarmi (napr. *Veľkoslovenská ríša* atď.). Je však tendencia pomenovávať tento štátny útvar len ako *Moravská ríša* alebo *Morava*, a to najmä v novej českej a nemeckej historiografii. V takejto podobe sa vyskytuje vo všetkých dobových prameňoch. Termín *Veľká Morava* použil až Konštantín Porfýrogenét niekoľko desaťročí po zániku tohto štátu. Profesor Marsina však upozornil na dôležitý detail, že v tomto prameni sa výslovne hovorí o „*Svätoplukovej Veľkej Morave*“, čo sa takmer nikdy v tejto súvislosti nezdôrazňuje.

Pomerne veľký priestor sa venoval prvému okruhu témy – vzniku *Veľkej Moravy*. Profesor Homza uviedol niekoľko alternatív, ako mohlo dôjsť k vyhnaniu kniežata Pribinu z Nitry. Niet takmer pochybnosti, že *Morava* aj *Nitrava* boli po porážke Avarov rovnako závislé od *Franskej ríše*. R. Marsina spomenul odborný názor, že *Nitrava* bola zrejme vďaka *Dunaju* viac v kontakte s *franskými metropolitami Regensburgom, Pasovom či Salzburgom* ako *Morava*. Bola silnejšia aj svojim ekonomickým a vojenským potenciálom (hradiská). M. Homza sa nazdáva, že príčinou obsadenia *Nitry moravským kniežatom Mojmirom* treba hľadať vo *fransko-bulharskom spore*, keď sa knieža Pribina jednoznačne nepridal na *franskú stranu*, ba možno sympatizoval s *Bulharmi*, ktorí vtedy napadli *franskú Panóniu*. O tomto by mohli svedčiť aj *Pribinove osudy* po vyhnaní, keď po krátkom neúspešnom hľadaní objasnenia udalosti v *Nitre* u správcu *Východnej Marky Ratboda* odišiel ako exulant k *Bulharom*.

V otázkach rezonovala silno aj téma pomenovania našich predkov, resp. ich etnogenézy. Po užšom kmeňovom chápaní našich predkov (*Nitrania*), ustálila sa mienka, že našimi predkami sú tak *nitrianski*, ako aj *moravskí*, *panónski* a *potiskí Sloveni*. Týmto termínom sa však vtedy označovali okrem nich aj všetky kmeňové hovoriace slovanskými jazykmi.

Budúca júnová téma *Rozhovory o histórii* sa bude týkať začiatkov uhorského štátu a podielu našich predkov na jeho vzniku.

Peter MULÍK

Ručných koscov a pokosov pribúda – na osoh národa role dedičnej

Kosy majú spolok, ligu aj fanúšikov

Priznajme si otvorene: málokto dnes mladý muž – nielen mešťan – vie, ako sa drží kosa, čo je ocieľka a prečo práve „za rána, za rosy, najlepšie sa kosi“, aj keď to naozaj nie je tak dávno, keď ešte všetko spomenuté patrilo k životom našich predkov na vidieku. Azda ako svetlo ku dňu, teplo k letu a či – kosa k lúke porastenej šťavnatou trávou...

Text a foto: Igor VÁLEK

Pokosené jest!

Podme preto kosiť – takpovediac od Adama. Ba vlastne od kosa. Nuž vedzte, že ide o poľnohospodársky nástroj slúžiaci na obojručné kosenie, žatie a človek, čo sa s ňou zručne oháňa, je – ako ináč! – kosiec. Samotné kosenie patrí k dávnej tradícii a zabezpečuje (aj keď skôr v čase minulom) potravu pre zvieratá. Kovová dlhá čepeľ kosa, mierne ohnutá dovnútra, ku koncu sa zužujúca a šesťdesiat až deväťdesiat centimetrov dlhá, je vyrobená z plechu a tvorí hlavnú časť nástroja. Brúsi sa vždy na vnútornej strane. Rukoväť kosa sa nazýva kosisko, býva spravidla drevená a dlhé do stosedemdesiat centimetrov. Závisí, pravdaže, od veľkosti chlapa, ktorý ho drží v rukách. Kosa je ku kosisku väčšinou prichytená skrútkovým držiakom, krkom. Pri správnom držaní nástroja je kosa takmer vodorovná so zemou. Kosiec pri kosení vykonáva kruhový pohyb a kosa sa káže takmer celou plochou po svojej spodnej strane. Kosené rastliny tak skôr podrezáva, než priamo seká. Najlepšie sa kosia rastliny, ktoré nie sú zvädnuté ani polahnuté, stoja priamo, preto sa ručnou kosou zvykne kosiť po daždi alebo za rannej či večernej rosy (ajhľa!). Na brúsenie sa používa brúsný kameň, osla. Na údržbu ostria patrí pred ostrením naklepávanie kladivom na malej kovovej podložke, babke. Keď sa započúvate, zvuk pri naklepávaní pripomína drkotanie zubov v chlade. Veď sa aj hovorí „klepať kosu“, čo vyjadruje drkotanie zubov, keď nám je nám

chladno. A chladu sa zas hovorí – „kosa“. Ešte čosi. Mýtická vycivená postava Smrti, zahalená v čiernej kapucni, je najčastejšie zobrazovaná práve s kosou, čo má zrejme pôvod v kresťanskej tradícii. Podľa nej je totiž práve kosa ten nástroj, ktorým žne – kosi – duše. Brrr!

■ SPOLOK A LIGA

Čas letel a menil sa aj spôsob života. Postupne sme si však začali uvedomovať, že nemôžeme poodtínať korene našich tradícií. Ani kosou, ani tých koseckých. Našli sa nadšenci a vrátili „veci“ späť. Pozrime sa teda na korene oných návratov, ktoré – aj keď už medzitým prerástli našťastie aj na Oravu, Kysuce, Šariš, Abov, Liptov i Turiec – nájdeme na strednom Slovensku. Ešte presnejšie – na Horehroní. Písal sa pamätný rok 1977, keď si skupina nadšencov z Brezna popľula do dlaní, nakula kosy a vrazila na lúku, aby uskutočnila azda prvé „oficiálne“ preteky v kosení trávy vo vtedajšom Česko-Slovensku. Ich ďalšia aktivita však bola „pozastavená“, no pod záštitou fungujúcich mládežníckych organizácií sa postupne rozbehli podobné akcie v okolí Banskej Bystrice. Chlapcov i chlapov s kosami bolo vidieť – a pravdaže aj počuť! – na lúkach v Podkoniciach, Ponikách, Očovej, Polomke, pod Suchým vrchom...

■ RENESANCIA SÚŤAŽÍ

Prelomový bol rok 1995, keď nastala renesancia súťažného kosenia v rázovitej Pohorelej, kde za-

čali organizovať Majstrovstvá Pohorelej a sveta v kosení. Čo bolo však ešte dôležitejšie, táto tradícia sa nielen zrodila, ale aj udržala do dnešných dní (nedávno sa tu konal už jubilejný XX. ročník), a postupne sa k nej začali pridávať i viaceré obce krížom celým Slovenskom. Keďže súťaž začala byť takpovediac ako maku, zrodila sa myšlienka „zriadenia“ celoslovenskej organizácie, ktorá by túto činnosť zastrešovala a koordinovala.

Medzníkom vývoja súťažného kosenia trávy ručnou kosou u nás bol posledný novembrový deň roku 2008. Práve v Pohorelej bolo založené občianske združenie Slovenský kosecký spolok (SKoS). Na tieto časy, filozofiu i odôvodnenie jeho neodškriepiteľného a zákonitého miesta pod slovenským slnkom spomína doterajší aktívny propagátor tradičného zdravého (a prirodzeného) spôsobu života a dlhoročný staršina spolku Lukáš Janoška: „Kosa od narodenia nosila matka v plachtičke – mimochodom, všimnite si, že teraz je to opäť moderné – a hompáľal sa v tóni na lúke v trojnožke. Tam vstupovala do neho aróma, všetko prírodné. Ako päťročný začal koscom nosiť vodu zo studničky, až kým nedovršil desať rokov. Sám ešte nekosiť, ale už do seba nasával túto psychológiu. No a prečo sme založili súťaž v kosení? Vidíte predsa, aké je všetko zanedbané. Choďte do Rakúska či Švajčiarska, tam je všetko vykosené, zelené. U nás sú trávy žlté už na konci leta. A budú len žltšie, bledšie a smutnejšie. Až do zimy, pokiaľ nezačnú pretŕčať zo snehu.“

A či je kosenie kumšt? Pre toho, kto to vie, nie.

Ale najmä to treba cítiť. Čo dodať? Múdremu napovedz...

■ NECH SA LEN DARI

Je pochopiteľné, že nosnou činnosťou spolku je organizovanie koseckých súťaží pre čo najširší okruh záujemcov, ako aj príprav kurzov kosenia trávy pre mladšiu i staršiu generáciu. Aktivity sa úplne prirodzene orientujú aj do oblasti ochrany a rozvoja prírodného, historického a kultúrneho dedičstva. Ako ináč – v kontexte s lúčnym ekosystémom Slovenska. Neoddeliteľ-

nou súčasťou aktivít je ochrana životného prostredia, zvýšenie ekologického a environmentálneho povedomia širokej verejnosti. Úsilie je zamerané na vyššiu mieru využívania environmentálne prijateľného obhospodarovania horských a podhorských oblastí, charakterizovaných vysokým podielom lúk a pasienkov. Aj na ochranu mokradových spoločenstiev. Za upozornenie stojí, že v tejto oblasti sa mnohokrát javia ako úspešné práve tradičné formy využívania trávnych porastov. Je chvályhodné – i nasledovaniahodné! – využitie skúseností vedec-kých a pedagogických pracovníkov vysokých škôl, výskumných ústavov, štátnych orgánov zodpovedných za ochranu životného prostredia, pracovníkov slovenských múzeí, ale aj poľnohospodárskych podnikov a súkromne hospodáriacich roľníkov, farmárov, záujemcov o agroturistiku a rozvoj vidieka.

Bodaj by sa to všetko darilo čo najviac, pretože potom by bol stav slovenskej krajiny i krajín našich životov určite krajší. Nie často bledý a smutný, ale zelenší a šťavnatejší. Taký živý, aký si len život živým zásluží byť, čo povieťe?!

■ KOSCOV PRIBÚDA

Prejdime od histórie a teórie do reality súčasnosti. Od koreňov k čerstvým výhonkom. Spolok si zbral na starosť riadenie a organizovanie Slovenskej koseckej ligy, čo sa mu darí v dlhodobu aktuálnej súčasnosti. Každý rok pribúdajú kolá, teda i miesta súťaží na mape Slovenska. Len v minulom roku sa do kosenia zapojili skoro štyri stovky koscov zo zhruba štyroch desiatok obcí a miest. Kosy za povzbudzovania divákov svištiavajú na lúčach Pohorelej, Hruština, Veľkého Šariša, Vychylovky, Sedlíc, Terchovej, Vlčinca... Ale aj pod pozorovým pohľadom majestátného Vtáčnika na laze Segetovci v hornej časti Ostrého Grúňa v Kľakovskej doline v okrese Žarnovica. Tak to bolo i tretiu júnovú sobotu, keď sa tu zišli kosci na súťaži už po deviaty raz.

Nečudo, veď obec v čarokrásnej Kľakovskej doline kedysi obývala zväčša poľnohospodárske obyvateľstvo. Pravda, chlapi pracovali s drevom v lese, no keď sa vrátili domov, bolo treba na lúky a polia. Kosiť vedel asi každý, čo vedel stáť na nohách a mal zdravé ruky. Muži, ženy aj deti. V roku 2005 sa miestni nadšenci na čele s vtedajším starostom obce Jánom Repiským rozhodli zapojiť do spomínaných aktivít koseckého spoločenstva a usporiadali Ostrogrúnsku ostrú kosu. Dobrá vec sa podarila, veď tento deň predstavuje každoročne najväčšie kultúrno-spoločenské podujatie v doline i mikro-

regiónu. Prichádza čoraz viac ľudí, tentoraz ich bola viac ako tisícika. Okrem samotnej súťaže

bol pre nich pripravený bohatý program: vystúpenia spevákov a skupín, zazneli vokály populárneho zoskupenia Fragile, farmársky dvor, vozenie na traktoroch a koňoch, rýchlokurz kosenia, súťaž pre deti i dospelých, remeselné dvory...

Ako nám povedala starostka obce – a duša podujatia – Jana Angletová, najmladšia účastníčka mala deväť a najstarší bol už tradičný účastník pán Volf, ktorý má osemdesiatdva rokov. Pretekári súťažili vo viacerých disciplínach. Spomedzi šesťice žien bola najrýchlejšia Agneša Zemenčíková, ktorá skosila dvadsaťpäť štvorcových metrov poľa za 1,49 minúty. Tradične najsilnejšie bola obsadená (elitná) kategória chlapov do šesťdesiat rokov. V nej sa kosou zručne oháňalo deväťdesiat koscov, ktorých úlohou bolo pokosiť úsek s rozlohou päťdesiat štvorcových metrov. Víťazstvo Lubomíra Košúta nikoho neprekvapilo, veď je rekordmanom v ručnom kosení a podobné súťaže vyhráva často. Ani tu to nebolo prvý raz, iba dodáme, že na zlato mu stačili 2,06 minúty! V kategórii chlapov nad šesťdesiat rokov si medzi desiatkou pretekárov najlepšie počínal Martin Chmelík.

Sily si zmerali aj starostovia okolitých obcí a politici a diváci zhodnotili, že s kosou sa obracajú vedľa. (Aspoň s čímsi, dodávame...) Domáca víťazná bodka na záver: najlepšie sa medzi nimi darilo zástupcovi hostujúcej starostky Miroslavovi Segetovi.

Ako nám prezradil staršina Slovenského koseckého spolku Miroslav Ledecký, ešte stále je možnosť nielen pre aktívnych „ľudí kosa“, ale aj pre divákov a záujemcov o zapojenie sa do súťaží. „V tomto roku, a či ak chceme v aktuálnej sezóne Slovenskej ligy v kosení ručnou kosou, sa ešte stretne na viacerých zelených (!) lúčach Slovenska. V dňoch 4. – 5. 7. sa v Turci, presnejšie v obci Nolčovo, uskutoční VII. ročník Nolčovskej kosa; 19. 7. bude hosťiteľom oravský Hruštín a jeho VI. ročník Vasilovskej hole. V sobotu 26. 7. sa presunieme na Horné Ponitrie do Cígela na IV. ročník Cígelskej kosa, kde zároveň vyhlásime aj výsledky celej ligy. Záverečný „výkos“ urobíme v septembri na lúke pri Váhu pod Skleným mostom v Piešťanoch podujatím Viktória Regia.“

Všetkým súťažiacim prajeme naďalej ostrú kosu, veľa sily v rukách, rýchlosti v nohách a uchovávaťelom živej koseckej tradície aj radosť z dobre vykonanej práce na národa roli dedičnej...

Takto kosi najlepšia žena.

Zložiť zbrane! Povedz to, komu sa len dá – povedz to všetkým! Velká Bertha a jej malé Brodzany

Jana JUDINYOVÁ – Foto: archív autorky

V tomto roku si pripomíname sté výročie úmrtia pacifistky, spisovateľky a prvej nositeľky Nobelovej ceny za mier Berthy von Suttnerovej (1843, Praha – 1914, Viedeň). Najvyššie ocenenie za úsilie o udržanie mieru vo svete získala v roku 1905 ako prvá žena vôbec. Len neveľa ľudí u nás vie, že barónka Suttnerová udržovala priateľské styky s ľuďmi, ktorí na Slovensku mali svoj domov. Týmto ľuďmi bola šľachtická rodina Oldenburgovcov.

Oldenburgovci – táto umelecky orientovaná rodina – vlastnila od 19. storočia panstvo v Brodzanoch. K obci a jej obyvateľom prechovávali Oldenburgovci, ako aj pred nimi Friesenhofovci vrúcny vzťah.

Vojvoda Elimar von Oldenburg (1844 – 1895), dramatik a hudobný skladateľ (v tomto roku si pripomíname stosedemdesiate výročie jeho narodenia), a manželka Natália (1854 – 1937), neter ruského básnika A. S. Puškina, sa na svojom zámku Erlaa pri Viedni, ako aj v Brodzanoch stretávali s poprednými osobnosťami svojich čias, najmä s literármi a hudobníkmi. Mnohých z nich nezištne dlhodobo podporovali.

Jednou z návštevníčok Oldenburgovcov bola aj barónka Bertha von Suttnerová s manželom. Neskôršia nositeľka Nobelovej ceny za mier si v svojich Memoároch spomína na niekoľko návštev na zámku Erlaa. Väčšina hostí, ktorí navštevovali Oldenburgovcov v Erlaa, prichádzala najmä v lete aj na ich panstvo do Brodzian. Je dosť pravdepodobné, že nositeľka Nobelovej ceny zavítala aj do Brodzian...

■ IDEA MIERU

Bertha Felicitas Sophie von Suttnerová pochádzala z českej šľachtickej rodiny. Narodila 9. júna 1843 v Prahe ako grófka Bertha Kinsky von Wchinitz a Tettau. Otec, gróf Franz Michael Kinsky, zomrel krátko pred narodením dcéry vo veku sedemdesiatpäť rokov. Matka Sophie Wilhelmine, rodená von Körnerová, v nasledujúcich rokoch premárnila v hazardných hrách takmer celý rodinný majetok. Grófka Bertha bola preto nútená ako tridsaťročná začať sa živiť sama. Nastúpila ako vychovávateľka k štyrom dcéram viedenského priemyselníka Suttnera. Zaľúbila sa do jeho jediného syna Arthura a musela preto domácnosť Suttnerovcov opustiť. Po krátkom pobyte v Paríži, kde pracovala ako sekretárka Alfréda Nobela, sa zaľúbenci tajne zosobášili a odišli na Kaukaz. Strávili tu deväť rokov.

Do tohto neľahkého obdobia spa-

dá aj vypuknutie rusko-tureckej vojny v roku 1877. Jej následky pocítili aj Suttnerovci. Práve na Kaukaze, inšpirovaná vojnou a krajinou a tiež pre zabezpečenie obživy, začala Bertha von Suttnerová písať. Do rôznych rakúskych novín posielala pod pseudonymom B. Oulot (aby sa vyhla diskriminácii ako autorka žena) príspevky o vojne a dianí v krajine. Na základe zážitkov z vojny v roku 1889 uverejňuje Bertha von Suttnerová svoj známy pacifistický román Zložte zbrane! Román, ktorý vyšiel v tridsiatich siedmich vydaniach a bol preložený do dvanástich jazykov, podáva hrôzy vojny z pohľadu ženy. Dielo vzbudilo veľkú pozornosť a postavilo autorku do čela svetového pacifistického hnutia.

Suttnerová zostala bezdetná. Deti jej nahrádzala jej spoločenská činnosť a spisba. Vydala vyše pätnásť románov a spisov, medzi nimi romány Pred búrkou, Viedeň 1894, Osamotený a chudobný, Drážďany 1896, Martine deti (pokračovanie románu Zložte zbrane!), spisy: Vývoj mierového hnutia, Lipsko 1907, Zbrojenie a prezbrojenie, Berlín 1909 a iné.

■ PRIAZEŇ OLDENBURGOVCOV

Po návrate do Viedne, približne v deväťdesiatych rokoch 19. storočia, sa Suttnerovci zoznámili s vojvodom Elimarom von Oldenburg a jeho manželkou Natáliou a začínajú navštevovať ich zámok Erlaa pri Viedni (dnes súčasť Viedne, 23. mestský obvod). Oldenburgovci nielenže podporovali, ale aj aktívne prispeli k pacifistickej mierotvornej činnosti. Bertha si v máji v roku 1894 zapísala do deníka: „Včera sme v Erlaa dostali veľmi cenný darček. Erlaa je názov zámku v blízkosti Viedne, ktorý obýva vojvoda Elimar von Oldenburg s rodinou. Už predtým nás sem viackrát pozvali na večeru. Zámok obklopuje nádherný park. Dobré si pamätám, ako cez otvorené dvere na terasu prúdila dovnútra vôňa orgovánu a aké sladké zvuky vyludzovalo tisíce spevavcov v okolitých krikoch...“

... Keď sa rozhovor pri stole zas-

točil k mierovej otázke, vojvoda Oldenburg poznamenal: „Tým, že sa zaujímam o vašu vec, barónka, pokračujem v tradíciách našej rodiny. Brat môjho otca, princ Peter von Oldenburg sa tiež svojho času zasadzoval o odstránenie vojen. Hoci po matke bol vnukom cisára Pavla a ruským generálom, slúžil pri delostrelectve a stál na čele regimentu dragúnov Stavodub, bol zároveň aj militantným priateľom mieru. Nastolenie mieru nepovažoval len za ideál, ktorý by sa mohol v nasledujúcich storočiach uskutočniť, ale aj sám sa usilovne pribral k dielu. Cestoval z dvora na dvor, predkladal svoje myšlienky anglickej kráľovnej aj pruskému kráľovi, ale v tých časoch, pred tridsiatimi rokmi, nepriniesli jeho pokusy žiadne ovocie...“

„Ako to,“ zvolala som, „že sa o tomto nikto nezvedel!“

„Strýko vytrvalo pokračoval vo svojom úsilí,“ pokračoval vojvoda, „vlastným koncept listu, ktorý v roku 1873 poslal Bismarckovi a v ktorom rozvíja svoje myšlienky, pravda, neúspešne...“

„Ach, keby som len mohla vidieť ten list!“

„List sa nikdy nedostal na verejnosť, no môžete mať z neho odpis.“

S vreľým poďakovaním som prijala tento vzácny dar.“ uzatvára epizódu Bertha von Suttnerová.

■ PRIATELIA MIERU

Tretieho septembra 1891 vyzvala v článku, ktorý vyšiel vo významnom rakúskom denníku Neue Freie Presse (predchodca dnešných novín Die Presse), verejnosť na založenie Rakúskej spoločnosti priateľov mieru. K tejto iniciatíve sa hneď na začiatku prihlásil listom aj vojvoda Elimar von Oldenburg: „... Keby vypukla vojna, na ktorej by sa zúčastnilo aj Nemecko (som plukovníkom prúskej armády vo výslužbe, v roku 1875 som z armády vystúpil ako polovičný invalid), ihneď by som sa znova prihlásil. V nijakom prípade sa však neteším z vojny, práve naopak, považujem vojnu, a to aj z pozície víťaza za hroznú nešťastie! Zúčastnil som sa na dvoch vojenských ťaženíach nie ako člen štábu, ale priamo ako člen jednotky. Dostalo sa mi dosť, ba viac ako dosť príležitostí nato, aby som spoznal celú tú bezmennú biedu, ktorú prináša každá vojna. Ja som strasti vojny totiž okúsil z najtesnejšej blízkosti. S radosťou sa preto pripájam k Vašej výzve a veľmi rád chcem v rámci svojich síl podporiť Vaše usľachtilé a, dá Boh, aj požehnanie rozsievajúce dielo. Elimar von Oldenburg.“

Rakúska spoločnosť priateľov mieru bola založená v októbri 1891, počet členov na začiatku bol do dvoch tisíc. O rok neskôr založila barónka Suttnerová aj Nemeckú mierovú spoločnosť, ktorá v začiatkoch tiež mala približne dvetisíc členov.

Kaštieľ v Brodzanoch.

Keď 17. októbra v roku 1895 vojvoda Elimar von Oldenburg na svojom zámku v Erlaa zomrel, Rakúska spoločnosť priateľov mieru mu ako svojmu členovi poslala na rozlúčku veniec. O vzájomnom vzťahu barónky Suttnerovej a Spoločnosti priateľov mieru k Oldenburgovcom svedčia slová listu, ktorý zaslala vdova, vojvodkyňa Natália Oldenburgová 29. októbra 1895 z Brodzian barónke Suttnerovej: „Milá barónka! Čo najsrdečnejšie Vám ďakujem za vreľé slová vyjadrujúce účasť na mojom žiali a tiež Spoločnosti priateľov mieru za prekrásny veniec, ktorý spolu s mnohými inými prejavmi lásky a úcty zdobí miesto odpočinku môjho zosnulého manžela. Útechy v takýchto chvíľach niet žiadnej, čo som stratila, nikto pochopiť nemôže...“

■ PACIFISTICKÉ HNUTIE

Barónka Suttnerová aj v iných európskych krajinách podporovala založenie organizácií na podporu mieru. Svoje pacifistické myšlienky šírila i na svojich cestách v Spojených štátoch amerických. Podporovali ju mnohé známe osobnosti, medzi inými aj L. N. Tolstoj a Björnstjerne Björnson. Aby myšlienky mieru nadobudli širšiu platnosť, spoluorganizovala medzinárodné mierové kongresy. Prvý 9. novembra 1892 v Ríme.

Pre Slovákov je významný 16. medzinárodný mierový kongres, ktorý prebiehal od 9. do 15. septembra 1907 v Mníchove. Ešte pred jeho otvorením zaslal zástanca Slovákov a Slovanov vo všeobecnosti, nórsky básnik a nositeľ Nobelovej ceny za literatúru Björnstjerne Björnson protestný list vedeniu kongresu proti účasti grófa Alberta Apponyiho, uhorského ministra školstva. Björnson sa zastáva slovenských národov v Uhorsku a grófa Apponyiho nazýva doslovne „hanebným utlačovateľom Slovanov“. Pohrozil, že v prípade, ak by sa uhorský minister školstva objavil na kongrese v Mníchove, „... vynaložil by všetky sily a nemal by pokoja, kým by tento neopustil salú“.

Gróf Apponyi sa naozaj na mierovom kongrese nezúčastnil, viac však preto, že bol v čase jeho konania, pred ním aj po ňom členom uhorskej vládnej delegácie, ktorá viedla zdĺhavé rozhovory o vyrovnaní medzi rakúskou a uhorskou vládou.

Na 16. mierovej konferencii v rámci záverečného banketu predniesla barónka Suttnerová prípitok, ktorý vyjadruje jej životné krédo: „Postúpili sme ďalej a z toho sa musíme tešiť. Na druhej strane, nie je všetko v poriadku, keďže aj naďalej sa musia konať mierové kongresy. Aj naďalej musíme upozorňovať na to, že vôbec nie je potrebné, aby sme sa pozabíjali. Pripíjam na to, aby sme sa dožili konečného úspechu v našom snažení a v tomto zmysle si želim, aby toto bol posledný kongres a aby sme už nemuseli povedať dovidenia.“

Keď 21. júna 1914, len niekoľko týždňov pred vypuknutím prvej svetovej vojny, „Mierová Bertha“, ako barónku von Suttnerovú trochu dehonestujúco prezývali v nemeckých nacionalistických kruhoch, zomrela, Alfred Hermann Fried, rakúsky pacifista a novinár, nositeľ Nobelovej ceny mieru za rok 1911, v svojom nekrológu za Suttnerovou odovzdal verejnosti posledné slová veľkej pacifistky: „Zložte zbrane! Povedz to, komu sa dá – povedz to všetkým!“

POZNÁMKA

Prvý súbor overených historických informácií, určený aj pre širokú laickú verejnosť, vyšiel v edícii Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. V Roku slovenskej literatúry ho iniciovalo Národné literárne centrum v roku 1998. Je to strhujúce čítanie dobových dokumentov. Podstatné na výbere je to zaľudnenie celého úsilia o národnú identitu a štátnosť – práve toto slovné spojenie má mimoriadny význam.

Dobové svedectvá

Vidno to už aj z toho, že v nasledujúcich rokoch sa začalo používať čoraz menej, až to napokon vyvrcholilo aj v prudkých politických sporoch. Najvýraznejšie sa to prejavilo v prípade slávnosti, keď na piedestál na Bratislavskom hrade postavili kráľa Svätopluka. Teraz, keď si pripomíname storočnicu vypuknutia krvavej prvej svetovej vojny, je hodno sa vrátiť ku knihe dokumentov, ktorá vyšla v roku 1998. Nájdeme tam mená ako Dušan Čaplovič, ktorý sa zaoberá Včasným vekom Slovákov, citácia dokumentov sa začína rokom 551, či Richard Marsina, popredný znalec stredoveku, približujúci dokumenty od rokov 1003 – 1608. Vladimír Segeš a Ján Hučko predstavujú dokumenty pod názvom Na ceste k modernému národu z rokov 1610 – 1849. Miroslav Pekník a Milan Podrimavský nazvali svoj diel dokumentov Štátoprávne snahy a politickoprogramová orientácia za uznanie národnej svojbytnosti z rokov 1861 – 1914. Miroslav Pekník s Mariánom Hronským dali dokumentom z rokov 1914 – 1918 výstižný názov V zápase za nový štát. Aj dnes sa nedá bez pohnutia čítať dokument Našim heslom musí byť: Preč od Maďarov. Sú to výňatky listov Matúša Jankolu o riešení slovenskej otázky a slovensko-českej orientácii z decembra roku 1914. Už vtedy medzi americkými Slovákmí začalo prevládať riešenie štátoprávneho spojenia s českými krajanmi pri zabezpečení svojbytného vývinu slovenského národa.

Už v máji v roku 1915 sa riešil pomer vzťahu Čechov a Slovákov, svedčí o tom Vyhlásenie zväzu česko-slovenských spolkov v Rusku. Zaujímavý je vznik tohto vyhlásenia. Bola to reakcia proti čechoslovakizmu českých organizácií v Rusku. Okrem iného sa v ňom zdôrazňuje „zásada úplnej rovnoprávnosti jazyka českého a jazyka slovenského... Slovensko v politickom a jazykovom ohľade má byť samostatné“. Text je predzvesťou toho všetkého, čo potom po skončení vojny nasledovalo, pričom vtedy ešte len predpokladali autori, že bude Česko-Slovenské kráľovstvo.

V publikácii, ktorú vydalo Národné literárne centrum z iniciatívy svojho vtedajšieho generálneho riaditeľa Drahošlava Machalu, nájdeme mnohé historické dokumenty, o. i. Clevelandskú dohodu z 22. októbra 1915 o česko-slovenskej federácii a úplnej samostatnosti Slovenska a mnohé iné. Medzi nimi samozrejme Česko-Slovenskú Dohodu z Pittsburghu z 30. mája 1918. Teraz v roku storočnice, v roku 2014 je dobré vrátiť sa k publikácii z roku 1998, ktorá s takým predstihom umožňuje prečítať si historické súvislosti.

(ddk)

Odkedy sa bohom stali prachy, tak to škripe aj v ostatných prikázaniach

Spisovatelia nezmĺkli, iba ich nepočut'

Zhovárал sa Maroš M. BANČEJ – Foto: autor

Gabriela Rothmayerová je úspešná prozaička a publicistka, ktorá sa dokáže pozrieť na súčasnú slovenskú realitu triezvym pohľadom človeka tvorivého a zároveň sociálne a národne citiaceho. Počas svojej životnej dráhy zasadala vo vtedajšom ponovembrovom federálnom parlamente, viedla umelecký okruh Rádia Devín a v súčasnosti je poradkyňou premiéra Roberta Fica pre kultúru.

• Ako vnímate stav kultúry na Slovensku? Nemyslím tým len oblasť umenia, kde sa prejavilo odstránenie ideologických bariér pred dvadsiatimi piatimi rokmi, ale kultúru všeobecne. V Bratislave, ale trebárs aj v regiónoch.

Po čase som si znova prečítala životopisný príbeh Fanie Fénélonovej, parížskej klaviristky, ktorá sa zapojila do odboja a celkom náhodou ju polícia zatkla. Už nie náhodou ju ako Židovku odviezli do koncentračného tábora. Po ceste – ešte nevediac nič o svojom osude – sa spriatelila s iným dievčaťom Klárou, prisahali si, že sa nikdy nepustia a o všetko sa podelia. Lebo sa ešte majú o čo deliť – vezú si zásoby z domu a netušia, kam to vlastne idú. O hudobnícke Fanie sa náhodou dozvie milovníčka umenia veliteľka tábora, dá si ju doviešať a zaradí do dievčenského orchestra – jediného v celom systéme táborov. Fania sa postará, aby aj Klára získala miesto speváčky. Vyviaznu z toho najhoršieho, teda nemusí stáť takmer nahé na mraze a báť sa, že spadnú do priekopy s hovňami... Sú hladné, za ostatných drôtom, ale žijú – vďaka

záľube pohlavárov tábora. Tábor – to je celá sieť vzťahov. Každý barak má svoje spoločenské postavenie, svoje „privilegiá“. Každý väzeň svoj údel. A ako sa oddeľujú šupky civilizácie, zostáva holá dreň charakterov. Klára sa začne predávať za marmeládu. Zruší sprisahanie s Faniou. Nie, romantické predstavy, ako si všetci väzni navzájom pomáhajú, tu absolútne neplatia. Kde sa bojuje o hlt jedla, končí ľudská kultúra. Keď ho budeš mať ty, nebudem ho mať ja. A ľudia, až po oči zaborení do bahna, nedokážu vidieť, kto ich do bahna sotil, a vonkoncom nevedia ako z neho von. Bojujú o kúsok lepšieho miesta medzi sebou. Premýšľam, ako ďaleko sme od tohto otrockého uvažovania... V Bratislave, aj v regiónoch. Ľudia žijú, ako vedia. A napriek všetkému vedia žiť – aj v núdzi – pekne. Včera bol slnovrat a ja som ho vitala vo Vysokej pri Morave. Po tmavej hladine Moravy ticho plávalo trisťpäťdesiat svetielok, vynorili sa v nočnej tme spoza ohybu rieky a ľudia na brehu si šepkali: to je krása!

• Prvú otázku som dal zámerne, keďže v inauguračnej

reči nášho nového prezidenta Andreja Kisku nebola kultúra spomenutá, a to v nijakej forme, nedajbož s prídومkom „národná“... Skutočne je dôležitejšia „európska téma“ ako aspoň okrajovo spomenutá téma kultúry a jej prípadnej podpory?

Odpoviem iným príbehom, iného politika. Bol najprv mašínfirer, potom predseda vlády. A myslel to úprimne. Lenže odrazu nevedel vysvetliť, odkiaľ vzal peniaze na svoj luxusný dom. Zamotal sa do lží, až ho tá sieť stiahla. A stal sa súkromnou osobou. Veľmi bohatou súkromnou osobou. Nedávno som videla dokument, v ktorom sa ku svojej politickej lži priznal. A oľutoval, že klamal. A priznal sa aj, že objevil Krista. A priznal pokušenie moci. A priznal aj milióny, ktoré mu po odchode z funkcie pribudli na konte. Veľmi okrúhle čísielko. Zásluhou kontaktov z politiky. Koľko takýchto mašínfirerov sa tu popremávalo? Kofajnice mali aj u nás nablýskané. A pokušenia moci sú asi všade rovnaké. Akurát tí naši necítia potrebu priznávať sa ku lži. Napokon načo aj? Veď aj ten český premiér, ktorý to myslel tak úprimne, a pritom klamal, až sa prášilo, zašiel len ku kajúcnemu priznaniu. Žeby mohol Krista aj nasledovať a napríklad tých okrúhlych miliónikov sa zase zbaviť – trebárs na kultúru – to mu ani len nenapadlo. Ľudia sú z takýchto príbehov znechutení. Lebo takmer nič tu už neplatí, ale zákon zachovania hmoty platí stále: nič sa na svete nestratilo, len kde jedným ubudlo, tým druhým pribudlo. A tí, ktorým tak okrúhlo pribudlo, necítia ani len zahabenie.

• Naša euroatlantická civilizácia má zrejme jeden zlozvyk. Najprv hodnoty reviduje, potom triedi a čo neprejde triedením, tak sa zahodí. Vzápätí sa zvykne nariekať nad absenciou hodnôt a hľadajú sa nové. Existuje podľa vás nejaký základný „balík“ hodnôt, ktorých by sme sa mali držať?

Biblické Desatoro. Odkedy sa bohom stali prachy, tak to škripe aj v tých ostatných prikázaniach. A predsa sú na svete aj ľudia,

ktorí nič nevezmú zadarmo. Mám takú peknú príhodu. V tichej uličke som počula za sebou dupot, a potom svoje meno. Obzriem sa, starý pán v bielej košeli s trochu zažltnutým golierom, v dlhom montgomeráku sotva chytá dych. „Pamätáte sa na mňa? Podarovali ste mi svoju knižku...“ Spomeniem si, držal knižku v ruke a povedal, že na ňu nemá. „Tak ja vám chcem tiež niečo podarovať. Napísal som vám báseň...“ a odmlčí sa. „Ja som ju zabudol,“ povie po chvíli strašne zronene. Pekný dar, a nielen preto, že zostal tajomný. Ten pán sa veru kajať nemusí. Na takých ľuďoch stojí svet.

• Spoločenský status spisovateľa ako keby u nás za posledné desaťročie postupne klesal. Rôzne rýchlokvasené hviezdičky z komerčných médií vzbudzujú jednoznačne väčšiu pozornosť ako nový román renomovaného prozaika. Nie je to aj tým, že spisovatelia akosi zmĺkli a nevyslovujú sa k problémom na Slovensku a už vôbec nie k páľčivým zahraničným témam, akou je napríklad znepekujúca situácia v Ukrajine?

Spisovatelia nezmĺkli, iba ich nepočut'. Umlčivani sú dnes omnoho rafinovanejšie, ako keď tu vládla jedna strana... (pars pro toto Andrej Ferko má k téme celú dokumentáciu).

Ale k tej Ukrajine – spomínam si, keď sa na Slovensku tak okrajovo začalo hovoriť o osamostatnení, Václav Havel vo Federálnom zhromaždení ČSFR povedal, že by nebolo dobré riešiť situáciu tankami. Ivan Špáni, vtedy redaktor Práce, vetu zaznamenal, poslal do bratislavskej redakcie – a tam to vyvolalo zdesenie. Vtedajší českí politici, napríklad minister obrany Dobrovský a poslanec Benda, použitie tankov na zabezpečenie celistvosti ČSFR a dodržanie ústavy nevyučovali, nielen pripúšťali... Našťastie, neboli sme v strategickej pasci. Mnohí spisovatelia to vidia, ale hlavný mediálny prúd publikuje iba štváčske vyjadrenia na podporu politiky (zatiaľ) studenej vojny. Vojna je pre mnohých aj veľkou príležitosťou – iba si myslia, že ich sa týkať nebude. A tí druhí sú im ukradnutí. A tak je to so všetkým, nielen so situáciou v Ukrajine.

GABRIELA ROTHMAYEROVÁ

Milka Zimková

KONTEXTY

REFLEXIA

Nečítame všetci rovnaké noviny ani knihy a na svet okolo seba nehladáme rovnakými očami. Veľa ľudí však hodnotí tých ostatných práve podľa toho, aké noviny a aké knihy si kupujú a čítajú. Ak nečítate tie správne noviny alebo nevelebite tých správnych ľudí, považujú vás za druho- až tretotriednych občanov, dokonca za luzu. Iba samých seba považujú za skutočných nositeľov hodnôt a dávajú to tým ostatným aj najavo.

Napokon, mohli sme to pozorovať nedávno aj počas predvolebných vystúpení niektorých kandidátov do Európskeho parlamentu. Mali sme možnosť vypočuť si mnohých, čo už v tejto inštancii zasadali, i tých, čo by ich na lukratívnych funkciách najradšej vystriedali. Veteráni by si radi

svoje teplé miestečka uchováli, a tým druhým sa tiež zažiadalo dostať sa k peknému zárobku. Európsky parlament totiž bude šetriť na všetkom možnom, len nie na samom sebe. Prinúti nás šetriť na žiarovkách, vysávačoch, splachovačoch vo WC...

Stratenou generáciou sú na Slovensku mladí ľudia

Rudolf SLEZÁK

Svojim poslancom však dopraje luxus. Nielen takéto „drobnosti“ sú príčinou, že si našich „služobníkov“ nectíme tak, ako by sme mali, a nehrieme sa k volebným urnám v takom množstve, aby to bolo primerané významu tejto celoeurópskej inštitúcie. Prostí ľudia nevelebia ľudí bohatých a mocných. Nezhľadujú pritom, že z bruselských či zo štrasburských sídel, kde tí vyvolení zasadať, prichádzajú aj k nám zákony, nariadenia

a predpisy, ktoré majú dosah na život nás všetkých. Jednou z mnohých takýchto direktív je trebárs projekt, ktorý by sme mohli pokojne nazvať „stratená generácia“. Je to nariadenie o povinnosti štátu postarať sa o prácu pre mladých ľudí do dvadsaťde-

väť rokov. Tušíme asi, prečo EP trápí tento problém, a nakoľko je to starostlivo úprimná. Ale tak či tak, núti vládne kabinety venovať sa zamestnávaniu mladých ľudí. Aj keď sa mnohým zdá, že je to iba náplasť na problém alebo riešenie na úkor ich otcov a dedov.

O mladých ľuďoch, ktorí sa nevedia zamestnať, sa hovorí a píše ako o stratených generáciách. V čase, keď na Slovensku vrcholili predvolebné diskusie a mé-

diá aj veľkoplošné i maloplošné pútače nám predstavovali kandidátov na europoslancov, práve vtedy naši prognostici zverejnili výsledky výhľadov o populácii rómskeho etnika na Slovensku. Dozvedeli sme sa, že v roku 2030 bude mať Sloven-

sko okolo šesťstatisíc Rómov. Znamená to, že za šesťnásť rokov bude každé piate dieťa vo veku do pätnásť rokov Róm, že každý desiaty človek na Slovensku bude Rómom. Máme sa z toho tešiť alebo sa tejto populačnej prognózy obávať?

Ani jeden z europoslancov sa na túto tému nevyjadril, aj keď všetci vieme, že je to už celoeurópsky problém, ktorý samotné Slovensko nezvládne. Myslím si, že by sme novým aj staronovým

europoslancom, skôr než nám zasa zmiznú v Bruseli, mali ešte dôrazne pripomenúť, že tento problém nás všetkých zaujíma viac ako túlavé psy v Rumunsku alebo klieťky pre sliepky a ošípané. Čo keby niekto z nich, pokiaľ je ešte plný elánu, navrhol projekt podobný zamestnávaniu mladých ľudí do dvadsaťdeväť rokov s tým rozdielom, že by doň boli zahrnuté povinnosti alebo riešenia štátu zamestnávať čo najviac Rómov. Veď práve pre toto etnikum je charakteristická stratená nie iba jedna generácia, ale takmer celá populácia, ale takmer celá populácia, ktorá vyrastá po revolúcii 1989. Ak chcú Rómovia skutočne pracovať, ako tvrdia ich lídri, treba im to umožniť a vymyslieť a presadiť v Bruseli či Štrasburgu podobný projekt s príslušnou legislatívou, aký vznikol pre zamestnávanie mladých ľudí. Od našich europoslancov očakávame, že budú na túto tému vystupovať oveľa dôraznejšie a častejšie.

Skultúrnevanie – pohľady na kultúrne dianie doma a v zahraničí

Radost' môžu priniesť aj maličkosti

Dagmar JORDOVÁ – Foto: autorka

Počas posledného odovzdávania cien Tácie 2014 v Národnom divadle v Prahe, prestížnej hereckej ceny, čerstvý držiteľ Ceny kolégia za celoživotný prínos do českého herectva, dnes osemdesiatročný Josef Somr privítal publikum oslovením: „Milí priatelia, nepriatelia a hostejní.“ Áno, ľahostajnosť, nežičlivosť a závisť nám berú sny, oslabujú nadšenie, preto si človek oveľa viac váži maličkosti, ktoré potešia, a prínosné stretnutia, ktoré dávajú nádej.

Počas odovzdávania cien Diva 2014 v Mahenovom divadle v Brne potešilo ma stretnutie s osemdesiatdvaťročnou baletnou majsterkou Jiřinou Šlezingrovou-Škodovou, ocenenou ako emeritná umelkyňa vedením ND v Brne za celoživotné umelecké majstrovstvo v odbore tanečného umenia. Je jediná dodnes žijúca baletka, ktorá tancovala ako trinásťročná v prvej svetovej premiére Prokofjevovho baletu Rómeo a Júlia v roku 1938! V tom istom divadle som stretla na Plese v opere amerického herca, legendárneho Tarzana Chris-

tofera Lamberta. Prišiel, posadil sa za mňa, chytil ma za rameno a zapálili sme si spolu cigaretu. Cítila som sa ako Júlia...

■ SILA UMENIA A LÁSKY

Prekvapilo ma osobné stretnutie s Petrom Konwitschnym, svetoznámy nemeckým operným režisérom. V Slovenskom národnom divadle našťudoval Pucciniho La Bohemu. Znovu svojim neopakovateľným rukopisom poznal dielo, ktoré hovorí o sile umenia a lásky. Prečo znovu. V Bratislave už in-

scenoval Eugena Onegina v roku 2012. Prekvapenie prišlo po rokoch. Po prvý raz som videla v roku 1988 v jeho režii v drážďanskej Semperopere svetoznáme dielo Richarda Wagnera Tannhäuser v čase môjho štúdia v tomto meste. A znovu v tom istom meste inscenuje to isté svetoznáme Wagnerovo dielo, ktoré bude mať premiéru 21. septembra. Začiatkom júla v premiére uviedli jeho inscenáciu Verdiho opery La Traviata v nedalekej Viedni.

■ MARX A TÍ DRUHÍ

V Národnom divadle v Brne, deň pred 450. výročím narodenia Williama Shakespeara, sa uskutočnilo v premiére činoherné predstavenie Othella v čisto slovenskom tvorivom tíme – režia Rastislav Ballek, dramaturgia Martin Kubran, scéna Jozef Ciller, kostýmy Katarína Holková, hudba Dano Heriban a charizmatického Othella zahral Robo Roth.

Teším sa z toho, že naše divadlá reflektujú dobu, v ktorej žijeme. Divadlo Aréna ponúka divákovi dielo, ktoré môžeme označiť za kontroverzné. Kapitál Karla Marxa, už roky odsúvané na smetisko dejín, ktoré dnes vo veľkom čítajú anglosaskí a americkí intelektuáli, sa takto dostáva do pozornosti našim divákovi s naliehavou výzvou riešiť globálne problémy dneška – vziať vietor z plachiet

pahltným, sebeckým kapitalistom. Dieľo s aktuálnym odkazom režijne spracoval Martin Čičvák.

Neduhý slovenského revolverového kapitalizmu sa stali predlohou pre knihu Karpatský trimer z pera Eugena Gindla. Po rokoch sa toto dielo v režii Romana Poláka dostalo na pôdu SND a stalo sa divácky veľmi úspešným predstavením. Žeby na predstavenie chodili tí, ktorí sa v ňom vidia, tak ako to bolo v šesťdesiatych rokoch pri Formanovom filme Hair?

■ ANDY A ALICA

Nadchlo ma operné predstavenie La clemenza di Tito v režii ostravského režiséra Jiřího Nekvasila, ktorý patrí medzi najpozoruhodnejších českých operných režisérov. Dielo ponúka nadsťasové pop-artové vyjadrovanie v duchu Andyho Warhola v pozadí s op-artovou scénou v duchu amerického sochára Dana Flavinu s vynikajúcimi speváckymi výkonmi. Ved' aj samotný Mozart bol nadsťasový.

O tom, že jedine tvorivosť môže zachrániť dušu a ducha jednotlivca a možno aj tohto sveta, hovorí súčasná opera Alice in bed, inšpirovaná Carollovou rozprávkou Alice v krajine zázrakov, ktorú v premiére uviedli v divadle Reduta v Brne. Slovinský režisér Rocco, riaditeľ Lublanského národného divadla, zachránil Alicu, tým, že z nej za pomoci míma zajáčika stiahol alter ego, zbavil ju zlých vplyvov prázdneho okolia a znovu jej vrátil sny, tvorivosť a bohatý vnútorný svet. Hudbu zložil skladateľ Ivo Medek, rektor JAMU, za spolupráce s Markétou Dvořákovou. Dielo hudobne našťudoval slovenský dirigent Peter Olos.

■ BENÁTSKE IMPRESIE

Jún priniesol aj stretnutie so svetovou architektúrou na 14. bienále architektúry v Benátkach – svetovej prehliadke toho, čo sa dnes v architektúre

a vo vizuálnom umení robí. Pretože architektúra bez umenia nemôže byť celistvá. Hlavným kurátorom tohtoročného festivalu sa stal holandský architekt, profesor urbanizmu na Harwarde Rem Koolhaas, ktorý pripravil celú koncepciu prehliadky. Skladá sa z troch celkov. Prvá expozícia s názvom Elements of Architecture v areáli Giardini vychádza najmä z jeho ateliéru OMA, a tiež bohatej publikačnej a teoretickej práce venovanej rôznym zameraniam architektúry. Druhú tému – Monditalia – rozpracovali talianski študenti a ateliéri. Tá sa prezentuje v areáli Arsenale. Za hlavnú tému, záväznú pre všetky medzinárodné pavilóny, Koolhaas zvolil motto: ponúknuť návštevníkom svieži pohľad na historický vývoj a kontexty medzi históriou a modernou dobou v expozíciách pod názvom Absorbing Modernity 1914 – 2014. V pavilóne Slovaccio sa v tomto roku predstavila česká architektúra a výstavu pripravil Martin Hejl. Na otvorení expozície 6. júna som bola paradoxne zo Slovenska len ja. Kto má cestu do Talianska, nech zavíta aj sem. Prehliadka potrvá až do polovice novembra.

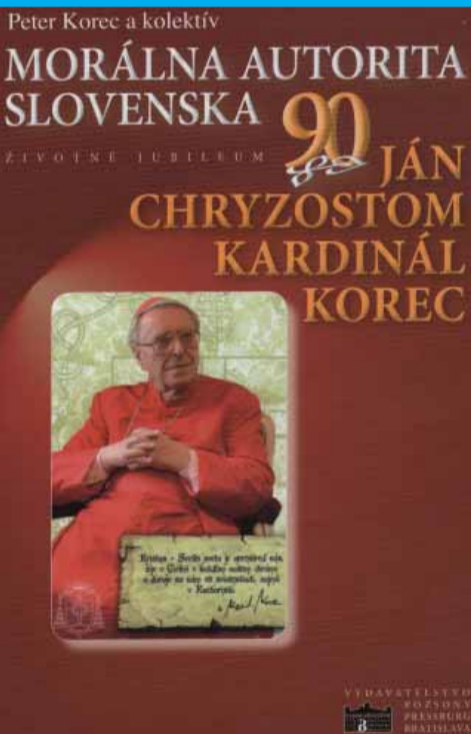
V Benátkach na ostrove Judecca ma prekvapila tabuľa s menom upáleného Jana Palacha. Judecca má bohatú revolučnú tradíciu, ktorú cítim na každom kroku. Poľsko-americká režisérka Agneska Holland, dobre známa aj zo Slovenska, nakrútila o Palachovi film Horiaci ker, ktorý v tomto roku ocenili Českými levom a uviedli v premiére aj u nás.

Napokon ma potešilo môj syn Oskar, ktorý si vo Varšave našiel prácu, bývanie a chodí tu na kurz herectva. Ved' za rolu v dráme Matka, našťudovanou Mestským divadlom v Trenčíne, ktoré aspiruje na status profesionálneho divadla, dostal na súťažnej prehliadke amatérskych divadiel Palárikova roľku cenu za najlepšie mužský herecký výkon.

Morálna autorita Slovenska

Vydavateľstvo Pozsony / Pressburg / Bratislava

KNiha TÝŽDňa

Životné jubileum Jána Chryzostoma kardinála Korca bude trvalo pripomínať zborník dokumentov známej osobnosti a mecena – vydavateľa JUDr. Petra Korca a kolektívu, ktorý v originálnej úprave poskytol redakcii prof. Ivan Lалуha.

Pamätnica sa začína citátom otca kardinála: „Kristus – Svetlo sveta, je uprostred nás, žije v Cirkvi v každom našom chráme a daruje sa nám vo sviatostiach, najmä v Eucharistii.“ Vydavateľ P. Korec pripomína udalosti pred rokmi, keď v roku 1998 mal kardinál inauguračnú v doktora filozofie honoris causa v aule Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre a hovorí o „našom skromnom, statočnom a múdrom kardinálovi...“, ktorému všetko dobré želajú aj mnohí veriaci iného zamerania.

Menoslov Pamätnice je pozoruhodný, zišli sa v nej vyjadrenia dvadsiatich troch osobností. Prof. J. Leikert začína osobne ako človek pochádzajúci z hlboko veriacej kresťanskej rodiny. Drahoslav Machala kladie verejne a naliehavo otázku: čím by sme boli bez neho. Pamätnica obsahuje dokument Slovenský Otčenáš od Ladislava Ťažkého, ale aj rozjímavie o historických súvislostiach Juraja Sarvaša: Od biskupa Štefana Moysesu, prvého predsedu Matice slovenskej, ku Jánovi Chryzostomovi kardinálovi Korcovi: „Hoci oboch delí stopäťdesiat rokov, majú spoločné myšlienky, národ a Pán Boh sú pre nich najväčšie hodnoty a reč. Slovenská reč,“ pripomína J. Sarvaš. Prof. Ivan Láluha vyzdvihuje význam otca kardinála ako svedka doby a morálnej autority národa a o. i. „širší spoločenský rámec verejného pôsobenia Jeho Eminencie ako vedca, národovca a humanistu, ktorý podporoval národno-emancipačný pohyb slovenskej spoločnosti a vznik Slovenskej republiky, demokratickej a samostatnej, v roku 1992 a upozorňoval na úskalia jej rozvoja.“

(ddk)

MEDAILÓN

O máloktovej našej herečke sa dá povedať, že ju obľubujú tri generácie filmových a televíznych divákov. Evu Krížikovú milujú skalní návštevníci činohry SND rovnako ako filmoví diváci, čítelia komedií aj vážnych žánrov a dopustiť na ňu nedajú ani tí, ktorí sa s ňou stretávali najmä na televíznych obrazovkách. Skrátka, všestranná a inšpiratívna herecká osobnosť.

Stálica na hereckom nebi

Eva Krížiková sa narodila 15. júla 1934 v Bratislave. Najbližších pätnásť rokov potom vyrastala v Račišdorfe, dnes mestská časť Rača. Už ako dieťa bola neposedná, rada spievala a hrala pre okolie rôzne divadielka, čo jej napokon na krátku chvíľu prinieslo angažmán speváčky v orchestri Elektrotechnickej fakulty. Lenže Eva mierila inam. Vyšťudovala herectvo na konzervatóriu v triede profesora Budského, ktoré skončila v roku 1953. Krátko pôsobila v Armádnom divadle v Martine a od roku 1954 zakotvila na našej prvej scéne, teda v SND. Na doskách tohto divadla stvárnila obrovské množstvo postáv. Dramatických aj komediálnych, a práve preto si ju veľmi skoro všimli filmoví i televízni tvorcovia. Kto z pamätníkov by si Evu Krížikovú nepamätal z inscenácie Pštroší večierok (1969), no ešte predtým vo vynikajúcej slovenskej filmovej komédii Šťvorylka, kde očarila aj s ďalšou hereckou legendou Františkom Dibarborom. Ako všestranná umelkyňa s bravúrou zvládala aj zábavné televízne relácie, napríklad Vtipnejší vyhráva. Spolu s manželom Františkom Zvarikom tvorili skutočne hviezdny pár nášho divadelného a filmového sveta. No je tu ešte jedna nezanedbateľná časť jej bohatej kariéry a tou je Slovenský rozhlas. Vyše desaťročie bola oporou nezabudnuteľnej rozhlasovej rodinnej ságy Králikovci, ale svoj hlas a šarm prepožičala aj množstvu zábavných programov. Pani Eva Krížiková oslávila onedlho významné okružie jubileum. V mene vďačných divákov, a samozrejme aj redakcie SNN jej blahoželáme!

(mab)

HUMORESKA

Stále si trvám na hlbokom presvedčení, že sociálne siete ako facebook alebo twitter sú predĺžená ruka diabla na zemi. Prinášajú takú zlobu, že ich ani v pekle nechceli a poslali medzi nás. Najprv unesú človeka z reality do virtuálneho sveta. Ten nadobúda pocit, že všetko zažije na sociálnej sieti. Netreba chodiť od počítača medzi ľuďmi. Ved' sú zlí, zákešní, závistliví a ani v elektrické bábicu nepustia sadnúť. Na sociálnej sieti sa človek cíti bezpečne. Stačí kliknúť myšou šípku na obdĺžnik so žiadosťou o priateľstvo a hneď má nového dobrého kamaráta, ktorý bude lajknutím označovať,

že sa mu páči viac ako sedem divov sveta informácia, že sa cítiš ako blcha vo výživnom kožucho psa, lebo si na facebooku, kde neštipu komáre, nepraží slnko a nepredali ti pred nosom posledný peceň chleba.

hádzania hrachu na stenu. Teda vyjadri názor v diskusií pod hocakým príspevkom niekoho zo stáda virtuálnych priateľov. Zväčša si nikto jeho výkrik opustenej dušičky ani nevšimne. Niekedy sa stane, že aspoň jeden z vir-

názor na to, čo sa deje v Ukrajine a na východ od nej. V momente sa na nich vrhne krdeľ virtuálnych supov, ktorí len čakajú na dajaký opačný názor, aký vyznávajú oni. Potom človeka s opačným názorom v diskusií vysmejú

Slovensko nielen v realite je krajina, kde sa všetko delí na dve hlboko znepríatené komunity. Všetko preto, lebo ľudia prestali medzi sebou komunikovať zočivoči. Keby ste v takej našej krčme niekomu povedali, že je pluhavec a prasa škaredé, lebo fan-dí Rusku a zrejme je jeho špión, lebo na Markize hovorili, že Američania sú dobrí. A on ako špiónsko štedro platený ani poldeci nechce poplatiť. Takú by ste razom schytali, že by vám dvere dali druhú. Krčma je síce klebetná a zlá, ale nikdy si nenechá do očí vraziť nepravdy a lži. A prekvapenie na záver. Rozprávať sa dá nielen v krčme, ale aj na priedomí, na ulici či v lese.

Milan ZEMO

Keby ten fejsbúk ešte tak varil' vedel

Útek od nepríjemnej reality môže na chvíľu fungovať ako balzam na vystresovanú a vystrašenú dušičku. Ale facebook a twitter, diablove deti, keď ťa raz chytia, medzi normálnych ľudí ťa nepustia. Človek behá po sociálnej sieti a hľadá, s kým by sa porozprával. Ide však zväčša o jednostranný rozhovor na spôsob

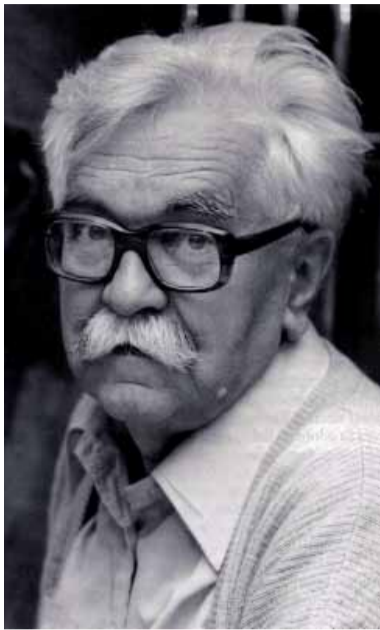
tuálnych kamarátov označí jeho odkaz za všimnutiahodný. Čoraz viac sa na sociálnej sieti objavujú odkazy, ktoré svedčia skôr o tom, že sa rozrastá virtuálne nepriateľstvo a stáva sa liečebnou komplexom. Príklad za všetky. Na facebooku sa objavili americkí a ruskí špióni. Tak sú označovaní ľudia, ktorí si dovoľia drzosť a vyjadria

ako geopolitického analfabeta, nazvú prašivcom, ktorý je určite v službách cudzej zlej mocnosti a vynadajú do zradcov, pre ktorých je každý kandeláber na zavesenie dobrý. Keď tak urobia, idú loviť ďalšiu korisť z radov amerických alebo ruských špiónov na Slovensku.

Facebook poskytuje dôkaz, že

V Matičnom dome vystavujú diela Vincenta Hložníka darované na Národný poklad

Desivosť života sa mu stala umeleckým údelom

Veľké Rovné a Dlhé Pole boli pred storočím šindľové metropoly povestnej slovenskej Drotárie. Chalupy drotárskych majstrov teraz čas neodvratne nakláňa k zemi. Večná škoda. Aspoň tú dlhopoškú Bakeľovu drevenicu bolo treba zachovať a premeniť na múzeum. Veď onedlho možno ani stopa nezostane po domci, kde smaltované štíty a repliky medailí celé desaťročia zvestovali, že Jozef Holánik s prídomkom Bakeľ získal za svoje skvelé umelecké výrobky z drôtu Grande Premio na Svetovej výstave v Ríme a zlaté medaily v Rostove na Done i v Paríži...

Na križi ciest medzi týmito dedinami, len pár kilometrov južnejšie a bližšie k Váhu leží Svederník. Drevenic je tu ešte dost. Chalupárska vášeň súčasníkov mnohé zachránila. Márne sa však cestou autom okolo ohliadam, kde a kedy dajaká tabuľka alebo informačný panel upozorní pocestných, že tu medzi ostatnými stával aj rodný dom významných majstrov, ktorí splietali a tvorili osudy slovenského moderného výtvarného umenia – Vincenta a Ferdinanda Hložníkovcov.

Zato plytkých reklám a zbytočných bilbordov je, až zaclňajú. Pred vyše polstoročím ich nebolo. Ale nie preto mohol Laco Novomeský k Hložníkovcom do Svederníka bez problémov trafiť. Osudy slovenskej literatúry a výtvarného umenia šli vtedy ruka v ruku, a tak nemožno pochybovať ani o básnikovom neskoršom priznaní, že mu slzy vyškli, keď videl, v akých chudobných pomeroch obaja umelci vyrástli. Vtedy už poprední predstaviteľia slovenskej výtvarnej avantgardy prijali poverenie pre školstvo a kultúru pod strechou drevenice, ktorá až dojíjala prostotou...

■ TESÁRSKY MONOGRAM

Na trám pod povolou hložníkovskej chalupy by sme možno našli otcov tesársky monogram vyrezaný neobratnou kaligrafiou ťažkej, zrobenej ruky. Tesár Hložník ho ako výborný remeselník zanechal s vročením na mnohých chalupách nielen vo Svederníku. Azda od neho chlapci ešte pred sudičkami dostali dar, ktorý dnes vedci dokážu v génoch reťazoch odvíjať až k prapredkom. A určite im do pahrebky talentu pridali pár fakličkových íverov aj strýko, ktorý bol kolár a pri robote využíval plajbas ešte viac ako ich otec.

Zázrak čiar, z ktorých sa rodilo koleso. Koleso, čo pohlo aj Vincovým osobnými dejinami. Na ceruzu hľadel ako urieknutý. Stala sa mu osudom, zbraňou aj olivovou ratolesťou, hviezdou, krížom, Golgotou.

Kofko škrtov a osobných kalvárií podstúpi, kým príde talianske Forte dei Marmi a prvá medzinárodná pocta?

■ NESKROTNÝ KRESLIAR

Zvestovanie o narodení majstra vo Svederníku sa naplnilo 22. októbra v roku 1919. Do ľudovej školy cho-

Pred siedmimi rokmi v Martine prvý raz vystavili tridsať obrazov zo stovky diel, ktoré národný umelec Vincent Hložník venoval pri vzniku Slovenskej republiky na Národný poklad Matice slovenskej. Počas tohtoročnej Slovenskej jari pripravili v národnej ustanovizni ďalšiu expozíciu umelcových prác, aby tak splnili autorovu žiadosť pripraviť z jeho daru aspoň jednu výstavnú kolekciu. Matica tento umelecký záväzok plní. Výstava potrvá do 5. augusta tohto roku.

Text a foto: Emil SEMANCO

dil v rodnej obci a do meštianky v Žiline. Prenikavý talent a neskrotná potreba kresliť rozhodli o tom, že v roku 1933 prestúpil na reálne gymnázium, kde ho učil kreslenie profesor Zdeněk Balaš. Ten ho nakriatol na štúdium v Prahe. V roku 1937 prijali Vincenta Hložníka na pražskej Umelecko-priemyselnej škole do ateliéru monumentálnej maľby, ktorý viedol profesor František Kysela.

Mladý Hložník udivoval talentom, pracovitosťou a obrovským množstvom kresieb. Pedagógovia a spolužiaci neskôr s úsmevom spomínali, že nebolo papiera, ktorý by nebol pokresliť. Už o rok sa so spolužiakmi uviedol ako výrazný zjav na školskej výstave. Cez prázdniny si zarábala na štúdiu ako návrhár v sklárskej firme Pastrnek v Železnom Brode a pre Maticu slovenskú od deväťnástich rokov kreslil ilustrácie a návrhy na obálky kníh. Ako prvé pokusné ukážky posielal do Martina ilustrácie ku Kremnickým povestiam. Kresby zaujali, a tak s ním národná ustanovizeň nadviazala spoluprácu s prísľubom budúceho zamestnania ako grafika...

Hložník je chudobný ako kostolná myš, do Martina adresuje žiadosť o finančnú podporu. Z ústredia Matice mu dvojtýždne posielajú dve topäťdesiat korún ako pôžičku, ktorú neskôr pospáča z honorárov. Ponúkli mu aj peniaze na úhradu cestovného na návrat na Slovensko, keď Česko-Slovensko parceluje Hitler...

■ STRETNUTIE SO SMRTHLAVOM

Prahu obostiera súmrak. Politická situácia na Slovensku tiež neveští nič dobré. To si taktiež chcú povedieť susedia. Profesor Kysela umiera. Hložníka vedie k absolútoriu profesor Josef Novák. Z prvej ceny za klauzúrnú prácu by sa mohol slovenský premiant tešiť, ale jedného novembrového dňa roku 1939 ulicu pred študentským internátom na Hradčanoch zaplní dupot vojenských číziem, hukot sajdkár a pancierových áut s hákovým krížom...

„Bolo to moje prvé stretnutie s nemeckými vojakmi a ich smrtonosnými zbraňami,“ približoval Hložník ako doživotný parlamentár humanizmu tragiku vojny. „Na mňa to zapôsobilo hrôzostrašne, aj keď išli pokojne. Uvedomoval som si, čoho všetkého sú schopní. Stačí, aby dostali povel alebo len najmenší impulz. Zaraz budú demolovať, zrovnávať so zemou. A nad všetkým by ostal len dym, štipľavý, čierny, hnevľivý. Tak ma to vykoľajilo, že som dlho nebol ničoho schopný. Ani maľovať.“

Neraz som sa vracal k tomu, čo som videl. Musel som myslieť na horu posúvajúceho sa železa v obláčikoch spalin. Ale aj na prísne, oduté tváre fašistických vojakov, ktorým bola pod plechovými prilbami poriadna zima. Rovnako som nemohol zabudnúť na ich studené, jedovaté pohľady, ktoré ma dlho prenasledovali a nedali spať. Nútili ma, aby som znova vzal do ruky štetec a maľoval. Ak som sa nechcel dať vnútorne utýrať, musel som. Musel som vypovedať, čo som videl, cítil, s čím som nesúhlasil. Bolo to zlo, prestrašné zlo, ktoré plodila vojna.“

Žení sa so spolužiačkou Vierou Horáčkovou a vracia sa domov na Slovensko. Mladí manželja sa usadili v Martine. Žili striedavo v Turci aj vo Svederníku na Považí. Vincent pracuje ako grafik v Matici a pomaličky ukrája z úveru, ktorý si navštívil ako študent v Prahe. Skôr to však je morálny než dlžobný úpis. Horúčkovito ilustruje kopu literárnych predlôh a časopisov pre deti. Kreslí pre ne SI-

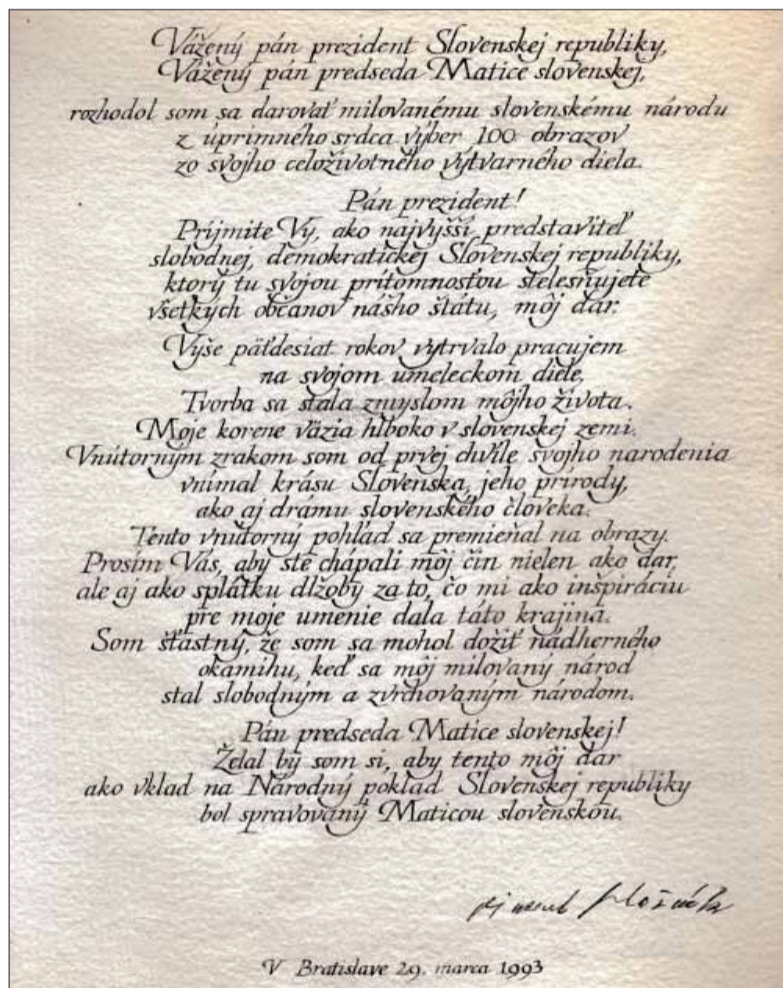
niečka a na pomyselnom teréne vojnových udalostí eruptívne maľuje mapy vzdoru, akoby si rozkázal útočiť na oporné body svetovej moderny. Sapér Hložník sa k nim premoštuje prostredníctvom veľkých vzorov medzi surrealistami i kubistami. V roku 1941 sa jeho meno objavuje v nadrealistickom zborníku Vo dne v noci a začínajú ho stotožňovať s prízračným a umelecky vyhraneným hnutím Avantgarda 38.

■ HUMANISTICKÉ POSOLSTVO

Už prvá Hložníková samostatná prezentácia v roku 1942 vo výstavnom pavilóne Umeleckej besedy

pre mňa zjavenie,“ povedal umelec v rozhovore pre časopis Výtvarný život v roku 1977. Bol od svojho vzoru mladší o desať rokov, ale mali čosi spoločné – záujem o opusteného človeka, človeka obnaženého, trpiaceho.

Odkaz na Majerníka nevidieť len v gvašoch a akvareloch z vojnových rokov. Tento slovenský rytier smutnej palety ponúkol Hložníkovi nielen ikonografiu Cervantesovho tragikomického hrdinu, ale sprostredkoval mu aj príklad Pabla Picassa a jeho umeleckého vzdoru násilniu, ako ho vo všeobecnosti reprezentuje smutno-slávna Guernica. Boli tu i ďalšie

slovenskej na terajšom Dostojevského rade v Bratislave bola suverénnym vstupom výrazného talentu na výtvarnú scénu. Do pomerne pokojných slovenských maliarskych reflexií dediny a prírody vniesol dramatickú atmosféru vojny a okupovanej Prahy. Dvadsaťročný maliar si ako motto k výstave zvolil Rimbaudovo vyznanie: „... dojatia nad Ukrižovaným sa mi vynárajú v mysli medzi tisícerymi svetskými báchorkami.“

Vo veku, keď mnohí ešte váhavo a nerozhodne hľadali orientáciu v neprehľadnosti výtvarného sveta, on sa rozhodol pre zložitú a bolestnú cestu k totalite sveta skutočného.

Desivosť života sa stala Vincetovi Hložníkovi celoživotným umeleckým údelom. Jeho vonkoncom nie romantická, ale bytostne úprimná zaangažovanosť do boľáčiek a stigiem sveta dostala výraz v udivujúco rozmernom a mnohovrstevnom diele. Málokto tak vyčnieva významom i mohutnosťou nad slovenským výtvarným umením, neraz plnom banalít, podrazov a podenkového prosperchárstva, ako tento svedernický kolos.

■ RYTIER SMUTNEJ PALETY

„Azda v štyridsiatom prvom roku to bolo, keď som videl výstavu Umeleckej besedy pražskej, kde som sa po prvý raz stretol s dielami Cypriána Majerníka, Bedricha Hoffstädtera a Jána Želibského. Ich obrazy a najmä obrazy Majerníkove, to bolo

dza do čierno-bielej schémy grafických manifestov proti vojne. Podobne ako u obdivovaného Kolomana Sokola. V nekonečných grafických cykloch sa stále rozhorievajú zápas deformovaných figúr so zvieracím elementom – či zvieratom v človeku. Hložník ryje do zvrátenosti doby. Ryje početné cykly – nezvyčajne veľké grafické formáty v mohutnej explózií tvorivej invencie – formuje povstalcov, fašistov, potkany, transporty, smútočné pochody, zástupy odsúdených kráčajúcich do koncentrákov, trpiace matky, mexické balady, hrdinov, padlých anjelov – prosté, no najmä zbytočné obete stratených generácií, majestát ničoty.

■ POKLAD V HRIČOVE

Z riše zla a jeho protektorov uteká do kráľovstva detských rozprávok. Ilustruje vari tri stovky kníh. Vo svete ho uznávajú a vyznamenávajú, doma odstrkujú.

Profesor, národný umelec – odstavený rektor. Stigmatizovaný vek nepraje humanistom. Od roku 1970 ho komunistický režim odsúva na zabudnutie, lebo nesúhlasil so vstupom okupačných vojsk na Slovensko v roku 1968. A navyše – je hlboko veriaci...

Z uznávaného dekana sa stal nezamestnaný. V tom čase mu dáva kňaz Štefan Raček z Dolného Hričova zaujímavú ponuku – vymaľovať tamjšie neskororománsky a ranogotický Kostol sv. Michala. Váha. Premýšľa. Fresky nikdy predtým nerobil... Čo rozhodne? Umelecká výzva a azda aj blízkosť rodiska. Vo vysokom strope, na lomených klenbách umelec maľuje svätých. Lietajú vedno s družicami... Hložník premieňa dolnohričovský kostolík na slovenskú Sixtínsku kaplnku.

■ STIGMATIZOVANÝ ČAS

Vládne nenormalizácia. Aj preto znovu horúčkovito a eruptívne maľuje apokalypsy sveta, vlastnú kalváriu a trnistú cestu ľudstva od kríža ku krížu na veľkorozmerné plátna tak desivo majstrovsky, že niektoré môžu opustiť ateliér až po jeho smrti.

Fascinujúce kompozície v smelých tvarových disharmóniách, ktoré akcentujú expresívny účinok motívu. Obnažuje anatómiu tiel, deformuje klby, hypertrofuje figúru a líniu, láme ich v ostrých hranách, akoby zápasil nielen so zlovôľou, ale aj s tými, čo v umeleckej senzitivnosti už dospejú pred ním k rovnakej štylizácii. Chce ešte viac výrazu. Je to nové, výsostne dramatické...

Umelec jemu vlastnými prostriedkami stupňuje drámu či tragédiu. V jeho kompozíciách mohutne pulzuje rytmus zápasu s besmí v mene víťazstva dobra a ľudskosti. Zjavuje nám: zachovaj pokoru!

Vincent Hložník zomrel v Bratislave 10. decembra 1997. Viaceré z jeho nevystavovaných a nepublikovaných diel inštalovali v júni 2006 na profilovej výstave Continuum v Múzeu moderného umenia Danubiana v Čunove spoločne s kolekciami diel jeho apoštolov – dcéry Zuzany Hložníkovej a zaťa Luba Zelínu.

Som mu vďačný, že som mohol viackrát pobudnúť u neho v ateliéri.

Aj vtedy, keď sa rozhodol pre ten veľkorýš dar...

Chorvátsko rok po vstupe do EÚ oficiálne chce schengen aj euro Pol milióna z nás na plážach Jadranu

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: autor

Týždeň pred prvým výročím vstupu Chorvátska do EÚ bol 23. jún plný očakávania. Po celej krajine viseli v krčmách i na domoch chorvátske červeno-biele kockované vlajky, autá v uliciach trúbili, ľudia sa tešili a verili, že ich štát sa vo svete pozitívne zviditeľní. Vari všetci domáci dúfali, že ich „džečka“, teda chlapci, zopakujú veľký úspech, aký sa „kockovanej“ reprezentácii podaril v roku 1998, keď na futbalových majstrovstvách sveta vo Francúzsku vybojovala tretie miesto.

Biskup Grgur Ninskiy bránil slovanskú vzájomnosť.

Tohtoročné majstrovstvá sveta vo futbale sa v Chorvátsku prekrývali so začiatkom letnej sezóny. Tá sa oficiálne začína 20. júna, deň predtým je cirkevný sviatok, pár dní potom 22. júna je štátny sviatok začiatku antifašistického odporu a napokon 25. júna je sviatok obetí národno-oslobodzovacej vojny proti jednotkám Južnoslovenskej ľudovej armády (tzv. Jugosarmija), ktoré po vyhlásení samostatnosti Chorvátska v roku 1991 začali teror proti civilnému obyvateľstvu.

■ NÁRODNÝ SMÚTOK

Obyvateľ mesta Vir na rovnomennom ostrove Ivica Rakič pri káve hovorí: „V každej obci Chorvátska máme pamätník zbytočným obetiam. Nie sú to len mená padlých bojovníkov, ktorí bránili vlasť, ale aj mená civilistov, často žien a detí. Armádni teroristi vraždili bez milosti a nebrali ohľad na nič. Je to za nami, ale zabudnúť nesmieme.“

Ponúkne mi syr a olivy a tvár sa mu rozjasní, keď sa ho spýtam na očakávaný výsledok večerného futbalového zápasu s Mexikom. „S Brazíliou sme začali dobre, poškodil nás rozhodca. Kamerun sme rozobrali, štyrmi gólmi sme dosiahli naše doteraz najvyššie víťazstvo na majstrovstvách sveta. S Mexikom máme šancu, ak budeme dobre brániť...“

Napokon sa to neskončilo dobre. Chorvátska reprezentácia sa po prehre s Mexikom rozlúčila so šampiónátom aj s brazílskym pobrežím a rany si odišla lízať k domácejmu jadranskému pobrežiu. Tam nastal národný smútok. Taktó vyzerajú zmarené nádeje, pomyslel som si a pripomenul som sám sebe, že aj my to poznáme, keď z nás po veľkej nádeji eufória vyprchá pri neúspechoch našich hokejistov.

■ KDE SA TO ZAČALO

Neďaleko ostrova Vir je ostrovné mestečko Nin. Práve tam sme sa po futbalovej prehre Chorvátska vybrali s priateľom Ivicom. Mesto Nin stálo pri začiatkoch stredovekej chorvátskej štátnosti, bolo prvým kráľovským, a teda aj hlavným mestom. Jeho dejiny však siahajú dávno pred príchod Chorvátov, história sa tu píše vyše tritisíc rokov. Mesto leží v plytkej lagúne, takže útok z mora mu nehrozil. Vedeli to už Gréci, po nich aj Rimania, ktorí v meste postavili najväčší antický chrám na Jadrane. Stredoveký Chrám svätého Kríža bol vyhlásený za najmenšiu baziliku na svete, čo je dokladom faktu, že mesto nebolo len sídlom svetskej moci, ale aj cirkevnej hierarchie. Po biskupovi Anas-

táziovi tu sídlil biskup Grgur Ninskiy, ktorý sa zaslúžil o šírenie vzdelanosti aj odhodlania brániť slovanské záujmy v Dalmácii.

S Chorvátmi máme v dejinách veľa spoločného. Južní Slovania osídľovali svoje dnešné územie už v 6. storočí. V ranom stredoveku bola síce väčšia časť krajiny pod nadvládou Frankov, no už koncom 9. storočia vzniklo samostatné chorvátske kniežatstvo. V 10. storočí bolo vytvorené Chorvátske kráľovstvo, počas ktorého existencie kráľ Tomislav disponoval početnou flotilou obchod-

ťou Rakúska, ale pod vplyvom francúzskeho cisárstva v roku 1808 obsadil Napoleon aj Republiku Dubrovnik, čím ukončil samostatnosť skoro tisícročné trvajúceho štátu. Po Napoleonovej porážke pripadol Dubrovnik Rakúsku.

V polovici 19. storočia sa sformovalo chorvátske národné hnutie. Počas revolúcie v rokoch 1848 – 1849 podporovali Chorváti Habsburgovcov a ich inteligencia pomohla svojou podporou aj slovenským štúrovským dobrovoľníkom. Chorvátske národné hnutie požadovalo úplnú autonómiu Chorvátska. V rokoch 1868 až 1918 malo Chorvátsko na základe tzv. chorvátsko-uhorského vyrovnania (1868) čiastočnú vnútornú, cirkevnú, školskú a súdnu autonómiu v rámci Uhorska. Na čele Chorvátska stál bán.

Priateľ Ivica hovorí: „Od stredoveku až po nedávnu minulosť máme veľmi podobné dejiny, napokon do roku 1918 sme boli spolu v jednom štátnom útvere. Teraz sme spolu v Európskej únii, ale nemôžem povedať, že by to moje okolie nejako výrazne pociťovalo. Kým nie sme aj v schengenskom priestore a neplatí u nás aj oficiálne euro, čo bude najskôr o päť rokov, praktické dosahy veľmi neregistrujeme. Teda okrem tých negatívnych, obmedzujúcich...“

■ NEDÁVNE DEJINY

Po rozpade Rakúsko-Uhorska v roku 1918 sa Chorvátsko (okrem Istrije, Rijeky a Zadaru, ktoré pripadli Taliansku) od 1. 12. 1918 stalo sú-

Prezident Fraňo Tuđman bránil záujmy svojej krajiny.

časťou Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, ktoré sa v roku 1929 premenovalo na Južosláviu. Začiatková snaha o zblíženie s Francúzskom a so štátmi Malej dohody (Československo, Rumunsko a Južoslávia) bola v tridsiatych rokoch vystriedaná viazaním sa na nacistické Nemecko, Rumunsko a Bulharsko. Po nástupe protifašistickej vlády v roku 1941 vpadli nemecké vojská do čiastočne Talianskom okupovanej Južoslávie. Boli vytvorené dva nové štáty – chorvátsky a srbský. Na čele Nezávislého štátu Chorvátsko bol Ante Pavelič, ktorý si prisvojil titul vodca. Oficiálne bol síce na čele štátu kráľ Tomislav II.,

■ SPOLOČNÉ DEJINY

V roku 1102 pripadlo vnútrozemie Chorvátska Uhorsku, bola vytvorená personálna únia. V 14. storočí sa Dalmácia okrem Dubrovníka (nezávislá Republika Dubrovnik) dostala pod nadvládu Benátok. Od 15. storočia bolo územie sústavne napádané Turkami, ktorí koncom 16. storočia ovládli celý východ krajiny. V roku 1797 sa Dalmácia stala súčas-

no nemal nijakú moc. Proti nacistom sa rozvinulo partizánske hnutie odporu, vedené komunistami na čele s Josipom Brozom Titom.

Po vojne sa sformovala pod vedením Tita nová Južoslovenská federácia, ktorej súčasťou sa stalo aj Chorvátsko. Po smrti Tita v roku 1980 to začalo vo federácii škriptať, rozpor sa prejavovali najmä pri definovaní právomocí jednotlivých republík, ktoré sa cítili obmedzované Belehradom. V roku 1991 bola vyhlásená Chorvátska republika, čo vyvolalo občiansku vojnu trvajúcu až do roku 1995.

Od roku 2000 prešla krajina na juhu Európy liberálnymi reformami, ktoré vyvrcholili ukončením prístupových rokovaní EÚ s Chorvátskom a stanovením dátumu jeho prijatia do Európskej únie na 1. júla 2013. Odvtedy prešiel rok. Na území Balkánu plní Chorvátsko výsostné postavenie sprostredkovateľa medzi juhovýchodnou Európou a Bruselom.

Chorvátsko má podobné problémy ako naša republika – počnúc následkami zlej privatizácie, cez korupciu až po nezamestnanosť. Turistický ruch je podporovaný rezortným ministerstvom a je významným zdrojom príjmov štátu, na rozdiel od Slovenska. Naši občania v minulom roku navštívili Chorvátsko vyše štyristopäťdesiatkrát, tento rok sa očakáva, že slovenskí turisti prekoniajú počet pol milióna vstupov do jadranskej oblasti.

■ NIELEN TURISTIKA

Aj keď naši krajiny pri Jadrane vnímajú najmä ako dovolenkovú destináciu, nie je to jediný faktor, ktorý definuje vzťahy medzi našimi dvoma slovanskými národmi. Svoju úlohu zohráva aj kultúrna diplomacia. Spomeňme dva príklady.

Zastupiteľský úrad Slovenskej republiky v Záhrebe v spolupráci s Haulikovým inštitútom z Trnavy, s podporou Trnavského samosprávneho kraja a s ostatnými členmi združenia Životnými cestami Jána Palárika zorganizovali 14. a 15. mája tohto roku sériu podujatí pripomínajúcich významný prínos našich rodákov, najmä kardinála Juraja Haulika a biskupa Štefana Moysesu, ktorí v období 19. storočia pôsobili v Chorvátsku. V rámci programu sa uskutočnil aj okrúhly stôl pod názvom Cyrilo-metodskí nasledovníci: Haulik, Moyses, Palárik. V rámci podujatia odhalili 15. mája pamätnú tabuľu a odsúhlasili svätú omšu na pripomienku týchto významných krajanov v záhrebskej Katedrále Nanebovzatia Panny Márie. Divadlo Jána Palárika z Trnavy v divadle Malá scéna v Záhrebe predstavilo divadelnú hru záhrebskeho autora M. Gavrana Bábka.

Pár dní predtým, v predvečer osláv sv. Dujma 5. mája v meste Split otvorili slovenskú výstavu pozostávajúcu z dvoch kompozícií Cyril a Metod – bratia, ktorí zmenili svet a Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013. Výstavu zorganizovalo Vevyšlanectvo SR v Záhrebe v spolupráci so zastupiteľstvom mesta Split a s honorárnym konzulom A. Plančičom. Otvorili ju vevyšlanec SR v Záhrebe Juraj Priputen a poradca primátora Splitu pre kultúru Igor Bakovič. Slovenský vevyšlanec v prejave poukázal na dielo a duchovný odkaz sv. Cyrila a Metoda. Pripomenul spoločnú históriu Slovenska a Chorvátska, ktorá siaha až do cyrilo-metodských čias. Priateľské vzťahy medzi našimi krajinami sa podľa vevyšlanca úspešne rozvíjajú, čoho konkrétnym prejavom bola podpora Slovenska vstupe Chorvátska do Európskej únie. Výstava Košice – Európske hlavné mesto kultúry 2013 má za cieľ priblížiť občanom a zahraničným návštevníkom Splitu malebnosť Košíc a je aktuálna aj vzhľadom na záujem Splitu získať titul Európske hlavné mesto kultúry 2020.

Ako vidno, nielen spoločné dejiny, členstvo v EÚ a turistický ruch spája Slovákov s Chorvátmi. Je to aj kultúra, záujem o šport a najmä priateľské vzťahy. Tak si prajme, aby sa ďalej rozvíjali.

NA MARGO

Je to zvláštne, ale Slováci, ktorí cestujú do Chorvátska, často zabúdajú na to, že so sebou musia mať platné osobné doklady. Vôbec to pritom nesúvisí s tým, či je Slovenská republika súčasťou schengenského systému. Platný občiansky preukaz musí mať predsa každý občan od pätnásteho roku svojho veku aj na území nášho štátu... Veľmi veľké môže byť preväpnie slovenského cestujúceho, ktorý sa vybral k chorvátskemu moru či už autobusovou, individuálnou alebo inou dopravou.

Policajti v zahraničí

Slovenskí aj chorvátski policajti na hraniciach vedia byť nekompromisní. Neraz sa stalo, že obrátili celý autobus „hore nohami“, keď niektorý z cestujúcich nemal pri sebe platný pas ani občiansky preukaz. Je lepšie si skontrolovať doklady doma, než sa vracat' z dovolenky bez toho, aby sa vôbec začala. Policajti na hraniciach si len plnia svoje povinnosti.

Na druhej strane, slovenskí policajti majú našim turistom pomáhať a opäť sa zapoja do projektu Bezpečná turistická sezóna v Chorvátsku. Slovensko je súčasťou projektu od roku 2008 a doteraz slúžilo v Chorvátsku štyridsaťosem slovenských policajtov. V roku 2013 sa na projekte zúčastnilo celkovo päťdesiatšesť policajtov z rôznych krajín, z toho osem slovenských. Tento rok vyšle do Chorvátska svojich policajtov dvanásť krajín.

V najnavštevovanejších oblastiach (Splitko-dalmatínska a Primorsko-goranská) budú aj tento rok slovenskí policajti od 1. júla do 31. augusta. O bezpečnosť dovolenkarov sa postará osem policajtov (štyri dvojčlenné hliadky). Pôsobiť budú v rekreačných oblastiach Podgora, Tučepi, Brela, Baška voda (policajná stanica Makarska). V prípade núdze budú k dispozícii na telefónnom čísle +385 99 7201 001.

V rekreačnej oblasti Crikvenica, Novi Vinodolski, Opatija, Cres, Krk, Mali Lošinj, Rab, Baška, Malinska, Mošćenička Draga (policajná stanica Crikvenica) môžu slovenskí občania kontaktovať našich policajtov na telefónnom čísle +385 99 7201 002.

Cieľom vyslaných policajtov je zabezpečiť pocit bezpečnosti slovenských dovolenkarov v Chorvátsku a poskytnúť im pomoc či asistenciu počas tranzitu cez územie Chorvátska. V spolupráci s chorvátskou políciou majú predchádzať prípadným incidentom, ktoré spôsobia slovenskí turisti. Službu budú vykonávať naši policajti v slovenských policajných uniformách vždy spoločne s chorvátskymi policajtmi. Slovenskí policajti však na území Chorvátska nemajú nijaké policajné právomoci.

Minulý rok pri osemtisíc nehodách s účasťou cudzincov zahynulo na chorvátskych cestách pri dopravných nehodách 36 cudzincov a 1 097 ich bolo zranených. Z celkového počtu sa ťažko zranilo 9 a ľahko 21 našich občanov. Pri dopravných nehodách zomrel jeden slovenský občan.

Turistická sezóna so sebou prináša aj rôznu trestnú činnosť s účasťou zahraničných turistov. Počas turistického sezóny boli zahraniční turisti najčastejšie obeť majetkových trestných činov a boli aj páchatelmi drogovej a všeobecnej trestnej činnosti. Počas roka 2013 bolo pri rôznych trestných činoch obvinených 1 000 cudzincov, naopak 3 639 cudzincov bolo pri trestných činoch poškodených. Pri priestupkoch proti bezpečnosti a verejnému poriadku bolo zadržaných 1 222 cudzincov.

(rkh)

NA MARGO

„Núdz a úbohého národa našeho je nevýslovná, potreby jeho nesčíslné. Rodu môj milý. Národe slovenský. Spal si duševne stá, ba tisíce liet, precitni k práci človeka hodnej a sebe užitočnej: ver mi, nevyhneš sa práci, bo práca je určenie tvoje.“ Tieto slová povedal významný činiteľ slovenského a chorvátskeho národného hnutia, cirkevný hodnostár, diecézny biskup, pedagóg, kultúrny pracovník, verejný činiteľ, národovec, zakladateľ a prvý predseda Matice slovenskej Štefan Moyses, ktorého sto štyridsiate piate výročie úmrtia si onedlho pripomenieme.

Národe slovenský, práca je určenie tvoje...

„Práca je určenie tvoje.“ Posolstvo, ktoré adresoval biskup Štefan Moyses slovenskému národu, je akoby aj esenciou jeho plodného života naplneného prácou pre svoj národ. Narodil sa 24. októbra 1797 v rodine roľníka vo Veselom pri Piešťanoch. Keď mal deväť mesiacov, umrel mu otec a ako sedemročnému mu umrela aj matka. Spolu so sestrou sa ho ujal Ondrej Jelenčík, bezdetný vzdialený príbuzný, ktorý mu umožnil študovať, keďže vynikal bystrosťou, usilovnosťou a talentom na jazyky. Po absolvovaní gymnázia v rokoch 1813 – 1815 študoval filozofiu v bohosloveckom seminári v Trnave, v rokoch 1815 – 1819 teológiu v seminári v Pešti, teologické štúdiá skončil v roku 1821 v Ostrihomi. Ako farár pôsobil vo viacerých farnostiach ostrihomskej diecézy, v rokoch 1828 – 1829 bol slovenským kazateľom v Pešti. V roku 1828 získal na Filozofickej fakulte peštianskej univerzity titul doktor filozofie. Sedemnást rokov pracoval v Chorvátsku, kde na záhrebskej akadémii prednášal ako profesor filozofiu a gréčtinu. Presadzoval používanie chorvátskeho jazyka v školách, na verejnosti a v novinách. Po návrate na Slovensko bol v rokoch 1851 – 1869 biskupom bansko-bystrickej diecézy. Už v Pešti bol členom krúžku slovenskej národno-obrodeneckej inteligencie a Spolku milovníkov reči a literatúry slovenskej. Pod vplyvom Kollárových všeslovanských myšlienok rozvíjal ideu všeslovanskej vzájomnosti. Počas chorvátskeho pobytu, keď v záhrebskej akadémii prednášal filozofiu, etiku a grécky jazyk, patril popri L. Gajovi a J. Draškovičovi k vedúcim osobnostiam ilýrskeho hnutia. Po návrate domov ho potreby obrodeneckého ľudu prirodzene vysunuli do čela národného pohybu. V roku 1861 viedol slovenskú delegáciu k cisárovi Františkovi Jozefovi I. s Memorandom národa slovenského, ktoré obsahovalo základné národné, politické, hospodárske a kultúrne požiadavky Slovákov a návrh Privilégia o politicko-právnej organizácii Slovenského okolia v rámci Uhorska, zabezpečujúceho rovnoprávnosť slovenského národa v Uhorsku. Vláda zoberala na vedomie požiadavky Slovákov a povolila založenie Matice slovenskej. Po jej založení v roku 1863, o povolenie ktorej sa významne pričínili, ho zvolili za predsedu tejto prvej slovenskej úradne povolenej kultúrnej ustanovizne a v tejto funkcii usmerňoval jej činnosť v záujme všestranného rozvoja národnej kultúry, vedy, vzdelávania a ľudovýchovy. Spoločne s prvým podpredsedom, evanjelickým superintendentom Karolom Kuzmánym predstavovali na čele Matice legendárnu dvojicu, symbolizujúcu preklenutie konfesijných rozporov.

Peter JÁNOŠÍK

Biskup Štefan MOYSES – šľachetný a neohrozený národovec Literárne aktivity a utešená symfónia

Július LOMENČÍK – Foto: Emil SEMANCO, sk.wikipedia.org

Štefan Moyses (24. 10. 1797 Veselé – 5. 7. 1869 Banská Bystrica) popri významnom účinkovaní v cirkevnom, politickom a slovenskom národnom živote svojou mnohostrannou verejnou činnosťou podstatne prispel aj k rozvoju slovenskej národnej literatúry. Jozef Škultéty na stránkach Slovenských pohľadov v príspevku Štefan Moyses. Na storočnú pamiatku jeho narodenia (1897) napísal: „Škoda veľká, že nepracoval viac literárne. Mal všetky podmienky k tomu, aby obohatil literatúru. Ale už tá veľká premenlivosť literárneho jazyka, ktorá sprevádzala ho v celom živote, nemohla ho priťahovať k literárnemu trudu.“ Moysesova účasť v literárnom živote je skutočne menej rozsiahla ako účasť jeho rovesníkov, napríklad Dr. Karola Kuzmányho.

Všetky knižne vydané Dejiny slovenskej literatúry ho zaraďujú do obdobia „literatúry matičných rokov“. Podľa literárneho vedca Oskára Čepana treba tento údaj „... pokladať iba za pomocný a podmienený“ termín. Literárna historiografia viac znamená Moysesove kultúrno-spoločenské a národné aktivity, ktorých vyvrcholením bola jeho aktívna účasť na čele deputácie, ktorá koncom roka 1861 predložila Memorandum národa slovenského priamo panovníkovi, a najmä jeho účinkovanie vo funkcii prvého predsedu Matice slovenskej. Poukázal na to aj literárny historik Cyril Kraus konštatovaním, že Štefan Moyses je „... prítomný“ najmä pokiaľ ide o „pozadie“ literárno-historické. V procese diferenciacie literárnej histórie ako vednej disciplíny Moyses síce nemá dajaké vedúce postavenie, no nevypadá z jej „zorného poľa“ pri skúmaní predpokladov literárneho vývinu, pri poznávaní toho, čo vytváralo kultúrno-literárne prostredie“. (1971). Cyril Kraus sa pritom opiera aj o predchádzajúce závery literárnych historikov, napríklad Jaroslava Vlčka, a najmä o Štefana Krčméryho, ktorý podľa Krausa „... v knihe Stopäťdesiat rokov slovenskej literatúry (1943), v esejach „o literatúre“, zaraďuje Moysesu, aby názornejšie demonštroval vývinové problémy slovenskej literatúry na pozadí kultúrno-spoločenských pohybov“. (1971).

■ **V CHORVÁTSKOM PROSTREDÍ**
Š. Moyses vyvíjal literárne aktivity už v chorvátskom prostredí (1829 – 1851), kde sa živo zaujímal o literatúru a hľadal možnosti, ako napomôcť zveľaďovanie kultúrnej úrovne a rozvoj literatúry slovanských národov, menovite Chorvátov. Z pôvodnej Moysesovej tvorby vydané tlačou sa zachovali latinské pohrebné reči – Oratio funebris, venované pamäti šľachtica Jozefa „a Sermagede Szomszédvár“ (bol lektorom záhrebskeho katedrálneho kostola a kanonikom, direktorom škôl v Chorvátsku a Slavónii). Túto parentáciu (lat. zastaraná smútočná pohrebná rozlúč-

ka) povedal Štefan Moyses ako presbyter Arcidiecézy ostrihomskej, doktor filozofie a profesor teoretickej i praktickej filozofie v Záhrebe 26. novembra 1833. Druhou pohrebnou rečou bola Moysesova Sermo funebris, venovaná Ladislavovi Sušičovi, profesorovi univerzálnej histórie, dňa 16. januára 1835.

Štefan Moyses sa podieľal na vydávaní starých pamiatok a národných významných diel (Vitezović, Kačić) staršej chorvátskej literatúry. Napísal a vydal niekoľko oslavných básní na predstaviteľov ilyriizmu. Veľké uznanie získal vydaním oslavnej básne Pavla Vitezovića (1650 – 1715) Odviljenje Sigetsko, v ktorej ospieval hrdinské činy chorvátskeho národného hrdinu Mikuláša Šubica Zrinského. Báseň doplnil úvodom. Štefan Moyses zároveň okolo seba zhromažďoval mladých talentovaných ľudí, predovšetkým umelcov (Ognjan Štriga, Šteger, Livadić a iní). Posmeloval ich a často ich aj pozýval k sebe na obed alebo večeru, kde spievali a hrávali domáce predstavenia. K ďalším literárnym aktivitám Š. Moysesu patria aj preklady do chorváčtiny po nemecky napísanej rozpravy Jána Kollára o slovenskej literárnej vzájomnosti, hymnickej piesne Sama Tomášika Hej, Slováci (Hej, Slaveni!), ako aj piesní Nad Tatrou sa nebo kalí a Nitra milá. Zaslúžil sa aj o vydanie vzájomných listov Lj. Gaja a Ludovíta Štúra.

■ **PODPORA TALENTOV**
Po návrate na Slovensko sa Štefan Moyses v júli 1851 stal bansko-bystrickým biskupom. Svojím veriacim v diecéze sa prihovril obsiahlym Pastierskym listom (vyšiel po slovensky a nemecky v júli 1851; okrem toho vyšiel i po latinsky), ktorý podľa S. H. Vajanského „... sa nesie v duchu čisto apoštolsko-evanjeliovom a má za os, okolo ktorej sa otáča, výpoveď Kristovu u Matúša (ide o Kristov výrok označený evanjeliumom Matúšom v 6. kapitole, verš 25 Nového zákona) (...) List Moysesov dojíma človeka svojou prostotou, jasnotou a čisto apoštolským duchom“.

V Banskej Bystrici prejavil výrazný záujem v starostlivosti o študentov na katolíckom gymnáziu. Jeho zásluhou sa tu vytvoril v roku 1851 Cirkevno-literárny spolok, ktorého členovia rozvíjali tvorivé literárne činnosti. Ich spoločným výsledkom bola zbierka literárnych prác venovaná Štefanovi Moysesovi, ktorý finančne podporil jej vydanie pod názvom Jarnie kvety (1863). Literárny vedec Eduard Gombala zistil, že „... seminárstvá mládež mu vyjadřila svoju úctu aj v osobitnej básni Zpěv jeho osvícenosti... Štefanovi Moysesovi... v čase prijetí Biskupské Zprávy... (báseň vyšla tlačou v Banskej Bystrici r. 1851)“.

■ PERLY DUCHA

Pri vzniku Matice slovenskej sa biskup Štefan Moyses prejavil ako „... šľachetný a naozaj neohrozený národovec, akých z tohto stavu Slovensko nemalo mnoho...“ (Jaroslav Vlček). Š. Moyses sa predstavil otváracími prejavmi na prvých troch valných zhromaždeniach Matice slovenskej (1863, 1864, 1865), ktoré vzbudili mimoriadny ohlas a dostalo sa im pozitívnych hodnotení nielen v dobovej tlači, ale neskôr viacerí autori vyzdvihovali ich význam. Všetky tri Moysesove matičné reči podľa Vajanského predstavujú „utešenú symfóniu“ a sú „dokumentmi života slovenského z ranej doby druhého obrodeneckého vývinu“. (1971). Štefan Moyses sa podieľal na vydávaní starých pamiatok a národných významných diel (Vitezović, Kačić) staršej chorvátskej literatúry. Napísal a vydal niekoľko oslavných básní na predstaviteľov ilyriizmu. Veľké uznanie získal vydaním oslavnej básne Pavla Vitezovića (1650 – 1715) Odviljenje Sigetsko, v ktorej ospieval hrdinské činy chorvátskeho národného hrdinu Mikuláša Šubica Zrinského. Báseň doplnil úvodom. Štefan Moyses zároveň okolo seba zhromažďoval mladých talentovaných ľudí, predovšetkým umelcov (Ognjan Štriga, Šteger, Livadić a iní). Posmeloval ich a často ich aj pozýval k sebe na obed alebo večeru, kde spievali a hrávali domáce predstavenia. K ďalším literárnym aktivitám Š. Moysesu patria aj preklady do chorváčtiny po nemecky napísanej rozpravy Jána Kollára o slovenskej literárnej vzájomnosti, hymnickej piesne Sama Tomášika Hej, Slováci (Hej, Slaveni!), ako aj piesní Nad Tatrou sa nebo kalí a Nitra milá. Zaslúžil sa aj o vydanie vzájomných listov Lj. Gaja a Ludovíta Štúra.

V Moysesovej literárnej činnosti bola prítomná samozrejme aj náboženská spisba. František Richard Osvald vydal jeho osem kázni pod názvom Na konci roku. Kázne

(1897). Š. Moyses ich predniesol vždy pri poslednej chrámovej pobožnosti kalendárneho roka v období rokov 1851 – 1862 v Banskej Bystrici. Tieto silvestrovské kázne označil Jozef Škultéty „... za veľmi vzácny príspevok k duchovnému fondu slovenskému. Také 34 strany robia češť jazyku, v ktorom sú vytlačené. Reči tie ukazujú vysokovzdeleného človeka, hlboký um, rozvítý vkus, a v nich – po čom poznať kresťana a biskupa – nie že by sa mračila, ale sviety starosť o dušu. Samé naučenie, samé povzbudenie, vykladanie hlbokých právd životných“.

■ ODKAZY DNEŠKU

Za cenné z literárneho hľadiska možno považovať aj Moysesom skoncipované úradné príписы, pastierske listy, obežníky a tiež aj koncepty niektorých jeho súkromných listov, v ktorých nachádzame i množstvo zaujímavých myšlienok aktuálnych aj pre súčasnosť: „Ja vôbec neverím, že by sa nám už v čase tomto spravodlivosť preukázala. V politike nikdy nebolo spravodlivosti, a mnoho sa ešte času minie, dokud sa ľudstvo do toho stupňa dokonalosti pozdvihne, že by v politike spravodlivosť za pravdu malo; a pán Bôh vie, či sa to kedy stane. Donau Zeitung ešte vždy za Nationalitäten-Fanatismus vyhlasuje každúčičký krok národný n. p. Slovincov, národa to najkrotšieho a germanismom temer zadáveného.“ (List Štefana Moysesu Dr. Karolovi Kuzmánymu, v Sv. Kříži 3. 12. 1862)

„Keď pomyslí na príbehy najnovšieho troročia, hnuší sa mi nielen však politika, než i celá ľudská spoločnosť. Najradšie bych sa do dákej jeskine utúlil. Teším sa, že som už tak starý, a tedy na poriadku s divadla odstúpiť. Keď si položí otázku: kam to všetko vedie? A pri tom rozvážim to všeobecné viklanie, podkopávanie a podmykanie základov: také príšery sa mi predstavujú, že mi je nevďojak oči od nich odvrátiť. V chaosu tom len jedno zreteľne vidím: že totiž to konečné, trojnásobné beda – jestli ho milosrdenstvo božie závažným spôsobom neodvráti – nebude nezásúzeno.“ (Štefan Moyses v liste Dr. Karolovi Kuzmánymu, vo Sv. Kříži dňa 29. marca 1865).

Autor je vysokoškolský pedagóg – docent na Univerzite M. Bela v Banskej Bystrici.

V Dúbravke oživilo matičiari tradíciu Čerešňového juniálesu Májovky, srdcovky, a iné lákadlá

Kveta SLYŠKOVÁ – Foto: Mária MELIŠOVÁ

Matičiarom v bratislavskej Dúbravke sa podarilo oživiť tradíciu Čerešňového juniálesu. Množstvo ľudí, dobrú náladu, kvalitný program a zmysluplne strávený deň – to všetko priniesol piatok 20. júna v miestnom amfiteátri, ktorý sa stal epicentrom prvého veľkého Čerešňového juniálesu, ktorý do povedomia verejnosti pomohli dostať aj Slovenské národné noviny.

Matica slovenská má ako jednu z prvoradých úloh zachovávať a rozvíjať bohatstvo tradícií našich predkov, aby nezapadli do prachu zabudnutia. Takou je aj tradícia osláv zberu úrody čerešní v Dúbravke. V polovici 19. storočia mala táto dedinka len okolo šesťsto obyvateľov, dnes v tejto o mestskej časti Bratislavy žije takmer tridsaťtisíc obyvateľov.

OVOCINÁRSKY SPOLOK

Začiatky čerešňových sviatkov spadajú do roku 1936, keď bol v Dúbravke založený ovocinársky spolok, aby sa v chotári oživilo čerešňové sady. Tie sa postupne rozširovali a po druhej svetovej vojne sa stali chýrnou spoločenskou a kultúrnou udalosťou v celej Dúbravke.

Pestovanie čerešní zlepšovalo rozpočet mnohých rodín. Veľké čerešňové sady boli na

priestranstvách nad Dúbravkou v chotárných častiach Krčace, Glavica, Strmý bok, Gloží, Hrubé lúky a Konopné diely. Rástli tu široko-ďaleko známe chutné májovky, kompánové,

srdcovky, chrupky..., ktoré sa vyvážali aj za hranice našej vlasti do Viedne, Brna, Ostravy, Prahy, Budapešti.

Oberačky aj samotný vývoz boli vážnou spoločenskou udalosťou. Gazdinky v tom čase piekli štrúdle

a nechýbala zábava, ktorá bola buď na Glavici, alebo na námestí v centre Dúbravky.

Tak sa aj sformoval zvyk uviesť z bohatej úrody čerešňový strapec. Prvý urobila pani Rezníčková. Naj-

väčší z jej vyše dvesto uviazaných strapcov bol pol metra dlhý a mal hmotnosť päťdesiatpäť kilogramov. Jej dcéra Kveta Štepanová pokračuje v tejto tradícii a na tohtoročný juniáles uvila dvadsaťkilogramový strapec, ktorý bol ozdobou celej slávnosti pred miestnym domom kultúry.

ČEREŠŇNÍČKY, ČEREŠŇNÍČKY...

Matúš Kovár, žiak ZŠ na Nejedlého ulici, pri otvorení juniálesu zahral najprv na gajdy – staroveký hudobný nástroj – a starosta Ing. Ján Sandtner, ktorý bol gestorm a podporovateľom, podujatie otvoril s poďakovaním matičiarom, že sa na jeho organizovanie podujali. Literárno-spevácky krúžok Matice slovenskej spolu s deťmi zo ZŠ Beňovského a s ich učiteľkami vystúpili slovom i spevom v pásme, v ktorom priblížili okolnosti vzniku sviatku čerešní.

Známa ľudová pieseň Čerešničky, čerešničky, čerešne... zaplnila priestor a k chytľavému poppevku sa pridávali aj hostia. Sólový spev Simonky Garanovej a ľudový tanec dievčat zo ZUŠ E. Suchoňa v podaní dievčat zo školy na Ulici Beňovského boli potešením pre oko i sluch a navodili výbornú náladu. Vyvrcholením bolo vystúpenie DFS Klnka pod umeleckým vedením Ing. rid Saňkovej. Program pokračoval na priestranstve pred Domom kultúry, kde sa k slovu dostal ďalší vynikajúci súbor Čečinka, ktorý už roky vedie Dúbravčanka – učiteľka pani Čečková. Program gradoval rozde-

lením čerešňového strapca medzi deti a obyvateľov miestnej časti starostom, jeho manželkou a pomocníkmi. Prítomných potešilo aj vystúpenie matičiara žurnalistu a pesničkára Ing. Mirka Turčana, ktorý spevom a hudbou spestril túto vzácnu chvíľu ochutnávania nádherných plodov.

O NAJCHUTNEJŠIU ŠTRÚDLU

Pravdaže, nechýbala súťaž o najlepšiu a najchutnejšiu štrúdlu našich materí, do ktorej sa zapojilo osem súťažiacich. Vyhrali matičiari – Anka Štefanovská, Terka Luptáková a Marika Hargašová, ktorým za 1. miesto darovala cukráreň Tina z tejto mestskej časti čerešňovú tortu. Prínosom bola i výstava ručne vyrábaných výrobkov klubu seniorov č. 4 a ukážky činnosti

šperkárskoho krúžku pri Matici slovenskej, ktorý predvádzal, ako vyrobiť lacný šperk pre svojich blízkych. Stánky s občerstvením, čerešňové dobroty, predaj čerešní a ďalšie akcie boli príjemným pri živéj hudbe.

Členovia MO MS v Dúbravke a tiež sponzori, čo sa podieľali na organizačnom zabezpečení sviatku čerešní, si zaslúžia poďakovanie za obnovu takmer zabudnutej tradície v tejto mestskej časti nášho hlavného mesta. Podujatie je príkladom toho, že spoločným úsilím zanietých ľudí možno urobiť radosť všetkým a pripomenúť aj mladým, že na minulosť národa sa nesmie zabúdať, ak chceme ako národ pretrvať i v budúcnosti.

V Gbeloch na Záhorí vysvätili náš národný a štátny symbol Dvojkríž na Ostrom vrchu

Text a foto: Pavol MIHÁL

Na kopci Ostrý vrch v Gbeloch na Záhorí sa v sobotu 14. júna stretli milovníci kultúry, tradícií a hodnôt, ktoré robia mesto mestom a štát štátom. Stretli sa lokálpatrioti, aby tu vztýčili dvojramenný kríž. Ten dvojkríž, ktorý k nám v roku 863 priniesli solúnski bratia Konštantín a Metod a v ktorého tieni sa na naše územie šíri kresťanstvo a písmo v našom jazyku.

Na Ostrom vrchu postavili dvojkríž, ktorý sa od najstarších čias úsvitu našej štátnosti stáva symbolom Slovákov a ktorého význam sa za tisícstopäťdesiat rokov nezmenšil, skôr opak je pravda. Dnes je legislatívne zakotvený ako štátny symbol, jeho znak v základnom zákone – v Ústave Slovenskej republiky – a v celej Európe nás prezentuje aj na dvojeurovej minci.

Slávnosť vysvätenia dvojkríža v Gbeloch zorganizovalo občianske združenie Gbelskí strýci, ktorým je vlastná činnosť zameraná na hodnoty udržovania tradícií a budovania hrdosti na svoje mesto či kraj. Na vysviaciku prijali pozvanie podpredseda Trnavského samosprávneho kraja Zdenko Čambal, starosta obce Petro-

vá Ves Miroslav Pochylý, zaslúžilá umelkyňa Eva Kristinová, zástupca Matice slovenskej pre Záhorie Pavol Mihál, Spevácky zbor Mužáci z Mikulčíc a iní vzácní hostia. Slávnosť otvoril spevácky zbor Senior z Gbiel piesňou Aká si mi krásna. Po vysviacke cyrilo-metodského dvojkríža rodákom pánom farárom Lukášom Šlosárom ďalší program spestril spevácky zbor Mužáci a vzácná umelkyňa Eva Kristinová svojím nenapodobiteľným prednesom Proglasu aj Otčenáša staroslovenčine, čo na prítomných urobilo veľký dojem spojený so silnou pozitívnu emóciou, ktorú táto významná udalosť určite zanechala v každom účastníkovi.

Vo vlasteneckých príhovoroch rečníkov, plných oprávnených

hrdosti, dominoval nadčasový význam misie solúnskych bratov, význam dvojkríža, ktorý je zosobnený práve v symbolike Slovákov, či genius loci Ostrého vrchu, z ktorého je výhľad na široké okolie i na blízky kostolík sv. Margity Antiochijskej – jediný kostolík zachovaný od čias veľkomoravskej ríše. Organizátori slávnosti, ale aj všetci jej účastníci sa zhodli, že miesto vztýčenia dvojkríža sa stane pútnickým miestom, kam si nájdu cestu rodiny s deťmi nielen z Gbiel, ale z celého Záhoria i zo širšieho regiónu.

Poďakovanie za vydarené podujatie patrí najmä občianskemu združeniu Gbelskí strýci, ktorí stáli za touto myšlienkou a skvele ju uskutočnili.

Uznesenie z valného zhromaždenia Matice slovenskej, ktoré sa konalo 18. – 19. októbra 2013 v Martine

„Viem dobre, cítim od mnoho rokov, že úloha ťažká, preťažká je. Časy nepriaznivé, ochablosť a nečestnosť veľkej časti národa desná. Čím priestrannejšie a zapustenejšie pole, tým viac horlivých a pevných pracovníkov treba. Čím ťažšie, nebezpečnejšia nemoc, tým obetavejších a svedomitejších lekárov vyžaduje. Ale z druhej strany účel náš šľachetný. Taký účel napnutia všetkých síl a najväčších lekárov obetí hoden.“

Takto sa v srdečnom príhovore listom Štefan Moyses prihovára 4. valnému zhromaždeniu Matice slovenskej 12. septembra 1866. V tomto zmysle riadne valné zhromaždenie Matice slovenskej, ktoré sa konalo v Martine 18. – 19. októbra 2013 v pamätnom roku 150. výročia Matice slovenskej a 150. výročia príchodu sv. Cyrila a Metoda na slovenské územie, prijíma nasledujúce uznesenie:

I. berie na vedomie:

Diskusné príspevky hostí a delegátov valného zhromaždenia Matice slovenskej a písomne odovzdané návrhy a pripomienky.

Prehlásenie kandidáta na funkciu predsedu Matice slovenskej, že sa zrieka platu.

II. schvaľuje:

Program rokovania valného zhromaždenia Matice slovenskej s pripomienkami.

Rokovací poriadok s pripomienkami.

Volebný poriadok navrhnutý výborom Matice slovenskej okrem bodu 8 článku II.

Mandátovú, volebnú a návrhovú komisiu.

Zapisovateľov a overovateľov Zápisnice z valného zhromaždenia Matice slovenskej.

Správu o činnosti a hospodárení Matice slovenskej za obdobie rokov 2010 – 2013.

Správu o činnosti dozorného výboru od valného zhromaždenia Matice slovenskej, konaného 19. – 20. novembra 2010.

Správu mandátovú, volebnú a návrhovú komisie.

Programové zámery Matice slovenskej na roky 2014 – 2017.

Štatút dozorného výboru Matice slovenskej s pripomienkami.

Voľby matičných orgánov na nasledujúce obdobie rokov 2014 – 2017, a to:

– predsedu Matice slovenskej,

– členov výboru Matice slovenskej,

– predsedu dozorného výboru Matice slovenskej,

– členov dozorného výboru Matice slovenskej a ich náhradníkov do

tu uvedených matičných orgánov, tak ako je to v Správe volebnej komisie.

III. ukladá:

Výboru Matice slovenskej zvolat v roku 2014 snem Matice slovenskej

s cieľom konkretizácie výhľadového programu Matice slovenskej do budúceho obdobia, úpravy stanov Matice slovenskej a tiež prerokovania návrhu na novelizáciu zákona o Matici slovenskej, čomu by predchádzala široká celomatičná diskusia.

Termín: máj 2014

Predsedovi Matice slovenskej a výboru Matice slovenskej rozprávať Zámery valného zhromaždenia Matice slovenskej na roky 2014 – 2017 a konkretizovať ich na jednotlivé oblasti činnosti Matice slovenskej i jej organizačné zložky.

Termín: do konca januára 2014

Výboru a predsedovi Matice slovenskej konať, aby sa zabránilo v politických kampaniach používať symboly Matice slovenskej.

Výboru a predsedovi Matice slovenskej rokovať s kompetentnými orgánmi:

– o zmene loga RTVS na: Slovenský rozhlas, Slovenská televízia,

– o zabezpečení ich dôsledného plnenia funkcie ako verejnoprávnej inštitúcie,

– o zmene loga Národnej banky

Slovenska na Slovenská národná banka.

Výboru Matice slovenskej prerokovať písomne odovzdané pripomienky a návrhy, ktoré odzneli na valnom zhromaždení.

IV. splnomocňuje:

Výbor Matice slovenskej a predsedu Matice slovenskej rokovať so zodpovednými orgánmi Slovenskej republiky o programovej štruktúre i obsahu vysielania RTVS.

Snem Matice slovenskej v roku 2014 prerokovať a schváliť zásady hospodárenia Matice slovenskej, vychádzajúc pritom z návrhu výboru Matice slovenskej.

Predsedu Matice slovenskej a orgány Matice slovenskej iniciovať a realizovať rokovanie Matice slovenskej s vládou Slovenskej republiky, s parlamentnými výbormi NR SR o dokumente strany Most – Híd Vízia Madarov do roku 2016 a vyjadriť náš nesúhlas s jeho obsahom.

Termín: do konca roku 2013

Martin 19. 10. 2013

Prílohy: originál Prezenčnej listiny členov návrhovej komisie

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Štyristo rokov

Naše dejiny – okrem toho, že ich nepoznáme – sú plné udalostí s priamym vzťahom k dnešku. Bez nich by dnes bolo Slovensko iné – ak by bolo. Jednou z takých bola aj synoda koncom januára 1614 v Spišskom Podhradí, na ktorej sa ustanovila evanjelická cirkev a. v. pre dnešný východ Slovenska. Zásluhu na tom mal Krištof Turzo, vzdialený príbuzný Juraja Turza, uhorského palatína v rokoch 1608 – 1616, ktorý zorganizoval už štyri roky predtým podobnú synodu v Žiline. Významný slovenský rod Turzovcov sa teda zásadným spôsobom pričínal o inštitucionalizáciu evanjelickej – luteránskej – cirkvi u nás. A vznik cirkvi, ktorá používala ako bohoslužobný jazyk kralickú bibličiu, bol významným národnostným činom. Možno to povedať aj tak, že od čias cyrilometodskej misie z 9. storočia sa bohoslužobným jazykom stala Slovákom zrozumiteľná reč. Na našich dejinách je zaujímavé aj to, že o sto päťdesiat rokov sa do čela zápasu o slovenčinu (spisovnú) postavili katolícki učitelia na čele s Bernolákom a so Slovenským učeným tovarištvom, aby zhruba o sedemdesiat rokov sa zase väčšmi snažili štúrovci, zväčša evanjelici, združení v Tatrine. Toto „dvojzápražie“ zohralo následne pozitívnu rolu v našich dejinách niekoľkokrát, aj pri vzniku Matice slovenskej. A ako jej predseda mám takú skúsenosť, že je živé aj v súčasnosti, že rozlišovanie sa medzi nami podľa vierovyznania je to posledné, čo nás rozdeľuje. Aspoň na pôde Matice naozaj často ani nevieme – kto je kto, a to je dobre.

Pokiaľ ide o spisovnú slovenčinu, akosi málo sa zdôrazňuje fakt, že jej dnešná (či dnešku blízka) podoba je výsledkom či dôsledkom „sednice“ spolku Tatrin na fare v Čachticiach v roku 1847 na pozvanie miestneho rímskokatolíckeho farára, kde si predstavitelia oboch prúdov našej inteligencie – evanjelici a. v. a katolíci – podali ruky a dohodli sa. Dá sa povedať, že akýmsi kompromisom je ypsilon, ktorý, ako vieme, nemal ani Bernolák, ani Štúr, no v dnešnej slovenčine ho máme. (Tu len na okraj, často počujeme sťažnosti na existenciu ypsilonu v našom jazyku, vlastne len v jeho písanej podobe, lebo v hovorovej ho „nepočuť“; už som to kedysi uviedol a teraz to zopakujem: mňa odradila od úsilia bojovať proti ypsilonu moja mama, ktorá mi raz celkom vážne oznámila, že jej by ryba s mäkkým i – teda „riža“ – nechutila.)

V dnešných dňoch chýba našej spoločnosti, a v nej aj, či najmä inteligencii, zjednotenie sa pri prístupe k podstate našej štátnosti, jej politickej, hospodárskej, ale aj kultúrno-spoločenskej orientácie. Pokiaľ ide o ekonomiku, málo sa napríklad diskutuje o tom, čo lepšie vyhovuje ústavnému princípu jej sociálno-trhovej orientácie, ale navyše a nadto, čo by pomohlo približovaniu sa chudoby k bohatstvu – lebo práve tu je naša „nejednota“ priepastná a zdá sa, že sa zväčšuje: bohatí sú čoraz bohatší a chudobní čoraz chudobnejší.

Ano, našu slovenčinu používame všetci – niekedy s menšími či s väčšími problémami, teda chybami – po slovensky však môžeme pestovať moderné vlastenectvo, pripomínať deje a osobnosti, bez ktorých by nebolo dneška, alebo bol by úplne iný, ale so slovenčinou, teda „po slovensky“, môžeme aj proti vlastenectvu bojovať, spochybňovať všetko slovenské, všetko tradičné, čo bolo piliermi našej súčasnosti. A veruže, často sa tak deje. V Spišskej Novej Vsi na pripomienke štyristoróčne Spišskej synody v rámci IV. evanjelických cirkevných dní mi prišli na um aj slová, ktoré ste práve prečítali. Lebo všetko so všetkým súvisí.

Medzinárodná konferencia o histórii prvej svetovej vojny Uctenie pamiatky miliónov obetí

(red)

OZ Spoločnosť slovensko-ruského priateľstva v spolupráci s Matiou slovenskou pozýva historikov, archívárov, knihovníkov a pracovníkov múzeí, diplomatov a predstaviteľov vládnych a verejných organizácií na Medzinárodnú konferenciu venovanú histórii prvej svetovej vojny v rokoch 1914 – 1918, ktorá sa bude konať 24. júla 2014 v Bratislave (budova Aircraft Building, Bratislava, Ivánska cesta 30/B).

Prvá svetová vojna (1914 – 1918) bola historickým míľnikom oddeľujúcim novú dobu od súčasnosti. Bola to najmohutnejšia vojna zo všetkých vojen, ku ktorým doteraz došlo, v ktorej boli použité nové formy masovej mobilizácie vojenských jednotiek spolu s ucelenou premenou ekonomiky na ekonomiku vojnového stavu. Hlboké zmeny nastali vo vojenskej technike a vojenskom umení, ktoré sa uplatnili v nových metódach vedenia vojny, strategického plánovania a bojovej taktiky. Prvýkrát boli použité rôzne druhy zbraní hromadného ničenia.

Rozsahom svojho vplyvu na občiansku spoločnosť prvá svetová vojna nemala obdobu v dejinách. Vzišli z nej nové druhy politických režimov, ktorých cieľom bol úplný rozchod s tradičnými hodnotami, formovanie nového človeka, novej civilizácie. Prvá svetová vojna mala významný vplyv na ľudské vedomie, svetónazor a postoje ľudí, čo sa prejavilo aj vznikom nových druhov umeleckého stvárnenia života. Po prvý raz na základe bilancie výsledkov vojny bola v novom subsystéme (versailleskom) vytvorená medzinárodná organizácia – Spoločnosť národov, ktorej zámerom bolo zabrániť ďalšej svetovej vojne, a riadenie medzinárodných politických procesov. Jej činnosť však napriek tomu nedokázala zabrániť lokálnym vojnám a vzniku novej svetovej vojny. Mierotvorné skúsenosti Spoločnosti národov však boli brané do úvahy pri vytváraní novej medzi-

národnej organizácie po druhej svetovej vojne – Organizácie Spojených národov.

Aj sto rokov od vzniku prvej svetovej vojny sa neustále vedú diskusie hodnotiace jej vznik, priebeh a následky.

Ciele Medzinárodnej konferencie k 100. výročiu začiatku prvej svetovej vojny 1914 – 1918:

– uctenie pamiatky miliónov obetí prvej svetovej vojny,

– analýza udalostí prvej svetovej vojny na základe spoľahlivých zdrojov a analýza výsledkov a poučení z vojny,

– prispieť k štúdiu „bielych miest“ prvej svetovej vojny a jej následkov,

– diskusia o vplyve prvej svetovej vojny na svetovú civilizáciu, na revolučné procesy a teritoriálne zmeny,

– vyzvať výskumných pracovníkov, diplomatov a verejných na diskusiu o aktuálnych otázkach vojny a mieru.

Hlavné úlohy:

– preskúmať rôzne koncepcie histórie vojny a široký okruh otázok spojených s objasnením príčin, charakteru a celosvetových následkov vojny,

– prediskutovať oblasť zahraničnej politiky bojujúcich strán pred a počas vojny a vojenských operácií na jej frontoch,

– vyhodnotiť vplyv prvej svetovej vojny na vývoj udalostí v Európe a v Rusku.

Ponúkané témy:

– vyhodnotenie štúdia tejto udalosti v historiografii a nové vedecké prínosy,

– vplyv vojny na sociálnu a politickú dynamiku, psychológiu mäs a vládu elity,

– kultúra, umenie, spoločenské vedomie pod vplyvom svetovej vojny, – otázky vojny a povojnového usporiadania,

– zahraničná politika a medzinárodné vzťahy v povojnovom období.

Prednášajúci:

profesor S. M. Monin, MGIMO (Rusko)

profesor V. V. Štoľ, MGIMO (Rusko)

Mgr. M. Drobňák (Slovensko)
JUDr. M. Bilský, DiS, (Slovensko)

PhDr. A. Kontrík (Slovensko)
MVDr. M. Jesenský, PhD. (Slovensko)

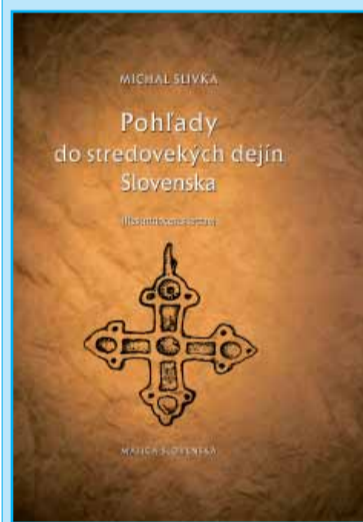
Mgr. D. Sabol (Slovensko)
PhDr. M. Chmelík (Slovensko)
PhDr. R. Turík (Slovensko)

Mgr. Martin Turóci (Slovensko)
Mgr. Jana Zatlková (Slovensko)
Mgr. Šarlota Drahošová (Slovensko)

Matej Beránek (Slovensko)
Ing. Karol Géci (Slovensko)
Doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc. (Slovensko)

Prof. MVDr. Alexander Sabó, DrSc. (Slovensko)
Ing. Ľubomír Fojtú (Česko)

Z KNÍŽNEJ PONUKY VMS

Michal Slivka: Pohľady do stredovekých dejín Slovenska

Historická monografia prináša vzácne informácie o tajomstvami zahalenej časti slovenských dejín. Zaoberá sa procesom pokresťančovania územia Slovenska, výskumom patrocínií v historickom vývoji, sleduje proces vzniku rehoľných komunít a ich etablovanie na území Slovenska. Pozornosť venuje stavebným monumentom stredoveku, hradnej

architektúre, jej miesta v náboženských predstavách stredovekého človeka a umeleckému remeslu v románskej dobe. Skúma náboženský synkretizmus a jeho prejavy na území Slovenska, kategórie myslenia a duchovného života a ich odraz v materiálnej kultúre.

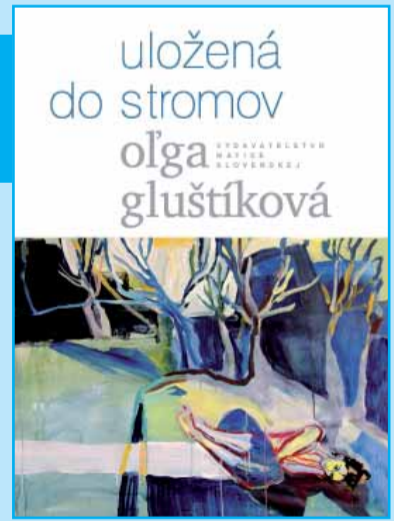

Olga Glušťiková:
Uložená do stromov
Edícia Modrá katedrála
Slovenský literárny ústav MS, 2014

Mladá, nie však začínajúca poetka Olga Glušťiková je výraznou osobnosťou medzi najmladšou generáciou slovenských básnikov. Potvrdzuje to už niekoľko rokov aktívneho publikačného činnosťou v literárnych periodikách aj oceneniami z celoslovenských literárnych súťaží a prehládok.

Zbierka básní Uložená do stromov predstavuje kompaktnú a reprezentatívnu kolekciu mladej sviežej slo-

venskej poézie. O. Glušťiková sa nenecháva zväzovať vzormi – svojimi bezprostrednými predchodcami a súčasníkmi; je iná, prirodzene a tvorivo rozvíja vlastnú poetiku. Vydanie tejto zbierky je ďalší míľnik na tvorivej ceste nádejnej literárnej osobnosti a stane sa tvorivým obohatením súčasného literárneho objavovania priestorov poetiky a poézie. Má ambície pôsobiť komplexne básnickým i výtvarným obrazom, keďže pôsobivú metaforickosť veršov umocňujú grafické výpovede neobyčajne talentovanej ilustrátorky Márie Füchelovej.

RYDLO O HLINKOVI

Miestny odbor Matice slovenskej v Marianke pripravil 20. júna 2014 besedu na tému Andrej Hlinka v dejinách Slovenska. Prednášku zabezpečil Jozef M. Rydlo, bývalý poslanec NR SR, historik a vzdialený príbuzný A. Hlinku.

Milan OLEXA

SLOVAKIA
ONLINE

.tasr.

PRIPOMÍNAME SI

5. júla

– pred sto štyridsiatimi piatimi rokmi umrel prvý predseda MS Štefan Moyses (1797 – 1869)

– päťdesiat rokov od smrti osobnosti našej architektúry Milana Michala Harminca (1869 – 1964); postavil sanatóriá v Novom Smokovci, hotel Carlton, budovu ministerstva kultúry, SNM v Bratislave a i.

7. júla

– sedemdesiat rokov, čo americké lietadlá v roku 1944 bombardovali zbrojovku v Dubnici nad Váhom, Nemci tu vyrábali delá a letecké motory

8. júla

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi (1949) vtrhli do Borského Mikuláša žandári a ľudové milície, siedmich mužov odsúdili, dvaja zahynuli vo väzení; dedina odmietla založiť JRD, podobný útok zažila o deň neskôr Helpa

10. júla

– stošesťdesiatpäť rokov, čo vo Viedni začali vychádzať Slovenské noviny (1849); redigovali ich Andrej Radlinský, Daniel Lichard a Jonáš Záborský – pred tridsiatimi rokmi zomrel herec Samuel Adamčík (1904 – 1984)

11. júla

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi študentov Antona Tunegu, Alberta Púčika a Eduarda Tesáka odsúdili za protest proti komunistom na doživotie, ale prokurátor Anton Rašla sa odvolal a dostali trest smrti – tenista Martin Klížan má dvadsaťpäť

12. júla

– pred dvesto štyridsiatimi rokmi sa narodil priekopník moderného lesníctva Jozef Dekret-Matejovíc (1774 – 1841)

14. júla

– v roku 1939 (pred sedemdesiatimi piatimi rokmi) Francúzsko uznalo prvú Slovenskú republiku

15. júla

– dvestotridsať rokov, čo sa v Lubietovej narodil sochár Vavrinec Dunajský (1784 – 1833); väčšinu diel má v Budapešti – pred šesťdesiatimi rokmi Dunaj v Bratislave dosiahol výšku 984 centimetrov, jedenástisíc ľudí v roku 1954 evakovali

– herečka Eva Krížiková sa dožíva vzácneho jubilea

– básnik a esejista Ireny Baláž oslavuje sedemdesiatku

– lyžiarska hviezda Veronika Zuzulová má tridsiatku

16. júla

– deväťdesiatky sa dožíva významný literárny vedec Július Pašteka

– režisér a scenárista Vladimír Balco má šesťdesiatpäť rokov

17. júla

– pred štyristo šesťdesiatimi rokmi (1554) sa Turci zmocnili hradu Filakovo a vytvorili osobitný Filakovský sandžak

18. júla

– pred sto dvadsiatimi rokmi sa narodil generál Augustín Malár, v čase SNP veliteľ východoslovenskej armády, Nemci ho na jar v roku 1945 zastrelili

– šesťdesiatpäť rokov by sa dožil sympatický slovenský básnik a publicista Rudolf Čížmarík (1949 – 2008)

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoš MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpostas.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografií a nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.